

16347

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

1970-1980 DÖNEMİ ROMANIMIZDA SOSYAL BOYUT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Danışman
Prof.Dr. Mustafa E.ERKAL

Hazırlayan
Hasan YAZICI

İstanbul-1991

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
I- Sosyolojinin Tanımı ve Diğer İlimlerle İlişkisi	3
A- Sosyoloji ve Sanat	3
B- Edebiyat Sosyolojisinin Tanımı, Tarihçesi ve Amaçları	5
II- Edebiyat Sosyolojisine Toplu Bir Bakış	8
A- Edebiyatta Bilgi	8
B- Edebiyat ve Toplum	9
III- Edebiyat Sosyolojisinin Bölümleri	12
A- Yazar ve Kültür Çevresi	14
B- Eserin Sosyal Boyutu	15
C- Basım-Yayım-Dağıtım	20
D- Okuyucunun Konumu	21
E- Sosyolojik Açıdan Roman	22
IV- 1970-1980 Arası Romanımızda Sosyal Boyut	24
A- 1970-1980 Dönemi Tablosu	24
B-Romanımız ve Politik Hayatımız	25
C- Sağ-Sol-Çatışması	28
D- Bölücülük	35
E- İçki, Uyuşturucu, Terör	38
F- Eğitim, Kültür ve Sanat Meseleleri	40
G- Aile, Ahlâk, Cinsellik	45
H- Sosyal Yaşayışta Din	63
I- Aydınlar-Değişme-Kimlik Krizi	67
SONUÇ	73
BİBLİYOGRAFYA	76

GİRİŞ

1970-1980 dönemi romanımızda sosyal boyut konulu çalışmamız edebiyat ile toplumsal yapılar arasında karşılıklı bir etkileşim olduğu varsayımını günümüz Türk edebiyatı aracılığıyla sınamak edebi eserlerin sosyal konuları ele alışını, ileri sürdüğü görüşleri ve sosyal gayeleri belirlemek amacına yöneliktir.

1970-1980 döneminde yazarlarımız yüzlerce roman yayınlamıştır. Dolayısıyla onlara dayanan çalışma çok geniş kapsamlıdır. Zaman, materyal ve metod açısından büyük imkânlar gerektirmektedir. Üstelik, romanımız, hele sosyolojik açıdan hiç te yeterince işlenmemiştir. İsim, yazar ve sayı olarak bile tam belirlenmemiş. Konularına göre gruplandırılmamış. Yeterince tenkit edilmemiş. Ayrıca romanımızın sosyal fonksiyonunu daha iyi anlayabilmek için her çeşit eğilimli romanları tam olarak göz önünde tuttuk. Fakat bu özelliği sağlayacak romanları tespitte güçlük çektik. Çünkü sağ yayınlarda sol romanlara ancak kısmen değinilirken, sol yayınlarda sağ romanın izine bile rastlanmıyor. Bir tarafın araştırmaları diğer tarafı gözardı etmiş. Dolayısıyla roman incelenmesine dayalı araştırma karanlıkta iz sürmekten zor. Yani, eserlerin değerlendirilebilme imkânları çok kısıtlıdır. Bütün yük bu bakır alana ilgi duyana kalmıştır. Uğraşanlar bilirler, roman okunması ne kadar kolay olursa olsun, incelenmesi o oranda zor bir edebiyat türüdür. İncelenmesindeki zorluk, onun bir terkip eksiksiz bir kompozisyon ve bütün bir hayatı içine almış olmasından gelir. Uzunluğu da devamlı ve gergin bir dikkat ile ayrı bir gayreti gerektirir. Tek bir araştırmacının ise bu yükü kaldırması mümkün değildir. Bu nedenle çalışmayı sınırlandırmak gerekti. Öncelikle, esas alınan dönemde yayınlanan romanlardan sosyal içerikli olanlar belirlendi. Daha sonra baskı sayısı, aldığı ödül, ilgi gördüğü toplum kesimi özelliklerine bakılarak işlenecek sınırlı sayıda roman seçildi. Toplam 8628 sayfa tutan 32 romanımız incelendi. Böylelikle mümkün olduğunca bütün toplumumuzun romanımızdaki yansıması gösterilmeye çalışıldı. Diğer bir ifade ile halkın gerçek ilgisini göstermede, yetersiz olsa da kesinlik ifade etmese de bazı kıstaslara göre temsil gücü yüksek romanlar seçildi. Böylelikle sosyal yapımızın olabildiğince geniş bir kesiti verilmeye çalışıldı. Öte yandan romanımızın sosyal boyutunun iyice görülüp anlaşılabilmesi için edebiyat sosyolojisi ve özel olarak sosyolojik açıdan roman hakkında özlü ön bilgi verildi.

Metod olarak konucukları birim alıp anlamlara yönelme yolu tutuldu. Ama, konular değil, onlarla ulaşılan hükümler işlendi. Sosyolojik bilgilerimizin önemli gösterdiği, romanlarımızda yaygın ve geniş olarak işlenmiş konulara ağırlık verildi. Meseleler romanımıza aksediş oranına, boyutuna uygun düşecek şekilde konu edildi. Böylece sosyal boyutumuzun romanımızda ifadesini buluşu, gerçeğe uygun ölçüde işlendi.

Ayrıca, incelediğimiz romanlarda yansıma biçimini araştırdığımız sosyo-kültürel meselelerimizin yapısını belirlemede başta Prof. Mustafa Erkal olmak üzere birçok sosyal

ilimcinin, sosyoloğun çalışmalarından faydalanıldı. Dolayısıyla romanımızda görülenlerle sosyolojik hükümler arasındaki ilişkiyi ortaya koymuş olduk. Romanımızın, sosyo-kültürel hayatımızın gerçeklerini ne derece yansıttığı hakkında daha sağlam bir bilgi elde edinmeye çalıştık. Fakat, unutmamak gerekir ki, romanlarda oluşturulan hayali âlemin gerçek hayata uyup uymadığını sosyal bilimlere, sosyolojiye başvurarak kontrol edebilecek sihirli bir metot yoktur.

Ele aldığımız romanları ayrı ayrı değil konucuklar açısından topluca değerlendirdik. Böylece aynı mesele ile ilgili farklı görüş ve görünüşleri bir arada verdik. Meselelerin değişik yönleriyle kavranmasını sağlamak istedik. Toplumsal gerçeklerimizle ilgili, romanımızın hükümlerini tam olarak belirlemeye çalıştık. Hacmi ne kadar dar olursa olsun tezimiz uzun ve yorucu bir çalışmanın sonucu ortaya çıktı.

Toplumsal yapımız ve onun meseleleri ile onların romanlarımızda yansıması arasındaki ilişkiyi aydınlatmak, bazı problemlerine çözüm yolları bulmak, toplumumuzun açıklanmasına katkıda bulunmak amaçlı denememizin ilklerden olmak dezavantajına rağmen çapına yaraşır fayda sağlamasını dileriz.

I-SOSYOLOJİNİN TANIMI VE DİĞER İLİMLERLE İLİŞKİSİ

Sosyoloji, toplum içinde farklı kesimlerde görülen sosyal olayları, sosyal müesseseleri, gurupları, sosyal ilişkileri sosyal yapı özelliklerini ve bu yapıda ortaya çıkabilecek değişme eğilimlerini ele alarak inceleyen bir bilim dalıdır.¹

Bütün sosyal ilimler toplum dediğimiz realiteye ayrı ayrı görüş istikametlerinden bakıp onun çeşitli özellikleriyle meşgul oluyorlar.² Bundan ötürü onlar kesin sınırlarla tamamen birbirinden ayrılmış, birbiri ile hiç ilişkisi olmayan ilimler olarak kabul edilemez.³ Bir oranda içiçedirler.⁴

Üstelik, diğer sosyal ilimler, sosyal olayları sadece kendi ilgi alanları içinde parça parça bölerek, ihtisas dalları halinde incelemektedir.⁵ Oysa sosyoloji, diğer sosyal ilimlerin açıklamalarını birleştirerek toplumu işleyen bir bütün olarak ele alır ve değerlendirir. Kendisi onlara dayanır, fakat diğer sosyal bilimler de onun bütüncü bir görüş olarak ortaya koyduğu gerçeklere muhtaçtır.⁶

Psikolojideki psişik olay, hukuktaki hukukî olay, iktisattaki iktisadi olay, belirli bir çerçeve olan toplumdan ayrı, sosyal olaydan soyutlanmış düşünülemez. Çünkü, onların ortaya çıkabilmesi sosyal anlamda teşkilatlanmış bir insan topluluğuyla mümkündür. Yani, hukukî olay, iktisadî olay aynı zamanda bir sosyal olaydır. Dolayısıyla sosyolojik açıdan da tanımlanmaları gerekir. Sosyolojinin iktisat sosyolojisi, hukuk sosyolojisi, eğitim sosyolojisi, edebiyat sosyolojisi gibi özel dallara ayrılması bu ihtiyacın sonucudur.⁷ Kısacası, sosyoloji, ortak ve kesişen yanları olan birer daire olan sosyal ilim dallarının hepsini içine alan bir dış daire, şemsiyedir.⁸

A-SOSYOLOJİ ve SANAT

Sanat sosyolojisi, "sanatın kendi sosyal gerçekliği içinde araştırılması" demektir.⁹ Sanatın tabii ve toplumsal çevreye, tabii ve toplumsal çevrenin sanata etkisini inceler.¹⁰ Diğer bir ifadeyle sanatı sosyal bir olgu olarak ele alır, bir yandan fizikî ve sosyal unsurların sanat üzerindeki, bir yandan da sanatın toplum üzerindeki etkilerini kendisine konu edinir.¹¹ Sanatı anlamak ve değerlendirmekle değil, onu kullanarak başka alanlarda bilgi edinmekle meşgul olur.¹² Toplumsal etkileşimin tabiatı, toplulukların oluşması ve hayat-

1) Mustafa E. Erkal, Sosyoloji (Toplum bilimi), ilâveli 3. b., İstanbul, 1987, s. 11.

2) Âmiran Kurtkan, Genel Sosyoloji, İstanbul, 1976, s.3.

3) Âmiran Kurtkan, Sosyoloji, Üçüncü b., İstanbul, 1980, s.2

4) Mustafa E. Erkal, a.g.e., s. 16.

5) Nihat Nirun ve diğerleri, sosyoloji 3, 1.6., İstanbul, 1986, s. 13.

6) Nihat Nirun ve diğerleri, a.g.e., s.13

7) Mustafa E. Erkal, a.g.e. s. 16

8) Mustafa E. Erkal, a.g.e. s.11,16

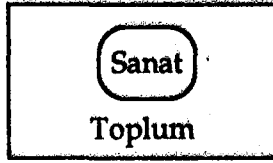
9) Sabahattin Güllülü, Ortaokul Türkçe Kitapları İçeriğinde Ulusal Karakter Modernlik-Geleneksellik, (Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe-Sosyoloji Bölümü basılmamış Doçentlik Tezi), Erzurum, 1982, s.1.

10) Nurettin Şazi Kösemihal, Edebiyat Sosyolojisine Giriş, Sosyoloji Dergisi, Sayı: 19-20 İstanbul, 1964-1966, s.1.

11) Sabahattin Güllülü, a.g.e., s.1.

12) Berna Moran, Edebiyat Kuramları Ve Eleştirileri, Genişletilmiş 7.b, İstanbul, s. 72.

larını sürdürmesi, kültürel değişme yolları gibi teknik sosyolojik meselelerin çözümüne katkıda bulunmak ister.¹³ Sanat toplumsal hayattan-insanların bir arada oluşundan- kaynaklanmıştır veya, doğrudan bir toplumsal kurumdur varsayımları sanatla toplumsal gerçek, yaşayış arasında sanatın kökeninden başlayan sıkı bir ilişki, bağ olduğunu apaçık ortaya koymaktadır.¹⁴

Sanat-Toplum İlişkisi

Sanat hayatı kopya eder ve hayatın tezahürleri hakkında hükümler verir¹⁵. Sanat olayları fizik olaylar gibi belli bir takım nedenlerden doğar. Eserler geliş güzel gökten inmez, onların yaratıcıları, ülkelerinin iklimi, fiziksel, politik ve sosyal şartları tarafından belirlenmiştir¹⁶. Sanatçı, içinde yaşadığı tabii ve toplumsal çevrenin büyük ölçüde etkisi altındadır. Ormanlık veya dağlık bölgelerde, sisli veya güneşli ülkelerde yaşayan sanatçılar eserlerinde geniş ölçüde tabii çevrelerini yansıtmışlardır¹⁷. Güneşsiz, yağmurlu, sisli Kuzey iklimi melankolik bir edebiyata yol açar; güneyin güneşli iklimi ise neşeli edebiyata¹⁸.

Her kültür topluluğu kendine has bir san'atı ile seçilebilir ve farkedilebilir¹⁹. Bütün kültür topluluklarının ayrı ayrı san'atlarında hepsi için ortak olan bazı esaslar, araç ve gereçler vardır. Fakat hangi kültür topluluğunun malı olursa olsun, her sanat eserinde o esere vücut veren ve eserin bize telkin ettiği duygu ve düşünceler yine o kültür topluluğunun özelliklerine göre şekil alır. Meydana getirilen sanat toplumdan ferde akseden duygu ve düşüncelerin ürünüdür. Ferdin duygu ve düşüncelerinin kaynağı içinde yetiştiği kültür çevresidir²⁰. Dolayısıyla, sanatçının ele aldığı konu öncelikle kendi insanı, kendi toplumudur²¹. Her kültür topluluğunda tiyatro, sinema, roman, hikâye, musikî bulunabilir ama bunlarla aksettirilen duygu ve düşünceler başkadır²². Sanat anlayışına yön veren de toplumdaki toplumsal değerlerdir. Nitekim, İslâm dininin resimle ilgili ölçüleri Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sanatçıları çini, minyatür ve hattatlık alanına yöneltmiştir²³. Üstelik bunların teker teker doğuşları da milletten millete farklıdır. Meselâ Türk tiyatrosunun kaynağında yüzyıllardan günümüze gelen orta oyunu, meddah ve karagöz gibi gös-

13) Sabahattin Güllülü, a.g.e., s.3.

14) Sabahattin Güllülü, a.g.e., s.2

15) G.V. Plehanov, Sanat ve Toplumsal Hayat (Türkçesi Selim Mımoğlu), 3.b., İstanbul, 1987, s.15.

16) Berna Moran, a.g.e., s.70.

17) Selman Erdem, Sosyoloji, Gözden Geçirilmiş 6.b., İstanbul, 1982, s.168.

18) Berna Moran, a.g.e., s.71.

19) Mustafa Erkal, Sosyal Meselelerimiz Ve Sosyal Değişme, 1.b., İstanbul, Ekim 1984, s.21.

20) Mustafa E.Erkal, Sosyoloji (Toplum bilimi), İlâveli 3.b., İstanbul, 1987, s.129.

21) Selman Erdem, a.g.e., s.168.

22) Mustafa E.Erkal, a.g.e., s.129.

23) Mustafa E.Erkal, a.g.e., s.168.

teri sanatlarımız vardır. Bu bakımdan, sanat, milli kültür tarihinin derinliklerinden kopamaz ve onun dışında düşünülemez²⁴. Yani, sanat milletle doğar²⁵.

Genel bir kavram olan sanatın sınıflandırılmasına paralel olarak sanat sosyolojisi de musiki, edebiyat, resim, heykel, mimarlık, tiyatro, dans sosyolojisi gibi büyük dallara, bu dalların her biri de ayrıca şiir, hikâye, roman sosyolojisi gibi daha sınırlı bölümlere ayrılır. Bununla beraber, sanat sosyolojisi ayrı bir disiplin olarak henüz fazla bir gelişme kaydedebilmiş değildir²⁶.

B- EDEBİYAT SOSYOLOJİSİNİN TANIMI, TARİHÇESİ ve AMAÇLARI

Sanat sosyolojisinin bir kolu olan edebiyat sosyolojisi toplumun kendi iç dünyası hakkındaki şuurudur²⁷. Çok boyutlu, çok karmaşık olan edebiyat olayının sadece sosyal yönünü, başka bir deyimle, edebiyat olayıyla toplumsal hayat arasındaki ilişkileri inceleyen bilgi dalıdır²⁸. Edebiyat sosyolojisinin tarihi çok yenidir. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra gelişmeye başlamıştır. Gerçi daha 19. yüzyılda da edebiyatın çeşitli türleriyle toplumsal hayat arasındaki ilişkiye dokunan yazarlara rastlarız. Mme de Staél (1766-1817), H.Taine (1828-1891), Marx (1818-1883), Engels (1820-1895), Belinski (1892-1848), Saltikov Şchedrin (1826-1889), Çernişevski (1818-1889), Dobroliabov (1836-1861), Pisare Plevhanov (1856-1918), Lukacs (1885-?), Lenin (1870-1924), Vladimir Zhdanov... başlıcaları olarak sayılabilir. Ama bunları edebiyat sosyolojisinin kurucuları değil de habercileri saymak daha doğrudur. Çünkü hiç biri bu konuyu sistemli olarak ele almış değildir²⁹.

Edebiyat sosyolojisinin ilk müjdecisi Mme de Staél'dir³⁰. "Sosyal Kurumlarla Münasebetleri Bakımından Edebiyat" (1800) adlı eseri hiç şüphesiz, sistematik bir inceleme çerçevesi içinde edebiyat ve toplum kavramlarını birleştiren ilk teşebbüstür. Dinin, törelerin ve kanunların edebiyat üzerindeki tesiriyle, edebiyatın dine, törelere ve kanunlara yaptığı tesiri inceler³¹.

Bununla beraber Hippolyte Taine ilk büyük yol göstericidir³². Özellikle "İngiliz Edebiyatı Tarihi" adlı kitabında edebiyatla toplum arasındaki ilişkiyi inceler. Sanat olayları fizik olayları gibi belli bir takım nedenlerden doğduğu için "farklı toplumların farklı edebiyatları olur"³³. edebi olayı soy, çevre, an etkenlerinin eş noktaya yönelmesi ortaya çıkarır³⁴, "sanat eserleri, toplumların belirli bir çevre ve zaman içindeki duygularını, dü-

24) Mustafa Erkal, Sosyal Meselelerimiz Ve Sosyal Değişme, 1.b., İstanbul, Ekim 1984, s.21.

25) Mustafa E.Erkal, Sosyoloji (Toplumbilim), İlâveli 3.b., İstanbul, 1987, s.131.

26) Maurice Duverger, Sosyal Bilimlere Giriş (Türkçesi: Ünsal Oskay), 4.b., İstanbul, Kasım 1990, s.67.

27) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji, Hisar, nu.83, Kasım 1970, İstanbul, s.8.

28) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.m., s.10.

29) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.m., s.2.

30) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji, Hisar, 1970, sayı: 83, s.8.

31) Robert Escarpit, Edebiyat Sosyolojisi (Çeviren: Ali Türkay Yazıcı), İstanbul, 1968, s.8.

32) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji, Hisar, 1970, sayı: 83, s.8.

33) Sabahattin Güllülü, a.g.e., 5.4.

34) Robert Escarpit, a.g.e., s.9.

şüncelerini yansıtır" der³⁵.

Marx ve Engels sanatı ekonomik yapıya bağlar ve aradaki bağın niteliği üzerinde durur³⁶.

Ancak, edebiyatın temelden sosyolojik olan gerçek bir marksist teorisi XX. yüzyıl başında pekhanov'la doğar³⁷. O, olayları maddî ve ekonomik nedenlerle açıklamak ilkesini ustalıkla kullanır³⁸.

Marxist estetik Rusya'da devletin resmi sanat görüşü sayılan toplumcu gerçekçilik kuramıyla 1930'larda yeniden şekillenir³⁹.

Frankfurt okulu kurucuları Lukacs ve Goldmann değişik açılardan kurgusal eser ile toplumsal grup arasındaki zorunlu ilişkileri belirler. Lukacs, edebiyat eseri ile onun ortamı arasında mekanik bir ilişki öngörür. Goldmann ise eserde bulunan biçimlerin yapıyla toplumun en önemli yanları arasındaki yapısal benzeşmeye önem verir⁴⁰. Edebi eserin gerçek yaratıcısı sosyal guruplardır; yazarla toplum arasında dünya görüşü bağı vardır, der⁴¹.

Edebiyat sosyolojisi alanındaki ampirik çalışmalar ise genellikle Goldmann'ın 1950'de yayınlanan "Der verborgene Gott" adlı eseriyle başlatılır⁴².

P.Berger ve T.Luckmann da bilgi sosyolojisi ile edebiyat sosyolojisi alanındaki ampirik araştırmalar arasında sıkı bir ilişki bulunduğunu belirtir⁴³. Somut toplumsal-yapısal bir özelliğe sahip düşünceler geriye doğru etkide bulunabilmekte ve dîalektik bir ilişki içinde toplumsal kurumları değiştirebilmektedir; kurumların geçerliliğini sağlayan sembolik evrelerle ilişkileri bakımından deneysel olarak araştırılması edebiyat sosyolojisinin çağdaş toplumun sosyolojik olarak anlaşılıp açıklanmasında büyük ilerlemeler sağlayacak çok önemli bir işlevidir, derler⁴⁴.

Edebiyat olgusuna toplumsallık özelliği kazandıran yazar, eser, basım-yayım-dağıtım ve okuyucudan oluşan dört boyutlu ilişkiler ağının önemini ise ilk defa Robert Escarpit ortaya koyar⁴⁵.

Ayrıca, zevk sosyolojisi ile L.L. Schücking, edebiyatın sosyal bir unsuru olarak dili incelemesi ile R. Wellek, sosyal şuurun büyük akımlarının araştırılması ile Paul Hazard, edebi vakıaların anlaşılması için gerekli "fikirler tarihi" ile Lovejoy, milli bir topluluğun di-

35) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.m., s.2-3.

36) Berna Moran, a.g.e., s.37.

37) Robert Escarpit, a.g.e., s.10.

38) Berna Moran, a.g.e., s.41.

39) Berna Moran, a.g.e., s.45, 46, 47.

40) Sabahattin Güllülü, a.g.e., s.6.

41) Cemil Meriç Edebiyat ve Sosyoloji VI, Hisar, 1971, sayı: 89, s.9.

42) Sabahattin Güllülü, a.g.e., s.6.

43) Sabahattin Güllülü, a.g.e., s.7.

44) Sabahattin Güllülü, a.g.e., s.8

45) Sabahattin Güllülü, a.g.e., s.5

ğer bir milli topluluk hakkında, yazarların tanıklığından edindiği sakat görüşün doğurduğu "serap" meseleleri ile Jean-Marie Carré, kuşak fikri ile Francois Mentré, özellikle Albert Thibaudet ve Henri Peyre, bir edebiyat sosyolojisi fikrini bugün kabul ettiğimiz şekliyle ortaya atışı, yazar kuşaklarının birbirini izlemesinde helezonumsu bir ritmin geçerli olduğu görüşü ile Guy Michaud edebiyat sosyolojisine katkıda bulunanlar olarak ekleyebileceğimiz yüzlerce başka isim arasında öncelikle sayılabilir⁴⁶.

Özellikle, P. Benichou, L. Febure, L. Goldmann, H. Lefebvre, A. Adam, R. Escarpit, J.P. Sartre, Albert Memmi umutları kuvvetlendiriyor. Kuruluşu için malzemesi hazır olan edebiyat sosyolojisinin beklenen mimarı artık çıkacak gibidir⁴⁷.

Fakat yine de, bu incelemelerin hiç biri, bir edebiyat sosyolojisinin kurulması için gereken bilgiyi verecek yeterlikte değildir⁴⁸. Bütün araştırmalara rağmen edebiyat sosyolojisi henüz tam ve tutarlı bir disiplin olarak meselelerini çözecek bir kıvama ulaşamamıştır⁴⁹. Yani, şimdilik, kurulamadığı için, edebiyat sosyolojisi bir realiteden çok bir ümittir⁵⁰.

Edebiyat sosyolojisinin ülkemizdeki durumu ise çok zayıf. Edebiyat sosyolojisi olarak hem sayıca az, hem de kapsam olarak sınırlı, çoğu sosyolojik yaklaşımlı edebiyat çalışmaları var⁵¹.

Edebiyat sosyolojisinin çözümüne yöneldiği temel meseleler de şunlardır:

1- Yazarlar hangi değerleri kullanmıştır?

2- Aynileşme ölçüsü olarak yazarlara yardımcı olan değerler nelerdir?

3- Edebiyat eserleri hangi beğenilere, hangi toplumsal guruplara yönelmiştir?

4- Edebiyat önceden var olan hangi değerleri destekledi, hangi değerleri yıktı ve hangi yeni değerleri öne sürdü?

5- Yaratmada rol yapıları ve kurumlaşmış davranış kalıplarının yoğunluğu nedir?

6- Edebiyat tarafından edebiyat yolu ile özel bir -edebi- davranış gerçekleştirildi mi, gerçekleştirilmedi mi?

7- Edebiyat sosyolojisinin konusu olan davranışlar nasıl yapılaştı, toplumsal alanlar ilişkilerinde hangi değişim ve etkilerle karşılaştı?⁵².

46) Robert Escarpit, a.g.e., s.12-13.

47) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji, Hısar, 1970, sayı: 83, s.8

48) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.m., s.4

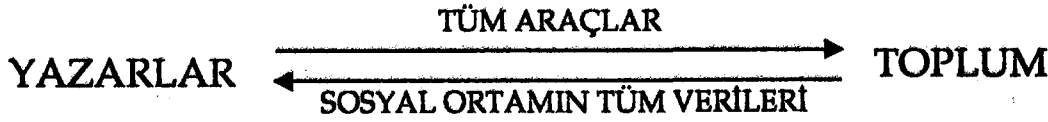
49) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.m., s.5.

50) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji, Hısar, 1970, sayı: 83, s.8.

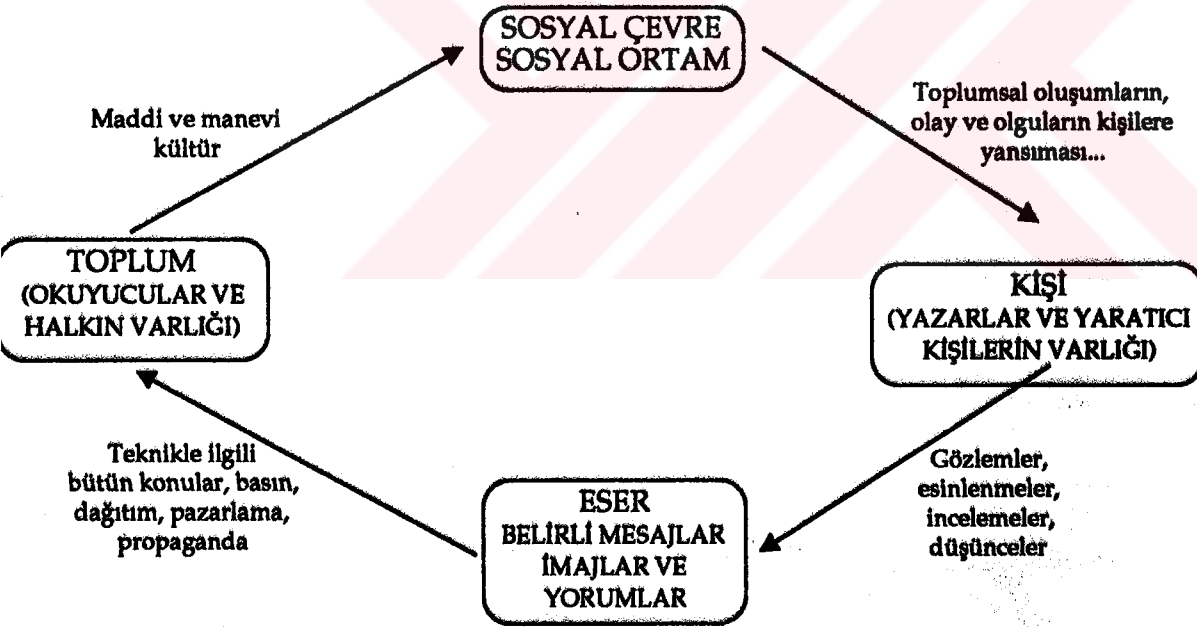
II- EDEBİYAT SOSYOLOJİSİNE TOPLU BİR BAKIŞ

A- EDEBİYATTA BİLGİ

Edebiyat, bilgi gözlem ve deneyişlere dayalı duygular, düşünceler, hayaller yardımıyla, güzel söz ve yazı eserleri meydana getirme bilgi ve sanatıdır⁵³. Sosyal ve kültürel kişiliğimizin söz ve yazı halinde kendini dışa vurması, dışlaşmasıdır. Toplumla şekillenen veya toplumu belirleyen, sosyal varlığımızı olduğu gibi aksettiren ahenkli ve anlamlı semboller toplamıdır⁵⁴. Milletin ruhi bir verimidir⁵⁵. Söz, yazı biçimi almış bir yaşantı veya yaşantılaşmış sözlü ya da yazılı bir anlatış biçimidir⁵⁶.

veya:

Edebiyat olgusunun unsurları şeması⁵⁷.

51) Sabahattin Güllülü, a.g.e., s.11

52) sabahattin Güllülü, a.g.e., s.13.

53) Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, I. cilt, 6,b., İstanbul, 1985, s.2.

54) Mustafa E. Erkal, a.g.e., s.132.

55) Mehmet Özdemir, Edebiyat ile Sosyoloji ve Ekonomi İlişkileri, Ankara Ticaret Odası Dergisi, Sayı: 9-10, İstanbul, Eylül-Ekim 1977, s.37.

56) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.m., s.9.

57) Mehmet Özdemir, a.g.m., s.30.

Edebiyat hele hiç mi hiç bilimsel bilgi vermez. Olsa olsa bilimden devşirdiği bilgileri yayma aracıdır. İlk elden (bilimsel) bilgi verse de başarısı doyurucu olmaz⁵⁸. Ama bir bakıma, rastgele bilgi değil, bilgilerin en üstününü, en yücesini, en soylusunu, en değerlisini verir⁵⁷. Moliere'nin Harpagon'la cimriliği, Shakespeare'nin de Othello ile kıskançlığı anlatışı elbetteki psikoloji kitabından farklıdır. Ama, Moliere ve Shakespeare'in oluşturduğu kişiler, hayatı, gerçekleri öğretmede daha güçlü, etkili, iyi değil mi?⁶⁰ Evet, eşsiz bir bilgi, bilimsel bilgiden başka, ondan ayrı birşey. Ne bilim doğrularını arttırmak, ne de halka yaymakla görevlidir. Olayları belirlemek, olayların iç yapısını günışınına çıkarmak, canlı ya da cansız evreni, bu evrendeki gidişi öngörececek biçimde yasalarla açıklamak çeşidinden bir bilgi değildir.

Olan değil, olması gereken üzerinde bilgi sağlar. Edebiyatın işlediği yaşamadır. Yaşamayı belli bir düzene ulaştıracak bilgiler üretir. Kimi erişilmesini istediği amaçları bir bir gözönüne serer. Kimi gerçekleşmesini dilediği değerlerin girdisini çıktısını anlatır. Kimi, insanların benimsemesini uygun bulduğu davranışları ifade eder. Kuşatıcı bir adla dünya görüşü sunar. İnsan yaşamasını yoğurup değiştirir, bu yaşamayı (kelimenin tam genişliğiyle) belli bir anlamla bezer. Genellikle yaşama pratiğine ilişkin katkılar sağlar⁶¹.

İşte bunun için kupkuru bilgiyle uğraşmaz. Ondan duyudan arınmış, yan tutmayan önermeler beklememeli. Edebiyatta bu budur diye kesip atmak yok. Onda kafadan çok yaşantılar konuşur. Olması gerekeni örneklerle, düşlerle, uyduruk olaylarla tanıtır, sezdirir⁶².

B- EDEBİYAT ve TOPLUM

Her edebiyat vakıası, yazarlar, kitaplar ve okuyucuları, genel anlamda yaratıcıları, eserleri ve halkı hatırıma getirir. Edebiyat vakıası, sanattan, teknolojiden, ticaretten pay alan son derece karmaşık bir ulaştırma düzeni yardımıyla, her zaman isimleriyle tanınmasalar bile, kesin şekilde belirli olan kişileri, sınırlı, az veya çok bilinen bir insan topluluğuna bağlayan bir değiş-tokuş devresidir⁶³.

Fakat, edebiyata sosyal yaklaşım pek çok sayıda güç ve tabular dolayısıyla hiç te kolay değildir⁶⁴.

Edebiyat, vasıta olarak sosyal bir özellik taşıyan dili kullandığı için kökeninde sosyal bir müessesedir. Sembolizm yahut vezin gibi ananevi edebi unsurlar, mahiyet itibarıyla sosyal bir karakter taşırlar. Bunlar, ancak bir toplum içinde ortaya çıkabilen normlar ve

58) Nermi Uygur, İnsan Açısından Edebiyat, İstanbul, 1985, s.83.

59) Nermi Uygur, a.g.e., s.80.

60) Aynur Yalçınkaya - Vahap Akpınar, Türkçe, Ankara, s.10.

61) Nermi Uygur, a.g.e., s.81.

62) Nermi Uygur, a.g.e., s.81.

63) Robert Escarpit, a.g.e., s.5.

64) International Encyclopedia Of The Social Sciences, Cilt: 9, The Macmillan Company The Free Press, 1968, s.417.

yerleşmiş kurallardır⁶⁵.

Edebiyat, çok kere, bazı belirli sosyal müesseselerle yakından ilgili olarak ortaya çıkmıştır, hatta ilkel toplumlarda bile şiiri, dini merasimden, büyüden, iş yahut oyundan ayırt edemeyiz. Edebiyatın bir de sosyal görevi ve faydası vardır. Bunların sadece şahsi olmaları ise mümkün değildir. "Estetik müesseseler, sosyal müesseselere dayanmazlar; onlar sosyal müesseselerin parçası da değildirler; onlar, bir çeşit sosyal müessese olup diğer sosyal müesseselerle sıkı sıkıya bağlıdır⁶⁶.

Edebiyatın ve bütün güzel sanatların medeniyeti yarattığı veya onun en canlı ifadesi olduğu şüphesizdir. İnsan toplumlarında ideal oluşturduğu veya sosyal şuur altında kalan idealleri şuurlandırdığı kesindir. Dolayısıyla veya doğrudan doğruya insanın yüksek manevî ve ahlâkî ihtiyaçlarına cevap verir⁶⁷.

"Edebiyatın hizmeti medeniyetin hizmetinden aşağı kalmaz. O yalnız bir süs değil, medeniyetin tâ kendisidir⁶⁸.

Edebiyat, kültürün bir parçası olarak sadece belirli bir sosyal ilişkiler içinde meydana gelir. Edebiyatla, gerçek siyasî, ekonomik ve sosyal durumlar arasında doğrudan doğruya ilişki kurmak imkânı pek sınırlıdır. Bütün insanî faaliyet sahaları arasında karşılıklı ilişkiler bulunduğu şüphe yoktur. Sonuç olarak, üretim tarz ve şekilleriyle edebiyat arasında birtakım bağlar kurabiliriz. Zira, herhangi bir ekonomik sistem, genellikle bir kuvvetler sistemidir ve aynı zamanda aile hayatını da yakından etkiler. Aile ise, eğitimde, aşk ve cinayet telâkkisinde ve insanî duygulara ait, örf, âdet ve geleneklerin bütünü üzerinde önemli rol oynar. Bu suretle, lirik şiir ile, aşka dair örf ve âdetler, dine ait peşin hükümler ve tabiat telâkkisi arasında bile bağlar kurmak mümkündür. Ancak bu bağlar karışık ve dolaylı olabilir⁶⁹.

Bununla beraber, belirli bir insan faaliyetini, diğer bütün insan faaliyetlerinin çıkış noktası olarak tayin ve tespit eden bir görüşü kabul etmek mümkün değildir. Ortaçağın başlangıcı ile kapitalizmin doğuşu arasında kalan yüzyıllar boyunca, kültürel hayat ve bilhassa edebiyat çok derin değişikliklere uğradığı halde, teknolojiye hiçbir köklü değişiklik meydana gelmemiştir. Edebiyat bile, her zaman bir çağın teknolojik gelişmelerinden kısa zamanda haberdar olamamıştır. Endüstri devriminin belirtileri iktisatçılar ve sosyal düşünürlerce açıkça sezildikten uzun süre sonra, ancak 19. yüzyıl ortalarına doğru, Elizabeth Gaskell, Kingsley ve Charlotte Brontë'nin romanlarıyla, İngiliz romanına girmiştir⁷⁰.

Edebiyat bazan bugünün realitesinden çok yarının realitesini ifade eder. Daha çok olması istenen, fakat olmayacak olan bir yarının ifadesi. Çünkü, istikbale biçim veren yal-

65) Rene Wellek-Austin Warren, Edebiyat Biliminin Temelleri (Çeviren: Ahmet Edip Uysal), 1.b., Ankara, Aralık 1983, s.122.

66) Rene Wellek-Austin Warren, a.g.e., s.123.

67) Peyami Safa, Sanat Edebiyat Tenkit, 4., İstanbul, 1979, s.27-28.

68) Peyami Safa, a.g.e., s.27.

69) Rene Wellek-Austin Warren, a.g.e., s.140.

70) Rene Wellek-Austin Warren, a.g.e., s.141.

nız düşünce değildir. Konuşmak, yapmaktan daha kolay ve daha çabuktur. Bunun içindir ki edebiyat, ruhun gizli hayatının ilk ve biricik gerçekleşme yoludur çok defa⁷¹. Bir çok mesele önce ancak edebiyatta tartışılmış, sonra herkes tarafından kabul edilen bir konu haline gelmiştir. Bu gelişme ise sosyal olayların, nasıl hissi bir tepki olarak ilk edebiyatta ifade edildiğini, sonra düşünce akımı şekline girdiğini, sonra da toplum vicdanını harekete geçirdiğini göstermektedir⁷².

Edebiyat toplumun ifadesidir⁷³. Hayatı temsil eder⁷⁴. Onunla hayat arasında karşılıklı bir bağıllık vardır. Edebiyat günlük hayattan, hayat edebiyattan etkilenir⁷⁵. Bazı sosyal müesseseler bazı estetik neticeler doğurur. Oysa görünüşte aralarında hiçbir benzerlik yoktur. Nükte-bir nevi ima ve kinaye esprisi, kapayarak göstermek ve söylemeden anlatmak gibi bir ustalık-sosyal bir baskının, ama çok sert olmayan sosyal bir baskının işaretidir. Zira insanın kendisini attığı tehlike çok büyük olmamalı. Bastıl korkusu edebiyatta nezakete ve espiye zorlar. Sibirya ise susturur veya acı bir isyana sürükler. Gevşek bir istibdat, despotluk altında ölçülü ve ince bir sanat gelişir. Tehlike ve baskı yok hürriyet varsa polemikte, üslupta zerafet ve incelik yerini sertlik alır⁷⁶. Bu nedenle edebiyatı, sosyal tarihten ayrı düşünmemize imkan yoktur⁷⁷. O, bütün tarihin ruhu, özü ve özetidir⁷⁸.

Edebiyat dış dünyayı, insanı, hayatı yani gerçekliği yansıtan bir aynaya benzer. Ne var ki "gerçeklik" derken herkes aynı şeyi düşünmüyor. Kimisi bu kavramdan hayatın yüzey görüngüsünü, kimisi genel, değişmez insan tabiatını, kimisi sosyal gerçekliği, kimisi de duyu dünyamızda bulunmayan ideal bir dünyayı, aşkın bir gerçekliği anlıyor. Fakat hepsi sanat ile hayat arasında sıkı bir bağ vardır görüşünde birleşiyor⁷⁹.

Edebiyatın gerçeklerle uğraşmadığını sananlar ise yanılıyor. Çünkü edebiyat hakikate sadık kalır. Fakat bu edebiyata özgü bir hakikattir. Çok defa gerçeğe rüyayı ekler onu zenginleştirir⁸⁰. Bir yanıla gerçekliğin aynasıdır. Fakat onun diğer bir yanı da gerçekliği aşar, düşsel yaşama kesimleriyle içli dışlı olur. Varolmasını istediği bir dünyayı çekici kılacak hiç bir etkiyi esirgemez. Çok kez beğenmediği hayat şartlarını eleştirileriyle hırpalara ya da gülünç kılar. Bu eleştirileri nesnel sürdürmez. Yerine göre, okuyucuyu belli yaşama biçimlerinden tiksindirir, yerine göre belli yaşama biçimlerine karşı okuyucuda sevgi uyandırır, gönlü belli doğrultularda kımıldatıp eylemler boşandıran bir tutum olur⁸¹. Reel kadar arzuyu, rüyayı da dile getirir. Toplumda olmayanı, müesseselerde de olaylarda da göze çarpmayanı belirtir. Sık sık reelin yetersizliklerini telâfi eder, kapar. Güzeli ve manalıyı ortaya çıkarmak için, bayağıyı ve manasızı kısar. Hayatın dörtte üçünü oluşturan gün-

71) Cemil Meriç, Edebiyat Tarihi ve Sosyoloji II, Hisar, 1976, sayı: 155, s.17.

72) Kemal H. Karpat, Çağdaş Türk Edebiyatında Sosyal Konular, 2.b., İstanbul, Kasım 1971, s.7.

73) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji V, Hisar, 1971, sayı: 87, s.6.

74) Rene Wellek-Austin Warren, a.g.e., s.123.

75) Mehmet Özdemir, a.g.m., s.35.

76) Cemil Meriç, Edebiyat Tarihi ve Sosyoloji II, Hisar, 1976, sayı: 155, s.16.

77) Mehmet Özdemir, a.g.m., s.29.

78) Rene Wellek-Austin Warren, a.g.e., s.125.

79) Berna Moran, a.g.e., s.64.

80) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji V, Hisar, 1971, sayı: 87, s.6.

81) Nermi Uygur, a.g.e., s.81.

deliği, ortalamayı, anlamsız bir yana iter, atar. Nadir olanın gündelik hayatın ortalama tasviri yerine fevkalâdeyi işler. Münasebetleri bozar, hayatı tamamlar⁸². O, bize insanlar, dünya, hayat hakkında hakikatler bildirmek iddiasında değildir. Psikoloji gibi, insan davranışları hakkında genel kanunlar ortaya atmaz, ama kişileri çizerken insan tabiatına sadık kalır. Edebiyatın, hakikate sadık kalması, insanları bir fotoğraf gibi yansıtmayı anlamına gelmez. Öylesi tam bir kopyacılık olur. Edebiyatın hayata sadık kalması, seçilen kişileri hayatta olduğu gibi çizmesi, yaşamış bir insanı bütün ayrıntılarıyla anlatması demek değildir. İnsan tabiatındaki tümelleri belirtmektir. Bunu en canlı şekilde belirtmek için, gerekli olayları uydurur ve bir karakteri oluşturur. Söz gelimi insan tabiatındaki Donkişotluk özelliğini öyle olaylar uydurarak ve Donkişot'un öyle yönlerini seçerek anlatır ki, bu özelliğe bu denli yalın ve canlı olarak hayatta bile rastlamayız. Bu bakımdan Donkişot'un temsil ettiği özellikler hayattaki Donkişot'lardakinden daha hakikidir. Edebiyatta Donkişot hakkındaki cümleler yaşamış bir insanı, gerçek olguları tasvir eden önermeler olmadığı için bunların doğruluk değeri olamaz. Ama uyduruk bir insanın davranışlarını gözümüzün önüne sererek bazı sonuçlar çıkartmayı bize bırakır. Diğer bir yönden, bazen bir toplumun durumunu, hayat şartlarını vb. yansıtır. Diyelim ki Anadolu köylüsünün hayatını ortaya koyar. Bununla yetinirse, bu hayat hakkında bir fikir ileri sürmezse, köylünün hayatı onun konusu, teması olmaktan ileri gidemez. Fakat, eğer bunun hakkında bazı yargılarda bulunursa bir tezi ortaya koymuş olur, bir önerme niteliği kazanır⁸³. Edebiyat olgusu, bir sosyal yapı içinde, toplumsal olaylardan esinlenerek, edebiyatçı tarafından getirilen bir şuurlanma tarzı, bir çözüm yoludur⁸⁴. Varoluş şartlarından kaynaklanan eğitici bir rolü vardır⁸⁵. Edebiyatın toplum içindeki fonksiyonu içinde geliştiği belirli bir toplumun bugününü anlatan ve yarınını hazırlayan bir kuvvet olmaktadır⁸⁶.

III- EDEBİYAT SOSYOLOJİSİNİN BÖLÜMLERİ

Edebiyat olgusu birbirini izleyen 4 evreden geçerek evrimini tamamlar:

- 1- Yazar
- 2- Eser
- 3- Basım-Yayım-Dağıtım
- 4- Okuyucu

82) Cemil Meriç, Edebiyat Tarihi ve Sosyoloji II, Hisar, 1976, sayı: 155, s.16.

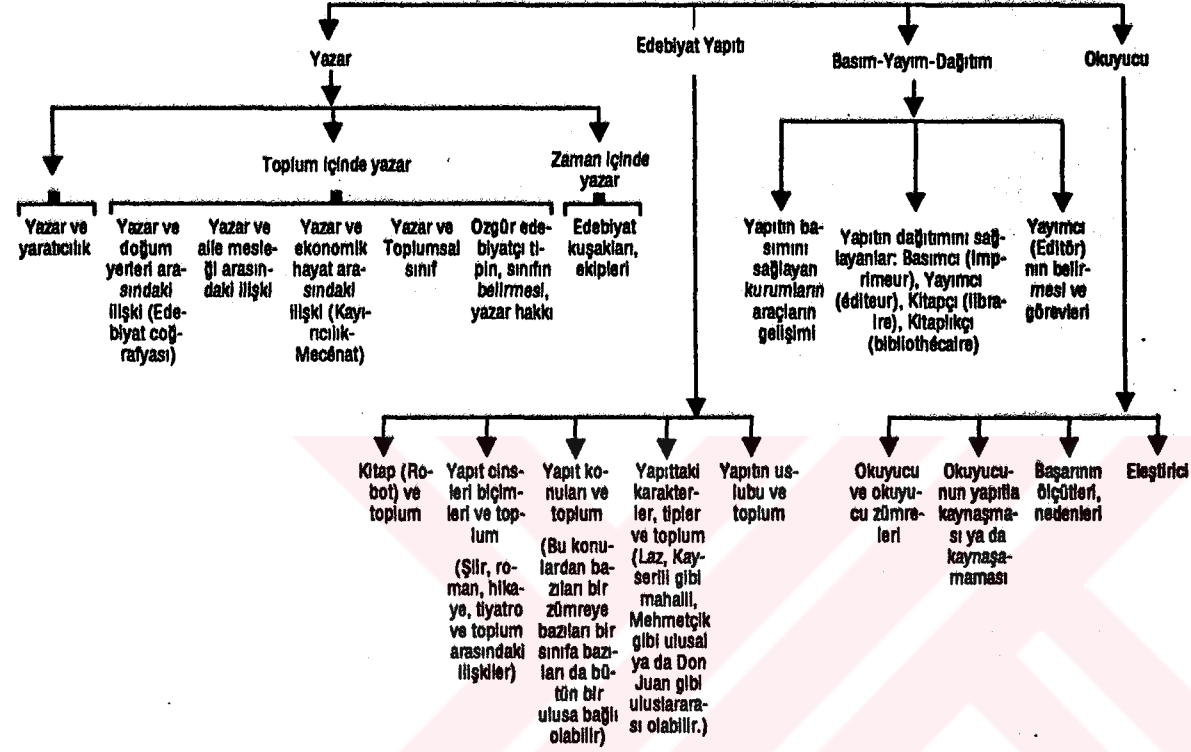
83) Berna Moran, a.g.e., s.226-227.

84) Mehmet Özdemir, a.g.m., s.29.

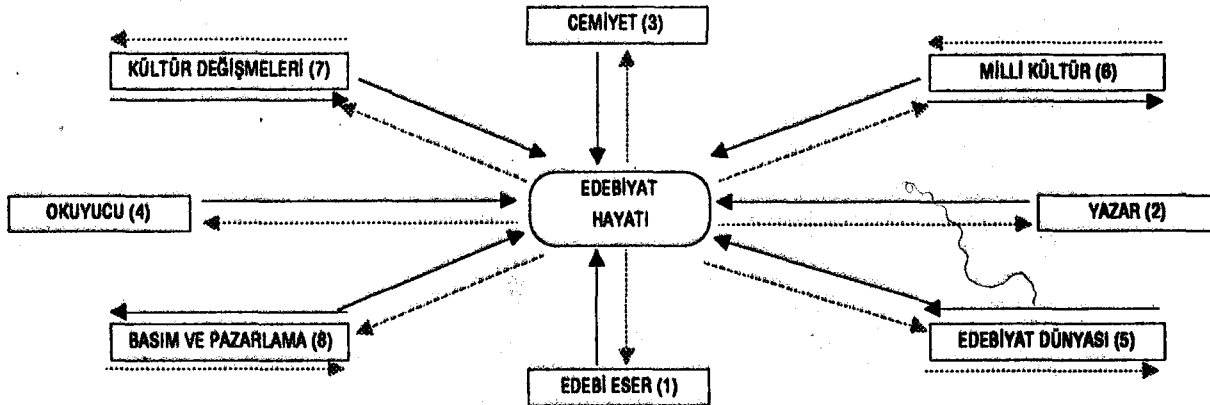
85) Sabahattin Güllülü, a.g.e., s.13, 14.

86) Kemal H.Karpat, a.g.e., s.8

EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ

Edebiyat olayını canlı ve somut bir bütün olarak ele alan bir edebiyat sosyolojisinin ana bölümleri ve çeşitli konuları şeması⁸⁷.

Edebiyat hayatını oluşturan unsurlar arasındaki bağlar düzeni şeması⁸⁸.

87) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.m., s.37.

88) Sadık Kemal Tural, Zamanın Elinden Tutmak, 1.b., İstanbul, 1982, s.35.

A- YAZAR ve KÜLTÜR ÇEVRESİ

Edebiyat eserini meydana getiren yazarın kişiliği, bir yandan tabiatın bedene olan etkileriyle, bir yandan da toplumsal çevrenin türlü etkileriyle biçimlenmiştir. Edebiyat sosyolojisinin yazar sosyolojisi bölümü yazarın kişiliğinin somut bütünlüğünü gözönünde tutmak şartıyla, sadece yazarın kişiliğinin türlü yönleriyle toplumsal çevre arasındaki karşılıklı ilişkisini dikkate alacaktır.

Yazar sosyolojisi üçe ayrılır:

- 1- Yazar ve yaratıcılık,
- 2- Toplum içinde yazar,
- 3- Zaman içinde yazar⁸⁹.

Her yazar belli bir toplumun üyesi olmak açısından sosyal bir varlıktır⁹⁰. Sanatkâr, gerçeği anlatırken zaruri olarak tarihi ve sosyal gerçekleri de ifade eder. Yazar ile yaşadığı çağ arasında bir uyuma vardır⁹¹. Onlar, çağdaşlarının düşüncelerini, hislerini dile getirirler. Büyüklükleri ifade güçlerindendir. Şöhret de temeldeki heyecanın maşeri oluşundan ileri gelir⁹². Sanatçıda kendinden önceki ve kendi dışındaki itmimaî'nin uzanışlarını tespit ederiz. Sanatçı maşeri hayattan gelen huzmelerin mihrakıdır⁹³. Ferdin duygu ve düşüncelerinin kaynağı içinde yetiştiği kültür çevresidir⁹⁴. Zaman zaman içtimaî hâdiseler san'atkârları yetiştirmiş; zaman zaman da san'atkârlar yeni içtimaî hâdiselerin doğmasına sebep olmuşlardır⁹⁵. Her insan içinde doğup büyüdüğü ve yaşadığı toplum ve kültür muhtevası ile devamlı ve karşılıklı bir etkileşim ve tamlaşma halindedir. Etkileşim ve tamlaşma ise duygu, düşünce ve davranışlarla bağlı bulunduğu kültür ve toplumun izlerini kolaylıkla gözlettirir. Duygu, düşünce ve davranışlardaki izler objektifleşir. Maddeye aksederler⁹⁶. Yani yazar çok defa geldiği sosyal zümrenin görüşlerini ifade eder, onların bir nevi sözcüsü olur⁹⁷.

Cemiyet, ıstırap çekiyorsa, san'atkâr, ister istemez bu ıstırapı işler. Çünkü san'atkâr, cemiyetin içinde yaşayan bir insandır. Cemiyet bir ülkü peşinde koşmak ihtiyacını duyuyorsa; san'atkâr, önce bu ihtiyacın yetiştirdiği bir insan olur, sonra bu ihtiyacı haykırır.

San'atkârın eseri ile en güzel ifadesini bulan bu ülkü hemen cemiyetin türlü insan kümeleri arasında yayılır. İşçi, tüccar, köylü, şehirli gibi türlü kümeler arasında türlü izler

89) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.m., s.15.

90) Rene Wellek-Austin Warren, a.g.e., s.126.

91) Rene Wellek-Austin Warren, a.g.e., s.125.

92) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji IV, Hisar, 1971, sayı: 86, s.9.

93) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji IV, Hisar, 1971, sayı: 86, s.10.

94) Mustafa E.Erkal, a.g.e., s.129.

95) Nihad Sami Banarlı, Edebî Bilgiler, 4.b., İstanbul, 1948, s.6.

96) Mehmet Özdemir, a.g.m., s.32.

97) Kemal H.Karpat, a.g.e., s.6.

bırakarak yeni yeni cemiyet deprenmelerine sebep olur⁹⁸.

San'atkâr, yaşadığı çağın hayat tarzının ve zihniyetinin bir tercümanıdır. Çeşitli şekillerde çevresinin kendi kişiliği üzerinde yarattığı etkileri şekillendirerek topluma sunmaktadır. Hatta yarattığı eser ile geleceğe seslenen kişidir⁹⁹. Edebi şahsiyetler, hiç olmazsa geniş ölçüde kollektif hayatın temsilcileri veya sembolleridir. Onlar belli bir anda gelen ışınları bir merkezde toplayan, sonra da türlü bileşimlerden geçirerek topluma yollayan odaklardır. Dolayısıyla yazarları incelerken sosyolojik bir bilgi elde ederiz¹⁰⁰. Çevre yazarı damgalar, ama yazarın tepkisi türlü biçimlerde belirebilir: Uyum, red veya isyan. Yahut yazar başka çevrelerden gelen etkilerle, çevresinden aldıklarını kaynaştırır¹⁰¹. Belli bir içtimai zümrenin fertlerinde belli bir düşünme ve hissetme tarzı göze çarpar¹⁰². Hiçbir sanatçı, kendisinden sonrakilere iletmek istediği bütün bir dünya görüşünü tek başına veremez. Onun bize vereceği dünya görüşü, hayat felsefesi, geçmişteki sanatçıların görüşleriyle ilişkisi bakımından değerlendirilebilir. O, tek başına değerlendirilemez; onu ölümlerin arasına yerleştirip eserlerini onlarınki ile karşılaştırmak gerekir¹⁰³.

B- ESERİN SOSYAL BOYUTU

Edebiyat eserinin sınırını kesinlikle çizmek imkânsızdır. Edebiyat kitabı tüketimi edebiyat kitabı okumaktan ayrıdır. Her hangi bir edebiyat kitabı, okumaktan gayri bir amaçla satın alınabilir.

Edebiyat eserini, toplum ya da zümrelerden sıyrılmış soyut bir olay olarak görmek mümkün değildir. Edebiyat eseriyle toplumsal yapı arasında çok sıkı bir ilişki vardır¹⁰⁴.

Kültür ürünleri ve onların içindeki fikirler, tarihi, ekonomik, sosyal ve siyasi hayatımızla yakından ilgilidirler. Edebiyat eserleri sosyal hayatımızın türlü durum ve şartlarından esinlenirler. Sosyal yapılardan kaynaklandıkları gibi, sosyal yapıları da etkileme kudretine sahiptirler¹⁰⁵. Her toplumda; kendileri toplumdan birşeyler aldıkları gibi, o toplumun çeşitli özelliklerine göre, topluma kendilerinden birşeyler verir. Toplum üzerinde etkili olurlar¹⁰⁶.

Edebiyatla toplumsal yapı arasındaki çeşitli ilişkiler dört öbekte toplanabilir:

1- Cinsler ve biçimler sosyolojisi,

98) Nihad Sami Banarlı, a.g.e., s.6.

99) Mustafa E.Erkal, a.g.e., s.130.

100) Cemil Meriç, Edebiyat Tarihi ve Sosyoloji II, Hisar, 1976, sayı: 155, s.18.

101) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji III, Hisar, 1971, sayı: 85, s.10.

102) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji III, Hisar, 1971, sayı: 85, s.11.

103) Thomas Stearns Eliot, Edebiyat Üzerine Düşünceler (Çeviren: Sevim Kantarcıoğlu), Ankara, 1983, 1.b., Ağustos 1983, s.21.

104) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.m., s.26.

105) Mehmet Özdemir, a.g.m., s.37.

106) Mehmet Özdemir, a.g.m., s.29.

2- Konular sosyolojisi,

3- Karakterler ve kişiler sosyolojisi,

4- Üslûplar sosyolojisi¹⁰⁷.

Roman, burjuvaziyle çok sıkı bağılılığı olan bir edebiyat cinsi midir? Savaşçı kavimlerin, şiirden daha çok anladıkları, kendilerini şiirde buldukları ne dereceye kadar doğrudur? Tiyatro insan zümreleri tarihinin hangi çağında, hangi toplumsal biçim içinde gelişmiştir? gibi daha birçok meselenin incelenmesi edebiyat eserinin şiir, roman, hikâye, tiyatro gibi çeşitli cinsleriyle içinde doğdukları toplumlar ya da zümreler arasındaki ilişkileri zaman ve mekan içersinde değişikliklerle ortaya koyar.

Edebiyat eserlerinin konularıyla topyekün toplumlar ya da zümreler arasında da derin ilişkiler bulunabilir. Konulardan bazıları bir toplumun tarihinin belirli bir çağında ya bir kısım halkına, ya bir zümresine, ya da bir sınıfına; bazıları da bütün halkına bağlı olabilir. Milli edebiyatlar, mahalli edebiyat, zümre, sınıf edebiyatları gibi...

Bir edebiyat eserindeki kişiler, tipler, karakterlerle o eserin belirttiği toplumsal çevre arasında da ilişkiler vardır. Tipler, kişiler, bazan bir bölgeyle ilgili olabilirler, meselâ bizdeki laz, kayserili tipi gibi; bazan bütün bu tipler bütün bir toplumla ilgili olur, Mehmetçik tipi, milli kahramanlar gibi; bazan da bu tipler bir toplumdan bir milletten daha geniş bir bütüne bağlı olabilir, başka bir deyimle çok geniş bir coğrafya ya da kültür alanının ortak bir tipi, bir kahramanı olabilir. Meselâ Don Juan tipinin milli sınırları aşması, milletlerarası bir karakter taşıması gibi.

Bir eserin üslûbuna bakarak, o eserin içinde doğduğu toplumun tarihinin hangi çağına, hangi yüzyılına bağlı olduğunu kestirebiliriz¹⁰⁸.

Her edebiyat eseri bir sosyal olaydır. Ferdin eseridir ama ferdin içtimaî eseridir. Edebiyat eserinin ana özelliği, fertle toplum arasında bir bildirişim aracı olmasıdır. Yazarı bir haberin yayıcısı, okuyucuyu ise, onun alıcısı olarak ele alıp her edebiyat olgusunu "verici-haber alıcı" biçimindeki mekanik iletişim şeması içinde düşünebiliriz. Bir uçta yazar, bir hayat olayını, bir hayat deneyimini dil ile ifade eder, diğer uçta yine dil, okuyucuya bir deneyim sunar¹⁰⁹. Hirn'ün "Publigue olmadan sanat olmaz" sözü ile, Tolstoy'un "Sanat bir dildir" sözü aynı hakikatın ifadesi. Her kitapda yazar ve okuyucu olmak üzere daima iki insan vardır. Fert olarak değil, kolektif, maşerî bir varlık olarak okuyucu. Edebiyat eseri yazarın düşüncesini okuyucuya ulaştırır (publigue). Ama unutmayalım eserde daha önce vardır publik (okuyucu). Yazar belli bir okuyucuya seslenir. Söyleyeceklerini ona göre seçer ve ayarlar. Yazmak ise bir davete icabet etmektir. Eseri okuyucu ısmarlar. Farkında olmadan ısmarlar¹¹⁰. Eser daha kaleme alınırken okuyucunun tesirini taşır. Yani eserle okuyucu birbirinden ayrılmaz¹¹¹.

107) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.m., s.26.

108) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.m., s.27.

109) Sabahattin Güllülü, a.g.e., s.13-14.

110) Cemil Meriç, Edebiyat Tarihi ve Sosyoloji I, Hisar, 1976, sayı: 154, s.5.

111) Cemil Meriç, Edebiyat Tarihi ve Sosyoloji I, Hisar, 1976, sayı: 154, s.10.

Etkiyi yapan yazarın kendisi değil eseridir. Eser ayrı okuyucu zümrelerinde, farklı, başka başka etkiler yapar. Her nesil Pescartes veya Rousseau'da kendini okur. Kendine göre ve kendi ihtiyaçlarına uygun bir Descartes veya Rousseau yaratır. Demek kitap da yaşayan bir içtimaî olaydır¹¹².

Püblük, mutlaka bugünün püblüğü değildir. Günün modasını isteyen püblük değildir, şöhreti ve paracıkları veren püblük değil. İdeal bir püblüktür, bazan, maziye veya atıye bakarak hayal edilen bir püblük¹¹³.

Eser, bizi bütün benliğimizle etkilemeye yöneliktir ve biz de, benliğimizi meydana getiren bütün unsurlarla, istesek de, istemesek de, onun etkisi altında kalırız. Yediğimiz her şeyin hazım esnasında lezzetinden başka etkileri de olduğu gibi, okuduklarımızın bize verdiği zevkten başka etkileri de vardır¹¹⁴.

Okuduğumuz eserlerin üzerimizdeki etkilerini vicdanımızın sesine kulak vererek değerlendirecek, görürüz ki, bu eserler, edebî zevkimizi tatmin etmenin dışında, bizi pek çok şekilde etkiler.

Kendimiz için kaleme aldığımız notlarla, okuyucu için kaleme aldığımız kitap ayrı şeylerdir. Şairin kendisi için aldığı notlar da, ilerde varisleri veya talebeleri tarafından basıldıkları zaman, birer sosyal olay olurlar¹¹⁵.

Eser yayımlanır yayımlanmaz, yazarın elinden çıkar. Artık yazarın düşüncesini ifade etmez, birbirini kovalayan nesillerin düşüncesi olur. Okuyucui kitabı boyuna yorumlar, zenginleştirir veya fakirleştirir. Eserin gerçek muhtevası ancak sadece bir vesileden ibarettir. Brunitiere'nin dediği gibi "Descartes'in neler düşündüğünü anlamak şüphesiz ki enteresan. Ama daha enteresan bir şey var: Çağdaşları Descartes'in neler düşündüğüne inanıyorlardı. Nasıl anlıyor, nasıl yorumluyorlardı Descartes'i? Çünkü doktrin ve sistemler ancak anlaşıldıkları ölçüde etki yaparlar, onları benimseyen, ortaya atan kadar yaratıcıdır. Bir şahaserin macerasını takip etmek çok defa ferdi bir düşünceden, maşeri düşünceye nelerin geçtiğini araştırmaktan çok, sosyal çevrede ne gibi değişiklikler olduğunu kaydedici bir aletten okumaktır.

Yazarın yabancı dildeki etkileri onu tanımamız bakımından hemen hemen hiçbir aydınlık getirmez. Ama o yabancı ülkedeki birçok nesillerin düşünce ve duygu dünyasını tanımamızı sağlar. Dış etkiler, bazı ihtiyaçları, bazı temayülleri daha iyi şuurlandırır. Yabancı ülke yazarı bozar, değiştirir.

Kimse kitabında ölen yazarı aramaz. Her okuyucu yazarı kendisi için okur ve onda kendini arar. Kitaba kendisini koyar. Onu kendine uydurur. Şartlar değişince eser de yeni

112) Cemil Meriç, Edebiyat Tarihi ve Sosyoloji I, Hisar, 1976 sayı: 154, s. 10

113) Cemil Meriç, Edebiyat Tarihi ve Sosyoloji I, Hisar, 1976 sayı: 154, s. 10-11.

114) Thomas Stearns Eliot, a.g.e., s. 110-111.

115) Cemil Meriç, Edebiyat Tarihi ve Sosyoloji I, Hisar, 1976 sayı: 154, s. 10

116) Cemil Meriç, Edebiyat Tarihi ve Sosyoloji I, Hisar, 1976 sayı: 154, s. 10

yeni yorumlara tabi tutulur. Yazarın bazı tarafları daha ortaya çıkar. Bazı tarafları ise farkedilmez olur, yani yazarın etkisi eserinin okunduğu çağa adapte edilmesi demektir. dolayısıyla kitap artık bir şahsiyetin ifadesi değil, kollektif hayatla ilgili bir fenomendir.¹¹⁶

Her fert, kendi hesabına yeni bir adaptasyon yapar. Çevrenin, okuyucuların her biri üzerindeki etkisi, gittikçe ferdi farklılaşmaları azaltır. Bununla beraber kitabın da okuyucu üzerinde etkisi vardır. Umumi düşüncenin yalnız belirtisi değil, yapıcısıdır da. Kitap aynı neslin hemen hemen tüm insanlarına, şuurları, şimdiki veya virtüel zevkleriyle, hemahenk bir muhteva verir. Böylece içtimai grupların fikir veya his hayatında bir düzen, bir birlik kurar.

Evvela belli bir anda herkese kendi içindeki düşünce veya duygunun ortak bir formülünü verir. Bu duygu ve düşünceyi tatmin eder. Yani ferdi ayrılıkları ortadan kaldırır, fertlerin özlemlerini tıpkılaştırır, birleştirir. Bir kelimeyle maşeri şuur yaratır.

Sonra, başarılı bir kitap sayısız düşünceler, okuyucuların ihtiyaç ve duyguları, müphem bir şekilde gerçekleşmek isteyen bütün bu mahrem faaliyetler arasında bir ayıklama yapar. Belli bir anda bütün ferdi dikkatleri aynı amaca yöneltir. Eserin gücü umimî efkârı billûrlaştırır.

Her eser canlı bir modelin taklididir. Taklit ise bütünü kucaklamaz. Bir seçim demektir. Konunun ruhunu, yaşayan tarafını belirtmeğe çalışır yazar. Her yaratıcının zevklerine, seçişlerine yön veren bir meleke var. Yani yazar realiteyi kendi dehasına göre biçimlendirir. Her eserin de kendine has bir temel karakteri olduğu gibi. Tüm sanat iki kelimenin içinde: Sıkıştırarak canlandırmak¹¹⁷.

Kitap, yaratıcı bir kuvvet olmaktan çok, düzenleyici bir güçtür. Koordine edici, birleştirici, zaptı rapt altına alıcı bir organ. Yazar, bir orkestra şefi. Onun yaptığı seslerin uyumunu sağlamak. Herkesin yahut çoğunluğun aynı anda aynı sayhayı çıkarmasını, aynı jesti yapmasını sağlar¹¹⁸.

Grup ideolojisiyle, eserin düşüncesi arasında bir yapı eşdeğerliği vardır. "Bir topluluğun üyelerine ait zihni, hissi, hatta hareki eğilimleri, aşırı bir tutarlılığa kavuşturan kavramsal bir genelleme, tutarlı bir sorular ve cevaplar bütünü" demek olan dünya görüşü, eserde kendini, somut bir varlıklar ve nesneler dünyası yaratarak ifade eder¹¹⁹.

İktisadi temelle, fikir ve sanat eserleri arasında münasebet olduğu bir gerçek. Ama bu münasebet tek taraflı değil, dolaylı, karmaşık, örtülü. Fikir ve sanat eserinin, kendine özgü bir varlığı var. İktisadi temel bu yapıyı değiştirmez¹²⁰.

116) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji I, Hisar, 1976, Sayı: 154 s. 10-11

117) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji IV, Hisar, 1971, Sayı: 85 s. 7

118) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji V, Hisar, 1971, Sayı: 87 s. 7

119) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji VI, Hisar, 1971, Sayı: 89 s. 9, 1971

120) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji VI, Hisar, 1971, Sayı: 89 s. 10

Edebiyat eserlerinden, toplumun yaşayışına, âdetlerine ışık tutan bir belge gibi yararlanmak ve özellikle sosyal belgelerin kıt olduğu daha eski çağlara ait çeşitli bilgileri o çağların sanat eserlerinden elde etmek yoluna gidebilir. Plautus'un ve Terentius'un zamanında Roma'daki sosyal hayatı bu yazarların eserlerinden çıkartmağa çalışabiliriz. Ondokuzuncu yüzyıl İngiliz romanlarında o yıllarda Londra'daki yaşayış, âdetler, tipler, kurumlar hakkında bilgi edinebiliriz. Bu çeşit çalışmalarda edebiyat eserleri, sosyal tarih için bir kaynak sayılmakta ve bu amaçla kullanılmaktadır ¹²¹.

Her eser bir vesika, yerine başka hiçbir şeyin tamamlayacağı bir şehâdet ¹²², abidedir ¹²³.

Bir sanat eseri, bir toplumun sosyal gerçeklerini ve ideal edindiği değerleri didaktik olmaksızın yaratıcısının perspektifinden sunan, içinde yaşadığımız kargaşaya bir düzen getiren bu düzen duygusunu içimizde de uyandırarak bizi önce kendimizle, sonra da toplumla barıştıran organik bir bütündür ¹²⁴.

Bir sanat eserinin yaratılabilmesi için büyük bir bilgi birikimi gerekmektedir. Sanat eseri diyebileceğimiz bir eser, "geçmiş"in "hal" ile birleştiği yeni bir sentezde yerini aldığı ve yeni bir geleceğe doğru aktığı anlarda yaratılmaktadır. Sanat eseri öz ve biçim bakımından kendine has yenilikler getirerek çağının gerçeğini yansıttığı halde, gelenek çizgisinden sapmaz ¹²⁵.

Şekil bile ferdi değildir. Şair yalnız bir geleneği sürdürmekle kalmaz çağdaşlarının estetik kabiliyetlerini, alışkanlıklarını da dikkate alır. Çok defa üslup ve ahenkte yenilik yapmaktansa derinleşmeyi tercih eder. Herkes yazdığı veya okuduğu şiirle beraber bir şarkı söyler içinden, eskiden bildiği bir şarkıyı ¹²⁶.

Her sanat eseri niteliği gereği olarak imzasını taşıdığı sanatkârın şahsiyetinin de üstünde bir kültürün, bir kültür çevresinin zevk, duygu ve düşüncelerini ifade eder. Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı maddi yapı olarak bir saraydırlar. Ancak, Topkapı Sarayı bize has duygu, düşünce ve zevk örnekleriyle doludur. Bugün Kur'an-ı Kerim bütün müslüman milletlerde okunur, ama, onun yanında mevlût sadece bizim kültürümüze has bir özelliktir ¹²⁷.

Drien la Rochelle: "Benim de sayisi kanaatim var, fakat bunu kitaplarıma koymaya hiç çalışmam: Bilirim ki, benim elimde olmadan, bu kanaat esere aksedecektir".¹²⁸

San'at eseribir bütündür: Kendi imanlarını, şüphelerini, buhranlarını, hummaları-

121) Berna Moran, a.g.e., s. 72

122) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji VI, Hisar, 1971, sayı 89, s.9

123) Rene Vellek-Austin Warren, a.g.e., s. 125.

124) Thomas Stearns Eliot, a.g.e., s. 6

125) Thomas Stearns Eliot, a.g.e., s.7

126) Cemil Meriç, Edebiyat ve Sosyoloji IV, Hisar, 1971, sayı 86, s.9.

127) Mustafa E. Erkal, a.g.e., s. 130.

128) Peyami Safa, a.g.e., s. 30

nı, kendi fikirlerini ve ihtiraslarını başkasına kabul ettirmek için, mantık veya telkin, her çareye başvurabilir.¹²⁹

C- BASIM-YAYIM-DAĞITIM

Yayımın (edition) biricik meselesi bir kişiyi ilgilendiren bir olguyu kollektif hayata ulaştırmaktır. Yayım (editorial) görevini yerine getiren seçim, yapım, dağıtım fiilleri birbirine karşılıklı etkide bulunur. Hem birbirlerine bağlıdırlar, hem de birbirlerini şartlandırır. Her biri de kişi ile toplum arasındaki değişik ilişki şekilleridir.¹³⁰

Seçim, yayıncının (veya vekilinin) bir okuyucu topluluğunu aklında canlandırması ve kendisine sunulmuş yazılar arasından o topluluğun tüketimine en uygunlarını bir kenara ayırmasıdır. Canlandırmanın çelişen ikili bir niteliği vardır. Bir yandan muhtemel oyucuların istekleri, neler satın alacakları hakkında hüküm yürütmek, öte yandan, işlerin içinde döndüğü topluluğun estetik-ahlâki düzeni bilindiğinden okuyucuların zevkinin ne olması gerektiği hakkında bir değer hükmü vermek. Yani her kitap için, satılabilecek bir kitap mıdır, iyi bir kitap mıdır sorularının ancak şüpheli bir uzlaştırma ile de olsa cevabını bulmak.¹³¹

Yayıncı (editeur), yazarın teklifleriyle okuyucunun isteklerini uzlaştırmaya çalışır. Okuyucu adına yazarı, yazar adına da okuyucu etkiler.¹³²

Yayıncı alışkanlıklar yaratmak modalar, züppelikler, bir yazarın kişiliğine tutkunluk, yön, takdim ve konu bakımından ilgi çekici kolleksiyonlar yayınlamak¹³³ değişik reklâm teknikleri¹³⁴ yolu ile okuyuculara etkiler yapar.

Bunun için de ilk incelemeden, yayımın sonuna kadar okuyucu düşünülür. Muhtemel sayıları, çeşitleri, görevsel ihtiyaçları ve hele hele ruhiyatları dikkate alınır. Her şey ona göre ayarlanır.¹³⁵

Teklif edilen yazarla, farzedilen veya oluşturulan okuyucular arasında baştan beri kurulmaya çalışılan denge maddi kararlarla ortaya çıkarılır.¹³⁶

Yayıncı (editeur)'nin rolü ebeninkine benzer. O bir çeşit doğurtucu, doğum öncesi danışmanı, yeni doğanların sağlığını bildiren bir uzman, bir pedagog bir biçim ve yön vericidir.¹³⁷

Yayın işi tek bir sosyal topluluk içinde kapalı devre şeklinde meydana gelir. Bu topluluğa uymayan, beğenilmeyen eser başarısızlığa uğrar. Ancak, kendileri için hazırlanmış nazari okuyucuların sınırlarını geçen, araştırılmamış ve işaretlenmemiş sosyal bölgelerde dolaşan kitap yeni, sürpriz, yedek okuyucular bulabilir.¹³⁸

129) Peyami Safa, a.g.e. s. 31,

130) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.e., s. 30.

131) Robert Escarpit, a.g.e., s. 71.

132) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.e., s.30.

133) Robert Escarpit, a.g.e., s. 72-73

134) Robert Escarpit, a.g.e., s. 76.

135) Robert Escarpit, a.g.e., s. 74-75.

136) Robert Escarpit, a.g.e., s. 75.

137) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.e., s. 28.

138) Robert Escarpit, a.g.e., s. 80

Her sosyal topluluğun kendi ihtiyaçları, kendi edebiyatı vardır. Bu topluluk cinsiyet, yaş, sınıf üzerine kurulunca; kadın, çocuk, işçi, edebiyatından söz açılacaktır. Bu edebiyat türlerinin her birinin kendi değiş-tokuş düzeni vardır. Fakat kitapların iki değişik yerde kullanılmasına, bir düzenden diğer bir düzene âni bir değişimle geçmesine de tanık olmaktayız ¹³⁹.

Herhangi bir kitapçı vitrinini incelemekle yakındaki bir fakültenin, bir caminin, bir lisenin, bir tiyatronun varlığını tahmin edebiliriz. Vitrindeki kitaplar, çevredeki nüfusun sosyal-meslekî yapısını kabataslak çizer ¹⁴⁰.

"Değerli romanlar satan kitabeveleri (.....) birkaç istisna bir yana emekçi ile aynı devrede bulunmazlar." Emekçi günlük yolunda gazete satıcısının kulübesini, tütüncüyü, tek fiyatlı mağazayı, gezgin gazeteciyi bulur ve muhtemelen okuduklarını buralardan satın alır.

Bir mahalledeki orta çaptaki kitabeveleri ile civardaki gazete satıcısı veya tütüncü gibi satış noktalarının vitrinlerini karşılaştırmak bize ipuçları verir. Sosyal yelpazeleri çok açık hafiye romanları "100.000'ler duvarı"nı aşmış best-sellers'ler, edebiyatın büyük klâsiklerinin ucuz baskıları gibi eserler iki sergilemede de görülebilir ¹⁴¹.

D- OKUYUCUNUN KONUMU

Okuyucu zümreleri ya da yığınları sosyolojisinin meseleleri şunlardır:

- 1- Okuyucu, okuyucu zümreleri
- 2- Okuyucu esere niçin bağlanır ya da bağlanmaz?
- 3- Başarının nedenleri
- 4- Eleştirici meseleleri ¹⁴²

Bütün okuyucu zümrelerini içine alan edebiyat eserleri çok seyrek. Her edebiyat eserinin ancak belirli sayıda sadık okuyucusu olabilir. Başka bir deyimle herhangi bir edebiyat eseri çeşitli okuyucu zümrelerinden yalnız bir kısmını ilgilendirir. Okuyucu zümreleri ülkeden ülkeye, çağdan çağa, hattâ aynı ülkede kısa bir zaman içinde çoğalabilir, azalabilir.

Bir eser geçici olarak veya büsbütün okuyucu zümrelerini kaybedebilir ¹⁴³.

139) Robert Escarpit, a.g.e., s. 83-84

140) Robert Escarpit, a.g.e. s. 89.

141) Robert Escarpit, a.g.e. s. 90-91.

142) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.e., s. 33.

143) Nurettin Şazi Kösemihal, a.g.e. s. 34.

E- SOSYOLOJİK AÇIDAN ROMAN

Roman, insanların başlarından geçen veya geçebileceği kanaatini uyandıran yaşanmış veya tasarlanmış, birbirine bağlı bir çok olayı bir temel düşünce çerçevesinde toplayıp ayrıntılı bir şekilde anlatan uzun, yaygın bir edebiyat türüdür.¹⁴⁴

Roman, çatlak veya düzgün, çarpık veya doğru, toplumun, toplumsal vâkıaların aynasıdır.¹⁴⁵ Bize aksettirdiği cemiyetle beraber onu hükmü altında bulunduran nâzım fikrin de emrindedir ve bu müşterek ölçü ile birlikte cemiyet neyse roman da odur.¹⁴⁶

Romancı, içinde doğup büyüdüğü toplumun yoğun bir özeti, zübdesi, özüdür. Bir milletin bütün özellikleri romancısında yoğunlaşır. Her milletin romanı, o milletin özelliklerini taşır.¹⁴⁷ Kendi meselelerini ifade eder.¹⁴⁸ Bunun içindir ki romanlar milletlerin aynalarıdır. Amerikan romanındaki sadelik, Fransız romanındaki zerafet ve sanat tutkusu, Rus romanında bunaltıcı bir karanlığa gömülmüştür. Alman romanındaki bilgiçlik ve filozofluk taslama tavırları da Almanların yaratılışından ve karakterinden ileri gelmektedir.¹⁴⁹

Eğer Dumas Fils, Baba Duval'ı değil Margueritte'i bize bir kurban gibi göstermişse zamanında yaşayan ve doğmak üzere bulunan bir telâkkinin bilerek-bilmeyerek ifade vasıtası olmuştur. At hırsızlarını tasvir ederken at çalmaların fenalığını yazmaya mecbur olmadığını, bu vazifenin mahkemelere düştüğünü söyleyen Çehov'da, Rönesanstan beri sürüp gelen ferdiyetçi bir kültürün mümessillerinden biridir. Fakat bu Avrupa kültürü ahlâkıyla beraber ferdiyetçi karakterini terkettiği zaman onu temsil eden romanlardan herhangi biri, yine pasif ve tarafsız kalmak şartıyla müdafaa plânlarını ister istemez değiştirmiş olacaktır. Çünkü mensup oldukları cemiyet, onlara kendi müdafaasının ferdinkinden üstün değerde olduğu kanaatini an'ane halinde vermiş bulunacaktır.¹⁵⁰

Romancı kendi içinde kımıldayıp duran duyguları toplum içinde yaşayan birer gerçek olarak önündeki kâğıtlara dökerken tamamen bağımsız değildir. Önce kendisiyle bağımlıdır. İnandığı değerler, içinden söküp atamadığı saplantılar, duygularının şekillenmesinde belli başlı etkenler olur.¹⁵¹

Kendi toplumunu, kendi toplumunun gerçeklerini, sorunlarını yansıtarak çağını yansıtır. Başka toplumlardan söz açsa da, gerçekte, çoğu zaman, yansıttığı gene kendi toplumudur, kendi toplumunun insanların sorunlarıdır.¹⁵²

144) Osman Nuri Ekiz, Ansiklopedik Edebiyat Bilgileri Sözlüğü, İstanbul, 1984, s.262.

145) Peyami Safa, a.g.e.s,221.

146) Peyami Safa, a.g.e.s,222.

147) Durali Yılmaz, Roman ve Millet, Hisar, nu:257, 1979, İstanbul, s.8

148) Cemil Meriç, Bizde Roman, Hisar, s.9, 1980, sayı:276.

149) Durali Yılmaz, Roman ve Millet, Hisar, nu:257, 1979, İstanbul, s.8.

150) Peyami Safa, a.g.e., s.239.

151) Durali Yılmaz, Türk Romanında Roman Kahramanı, Hisar, nu:273, 1980, İstanbul, s.20.

152) Fethi Naci, Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme, 2.6., İstanbul, 1990, s.467-468.

Tarihi roman yazarı bile geçmişini anlatırken, yaşadığı dönemden bazı çizgileri romanına taşır. Çünkü onun bakış açısına yön veren, yaşadığı çağın etkin düşünceleri ve fikir akımlarıdır.¹⁵³

Romancının kurduğu dünya az çok yaşadığı çağın bir benzeridir ama, yer yer ileriye uzanır. Onun dünyasında toplumun geleceğine açılan ufak ufak pencereler vardır.¹⁵⁴

Dolayısıyla roman türünü, insanlık tarihi saymak hiç yanlış olmaz. O, belki tarih kadar bilim titizliği göstermez ama, insanlığı belki de tarihten daha iyi tanır ve tanıtır.¹⁵⁵

Romanın teşekkülü vâkiasında okuyucunun büyük bir tesir payı vardır. Romanla okuyucu arasındaki gizli münasebet, daha ziyade, ağaçla havadaki oksijen zerrelere arasındakiini andırır. Okuyucunun mensup olduğu seviye gurubundan gelen sosyal tesir atomları, daha romanını tasarlamağa başlarken romancıyı kuşatır. Eseri yazan romancı, yazdıran okuyucudur.¹⁵⁶ Çok defa bundan ikisinin de haberi yoktur. Aralarındaki belirsiz münasebetin mahsûlü olan bir roman dostu gönderilen mektup gibi, yazarla okuyan arasında büyük zevk ve anlayış farkına dayanamaz. Romancı, muhayyilesi, kültürü ve zevki kendisinkinden pek farklı olmayan meçhul bir dostu hitap eder gibi onun hudutları içinde kalmak zorundadır. Aksi halde ya tiksintiyle veya sıkıntıyla terkedilir.¹⁵⁷

Okuyanlar ya romanda yaşadıkları hayatı bir kere daha yaşarlar, yahut romancının sunduğu ideal hayatı yaşamağa çalışırlar.¹⁵⁸

Yazarın eserinden etkilenen yalnız okuyucular değildir. Kendi hayal gücüyle yarattığı roman kahramanlarının etkisinde kalan yazarlar da görülmüştür. Meselâ, Jack London, "Martin Eden" in kahramanı Marti'nin etkisinde kalmıştır. Hatta öylesine ileri gitmiştir ki, sonunda tıpkı onun gibi intihar etmekten kendini alamamıştır.¹⁵⁹

153) Durali Yılmaz, Roman Kahramanı, Hisar, nu:271, 1980, İstanbul, s.18.

154) Durali Yılmaz, Romanımız ve İnsanımız, İstanbul, 1976, s.97.

155) L.Sami Akalın, Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Genişletilmiş 5.6., İstanbul, Ocak 1980, s.236.

156) Peyami Safa, a.g.e., s.226.

157) Peyami Safa, a.g.e., s.222-223.

158) Cemil Meriç, Kirk Ambar, İstanbul, 1980, s.84.

159) Durali Yılmaz, Romancı ve Kahramanları, Hisar, nu:259, 1979, İstanbul, s.12.

IV- 1970-1980 ARASI ROMANIMIZDA SOSYAL BOYUT

A- 1970-1980 DÖNEMİ TABLOSU

1970'den 1980'e gelinceye kadar geçen on yıllık sürede sosyo-kültürel alanda çok hızlı değişimler görülür. Türk düşünce hayatının her döneminde -az veya çok- varlığını duyurmuş olan çeşitli eğilimler, özellikle bu dönemde, kendilerini daha rahat ifade etme imkânı bulurlar.¹⁶⁰

60'lı yılların sonlarında başlayan ve milletler arası bir nitelik kazanan öteki ülkelerde yatışıp, sona ermesine rağmen Türkiye'de devam eden toplumsal olaylar 70'li yıllarda üstelik şiddetini daha da arttırmıştır. Sonunda 12 Mart Muhtırası ismini alan ve komutanlar tarafından 1971'de devlet başkanına verilen muhtıra noktasına kadar ulaşmıştır.

Öncelikle siyasi ve beraberinde iktisadi istikrarın sağlanmasını isteyen bu muhtıra, mevcut hükümetin istifasına ve partiler üstü sayılabilecek yeni bir hükümetin kurulmasına sebep olmuşsa da, ekonomik durgunluk giderilemediği gibi siyasi olaylar da yön değiştirmiş, anarşi ve terör büyük boyutlara ulaşmıştır.

Olayların böyle bir boyut kazanması sadece ekonomik yapıyı ve sadece sosyo-kültürel yapıyı değil her ikisini de aynı ağırlık ve ölçülerde içine alacak biçimde etkilemiş ve durum tam anlamıyla "toplumsal olay" haline gelmiştir.

Durum değerlendirilmesi, farklı ideolojik ve politik görüş sahiplerince değişik biçimde yapılmış olmasına rağmen gerçekleri büyük ölçüde ifade eden bir değerlendirme şöyledir:

Her yıl acı ve kaybedilmiş bir yıl olarak arkada bırakıldı. Binlerce olayda binlerce memleket evladını kaybettik. Binlerce bombalı ve silahlı saldırıda binlerce insanımız yaralandı. Soygun ve gasp alabildiğine arttı.

Bu dönemde, önemli ölçüdeki olumsuzluklara rağmen gözle görülür gelişmeler de sağlanmıştır. Ne var ki, bazı Batı ülkeleri ile yapılacak bir karşılaşmada, sağlanan gelişmelerimizin hâla yetersiz kaldığı, gelişmelerin çok daha hızlı bir tempoya ulaştırılması gerektiği, Türkiye'nin kaybedecek vaktinin bulunmadığı ortaya çıkmaktaydı.

Bütün bunlardan sonra görülen şudur: Türkiye, büyük iç ve dış sorunların baskısı altına girmiştir. Toplum, bir derlenip toparlanma ve ertelenemez boyutlara varan sorunları çözme zorunluluğu ile karşı karşıya bulunmaktadır. Devletimiz, ülkesi ve milletiyle bölünmek tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Binlerce gencin ölümüne sebep olan anarşi ve terör, milyonlarca iş gününe mal olan grevler, meclisin cumhurbaşkanını seçemez duruma gelecek kadar kilitlenmesi, siya-

160) Ramazan Kaplan, Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy, 1.b., Ankara, 1988, s.151.

si partilerin her olayda birbirlerine bütünüyle ters düşme gayreti içine girmeleri, yokluklar, kıtlıklar ve bunlara benzer daha pek çok olumsuz durum, hemen herkeste toplumsal yapıya yeni bir biçim vermenin zamanının geldiği kanaatini uyandırmaktaydı.

Her ne kadar Türkiye 70'li yıllarda sürekli olarak bir olaylar ülkesi görüntüsü vermişse de 1979 ve 1980 olayların zirveye tırmandığı yıllar olmuştur.

Ne var ki, mevcut demokratik kuruluşların, alışılmış olan işlerlikleri ile dar boğazdan çıkılması da mümkün görülüyordu. Bu yüzden kamuoyu alışılmışın dışındaki bir düzenleme mekanizmasının harekete geçmesinin beklentisi içine girmiş bulunmaktaydı.

Bütün bunları dikkate alarak 12 Eylül 1980 Askeri Harekâtı'nı bir sürpriz veya beklenmeyen bir olay olarak düşünmemek gerekir.¹⁶¹

Bu dönemde, sosyal yapının kendisine ve işleyişinde çıkan aksaklıklara yöneltilen tepkiler, dönem romanımızda üzerinde en çok durulan hususlar olmuştur. Özellikle sosyal yapıya gösterilen tepkilerin, dönemin siyasî gelişmelerine uygun düşen bir tavır olduğu da belirtilmelidir.¹⁶²

B-ROMANIMIZ VE POLİTİK HAYATIMIZ

Necati Cumalı Acı Tütün'de politik hayatımızın üzüntülere gebe çarpık bir yönünü dile getiriyor. İnsanlarımızı tatlı bir rekabetle ilerleme, kalkınma yolunda birleştirmesi, karşılıklı hoş görüyü yerleştirerek farklılıklardan fayda sağlayacak demokratik bir anlayış ortamı oluşturması gereken partileşmenin bölünme, kamplaşma ve düşmanlık doğurduğunu söylüyor:

"1945'de halk geçmişteki bütün ilişkileri bastıran bir şiddetle halkçılar ve demokratlar olarak bölündü. Öyleki oturdukları kahveler, alışveriş ettikleri bakkallar, traş oldukları berberlere kadar kopmuşlardı birbirlerinden."¹⁶³

Acı Tütün'de sergilenen Ege yöresi siyasî hayatımıza ait hastalıklı hal Orhan Kemal'in Kaçak romanından anladığımıza göre Çukurova yöremizde de görülüyor. Yani kısmi değil yaygın bir hal.

"Bu kahveler hemen hemen bıçakla kesilmişcesine ikiye ayrılmışlardı. İrili ufaklı kahvelerden bir çoğu DP'lilerin, geriye kalanlarsa HP'lilerindi. Kıyıda köşede MP'lilerin de varsada, DP ve CHP'lilerinkine benzemiyordu."¹⁶⁴

Haksızlıklara, keyfi idareye son verilerek hesap sorulacağı suçluların analarından

161) Adnan Gülerman, Türkiye'nin Ekonomik ve Toplumsal Yapısı, İzmir, 1987, s.327,61,364,379,380.

162) Ramazan Kaplan, a.g.e., s.152

163) Necati Cumalı, Acı Tütün, 6.6., İstanbul, 1984 Şubat, s.30

164) Orhan Kemal, Kaçak, 7.b., İstanbul, 1986 eylül, s.97.

emdiklerinin burunlarından getirileceği dertlilerin gönlüne su serpecek adaletin gerçekleştirileceği vaatleri halkın halinden şikayetlerini oya dönüştürme tekniği olarak kullanıyor gibi görünüyor.

"Sûr-u israfil" ötecek, binler, milyonlarca yıllık ölümler mezarlarından ayağa kalkacak "Mizan" kurulacak "Münkir-Nekir" sorular soracak, herkesin "Defter-ı amâl"i açılacak cezalıları cezalarını görecek, dünya "pir-ü pâk" olup, haksızlık ortadan kalkacak."¹⁶⁵

Artık yeter diye ortalığı çalkalayan politikacılar dediklerini unutmakta hiç zorluk çekmezler.

"1950 seçimlerinde iktidarı alıp koltuklara kurulunca, ne "Defter-i amâl" açılmış, nede "Münkir-Nekir" suçlularından hesap sormuştur."¹⁶⁶

Yalnız beklenenler suya düşmez. Vadedilenlerin de aksi yapılır. Suçlananlara isnat edilen suçlar tekrarlanır gider. Taraflartarlar hatta taraftar gibi görünenler menfaatlendirebilir. Diğer partilerden olanların canına okunur. Düşman sayılanlarla bir olanlar derhal cezalandırılır. Bir tarafa nimet kapıları, muslukları açılır, diğer tarafa ise sınıksız kapatılır.

"Devletin bir adamı devlete karşı çıkan bir partinin adamını evine aldı mı, almadı mı sen ona bak! Bu sebepten bundan önceki karakol kumandanı yüzbaşı ta bilmem nereye sürülmüştü"¹⁶⁷

"Öğretmenler, kaymakamlar, banka müdürlüğü, karakol komutanları, kış yaz demeden sürülüyordu oradan oraya. Particilere çalışmadıkları işlerden aylıklar bağlanıyor, aç avuçları, aç ağızları yağlı lokmalarla susturuluyordu."¹⁶⁸

"Üçüncü gün atarlar Doğu'nun bilmem hangi kuş uçmaz kervan geçmez köyüne."¹⁶⁹

Sırf fanatik taraftar diye gayri ahlâki vasıfları gözardı edilerek değer verilen kimseler halkın politikacılara iyi bakmasını ve güvenmesini engelleyici bir ortam oluşturmuştur. Orhan Kemal Kaçak'ta bazılarının kumar, hırsız olduğu halde sırf kafayı çekip vara yoğa öteki partilileri çileden çıkaran sözleri herkesten daha gür bir sesle bağırarak ve çıkan kavgalarda rakip partililerin ağzını burnunu dağıttığı için baş tacı edilmesinin halkı içermesini belirtiyor.¹⁷⁰

İktidar mücadelesi veren partinin gördüğü yardımlara karşılık diyet ödemesi zannı veya gerçeği de politik hayatımızı doğruluk rayından çıkarıcı bir özellik olarak kitlele-

165) Orhan Kemal, a.g.e., s.84.

166) Orhan Kemal, a.g.e., s.86.

167) Mustafa Necati Sepetçioğlu, Karanlıkta Mum Işığı, İstanbul, 1984, s.89.

168) Necati Cumalı, a.g.e., s.113.

169) Orhan Kemal, a.g.e., s.111.

170) Orhan Kemal, a.g.e., s.97-98.

171) Necati Cumalı, a.g.e., s.172.

rin soğukluk, rahatsızlık duyma sebebi.¹⁷¹

Demokratik hayatta hazımsızlık ta bir başka dert. Başka bir partinin yıldızının parlamasını çekemeyenler iktidar mücadelesinin itişip kakışmaya boğazlaşmaya dönüşmesi karşısında demokratik çözüm anlayışı olgunlaşmamış bulunanlar olumsuz çağrışımlar yaparak demokratik ilerleyişin başından demoklesin kılıcını eksik etmezler. Çok partili siyasi rejim zihniyet ve işleyiş olarak tam anlamıyla oturmadığı için müdahale ihtimali halk iradesinin serbest oluşumlarını gölgeler. Bahanelerle boğulma endişe ve beklentisini doğurur.¹⁷²

Yenişehirde Bir Öğle Vakti'nde halk iradesinin serbest akışının oluşturması gereken partilere skolastik taraftarlık yapıldığına örnek görüyoruz. Anlayış, görüş, program, kadro gibi özelliklerine bakılarak desteklenmesi gereken partilere bir çeşit siyasi miras yolu ile körü körüne ve nasıl olursa olsun bağlanılması sağlıklı partileşme ve siyasi hayatı zorlaştırmıştır.

"Nesi varmış Halk partisinin? Büyük babamın partisi o" ¹⁷³

Siyasi parti taraftarlığı şuura değil duyguya dayandığı zaman gerçekler afâki, izafi, subjektif, romantik yorumlarla farkında olunmadan değiştirilebilir. Bu ise neyin ne olduğunun ne olmadığının anlaşılmasını giderek güçleştiren bir bulut oluşturur.

"Futbol takımları gibi, hastaları vardı Demokrat partinin." ¹⁷⁴

Şuur zaafı, hissi particilik, demokrasi gelenek ve terbiyesinin yetersizliği gibi sebeplerle birleşince daha iyiyi, daha güzeli sağlayacak yarışın gereği çok sesliliğin devamlılığını cehalet batağına saplar. Yalnız kendisinden olanın hak ve hukuk sahibi olduğu şartlı refleksi ile farklı partiden olanları dışlar:

"Onlar içeriye girince, yoğun cigara dumanı gerisinde sert sakallı kalın bıyıklı yüzler çevrildi kapıya doğru. "Bizdenmişler" diye bir izin çıkmış gibi kayıtsızlıkla kendilerinden koptu üzerlerine çevrilen bakışlar." ¹⁷⁵

Klanvari kamplaşma her türlü kavganın ateş ve barutudur. Artık tek bir şeye ihtiyaç vardır: Tutuşturucu, patlatıcı.

Gerçeğin, doğrunun araştırmacı, savunucusu değil partisinin borozanı, hoparlörü, robotu olanlar Hasan Sabah'ın fedaileri tavrını gösterir. Her türlü esneklikten yoksun olurlar. Başka bir şey duymaz, özellikle de anlamaz, kabul etmez, kargadan başka kuş tanımaz inatçı, çekişmeci insanlar haline gelirler. "Dinlerinden dönerler, partilerinden dönmeler." ¹⁷⁶ Dolayısıyla fikri bir olsa da zikri farklı olanların oluşturduğu akıl almaz bir hal ortaya çıkar.

172) Orhan Kemal, a.g.e., s.84-85.

173) Sevgi Soysal, Yenişehir'de Bir Öğle Vakti, 7.6., Şubat 1988, İstanbul, s.127.

174) Necati Cumalı, a.g.e., s.35.

175) Necati Cumalı, a.g.e., s.30.

176) Hasan Kayıhan, Yoklar, 3.b., İstanbul, 1978, s.202.

Zaaflar iç ve dış istismar ile dolu siyasi ortamda parti her şeyin üstüne çıkarılır. Devlet zayıflatılır. Partinin devleti uygulamasına gidilir. Vasıta ile hedef yer değiştirir. Devleti besleyecek olan yapı onun işleyişini aksatır.

"Parti devletin üstüne çıkmış onun yerini almıştır. Bucak müdürleri, kaymakamlar, valiler silinmiş, yerlerini partinin ocak, bucak, ilçe, il başkanlarına bırakmıştır. Bu bir şey değil; savcılar parti görevlisi olup çıkmış, yargıçlarda onların buyruğuna girmiştir."

"Zaten düzenini, yasalarını, iddialarına göre tamamlayamamış durumda bulunan cumhuriyet devleti büsbütün toz olmuş, geriye kalan gücü de bir avuç insanın, ayaktakımının -Parti adına- eline geçmiştir."¹⁷⁷

Siyasi hayatımızda aralarında adeta hiç bir anlaşma fırsatı bırakılmayan halkımızın, nadir olarak ta olsa her türlü uzlaşmazlıktan sıyrılarak birlikte hareket edebilmesi geleceğin güzelleşeceğine dair umutların heyecan ve sevinçle kalbimizde filizlenmesini sağlıyor:

"Kaç yıldır partiliğin oturdukları kahvelere kadar ayırdığı halkçılar, demokratlar yan yana omuz omuzaydılar alanda. Kavgalılar, dargınlar birbirlerinin önünde arkasında dururken unutmışlardı dargınlıklarını..."¹⁷⁸

Dışa bağımlılık siyasi hayatımızın tepesinde dolaşan kapkara bir buluttur. Halkımıza ipotek olduğu duygusunu verir. Onun kendine güven ve saygısını zedeler. Dolayısıyla de onun demokratik kararlılığını kırar. Siyasilere şüphe ile bakılmasına sebep olur. Hep müdahale beklentisiyle pasifize olmaya yol açar.

"Demirkratik serbest fırka'cılığa benzemez. Duyduğuma göre o vakit bu işlere Amerika karışmıyormuş. Şimdi Amerika bütün dünyaya karışıyor. Kendi idaresini her yerde yaymak istiyormuş. İsmet Paşa demirkratlığa paydos diyemez!"¹⁷⁹

"Menderes iktidardan uzaklaştırılır uzaklaştırılmaz, Amerika kesenin ağzını açmış baksanıza!"¹⁸⁰

C- SAĞ-SOL ÇATIŞMASI

İnsanların teröre bulaşmasının çeşitli sebepleri vardır. Maddi ve manevi ihtiyaçlar içinde kıvranan ve normal yollardan bunları karşılayamayan insanlar teröre başvurabilir. İtibar sağlama, önemli bir kişi olma arzusu, kendini kabul ettirebilmek ihtiyacı sağlıklı bir yol bulamazsa, göremezse hastalıklı, gayri meşru yol olan teröre sapabilir. Gençliğim Ey-

177) Tarık Buğra, Gençliğim eyvah, 4.b., İstanbul, 1989, s.55-56.

178) Necati Cumalı, a.g.e., s.125.

179) Orhan Kemal, a.g.e., s.85.

180) Atilla İlhan, Sırtlan Payı, 2.b., Ocak 1981, İstanbul, s.167.

vah'ta Delikanlı bu gerçeği "Bütün eylemciler yeteneksiz, rate, kavruk romantiklerdir" ¹⁸¹
 "Anarşi, tedhiş ve kuvvet sevginin ve kişiliğin sallantıya düşüşü konu değiştirişidir." ¹⁸²
 diyerek belirtir. Adının duyulması, kahraman olmak hayali, henüz yeterince sosyalleş-
 memiş olan kimselerin, kendilerini aşan bir ideolojinin emrine kendilerini tahsis ederek
 benliklerine bir anlam ve kıymet kazandırmaya çalışmaları teröre sürükleyici olabilir:

"Ve hepinizden fazla benden söz edecekler. "Dişi gerillacı" diyecekler bana, gazete-
 ler en çok benim resmimi basacak, çatlayın, patlayın siz!"¹⁸³

"Ferit'in fotoğrafta çok bariz görünmesi, arkadaşlarının ona takılmalarına sebep
 oluyordu. Bir kısmı gülererek "Sol yumruğun havada iken tam bir sosyokomünist ambleme
 benziyorsun" diyerek onun nefisini okşuyorlardı."¹⁸⁴

"Gel arkadaş" dedi, "Seni militan yapalım, eylemlere katıl, hücreye gir, böyle başı-
 boş sonuç alınmaz." Amma da sevindi. Adam yerine koyulduğu için göğsü bir kabarma
 kabardı."¹⁸⁵

Kendi kendilerini tartarak ego idealleri ile mevcut durumları veya muhtemel du-
 rumlarını gözönünde tutarak verdikleri kararlar bazılarını teröre sokabilir:

"Bizi bu yollara sürükleyen örgüt olarak savunduğumuz dâva mıydı, yoksa herbi-
 rimiz kendi iç "ben"ini arayarak, onu bulmak, onu bularak tatmin olmak için mi bu örgüte
 katılmıştı?"¹⁸⁶

"eylemci olmam bir nevi tatminsizlik sonucu."¹⁸⁷

Geleneklerimize yersiz, yanlış bazı kısıtlamalar sokuldu. Ayrıca, kültür naklindeki
 yetersizlikler gibi sebeplerle doğru bazı sınırlayıcı özelliklerin faydası görülemez oldu.
 Dolayısıyla müslüman Türk değerleri modası geçmiş, ayak bağları olarak görülür hale
 geldi. Topluma çeşitli açılardan tepki duyan ve şuur altında toplumla bütünleşme yolları-
 nı kaybetmiş olanlar arttı. Bu yüzden hoşuna gittiği gibi yaşamak, alabildiğince serbestlik,
 cinselliğin istismarı, yanlış, eksik ve soyut bir şekilde anlaşılan özgürlük te terörizmin
 yemleri arasında yerini alabildi:

"Ayşegül'le ben neden hep beraberiz? İkimiz de devrimci olduğumuz için mi, yok-
 sa beraber olmak için mi devrimciyiz? Gerçek bir aşk yok sanıyorum aramızda, ama seviş-
 me özgürlüğünü devrimci oluşumuzdan alıyoruz. Bu besbelli. Biz gelenekleri yıkmaya ça-
 lışmıyor muyuz?"¹⁸⁸

181) Tark Buğra, a.g.e., s.290.

182) Tark Buğra, a.g.e., s.292.

183) Refik Özdek, Hücre, İstanbul, s.22.

184) Hüsnü Aktaş, İsyan Çiçekleri, 8.b., İstanbul, s.44.

185) Yavuz Bahadıroğlu, Yolbaşı, 8.b., İstanbul, 1980, s.21.

186) Refik Özdek, a.g.e., s.53.

187) Emine İşinsu, Sancı, 11.b., İstanbul, 1989, s.287.

188) Refik Özdek, a.g.e., s.12.

Sosyo-kültürel, ekonomik, siyasî problemler kangren oluşturdu. Düzenin bozukluğu ıstırabı büyüttü:

"Fakat, bunlardan nasıl ve ne şekilde kurtulabileceklerini tespit edemiyorlar. İşte bu kararsızlık onları anarşist bir ruh yapısına itiyor, her şeyi kırıp yıkmakla, her şeyi düzelttiklerini zannediyorlar."¹⁸⁹

İnsanı yalnız maddi yönüyle değerlendirmek çok büyük bir boşluğa yol açmıştır. Madde-mana dengesini sağlayacak manevî ihtiyaçları gözardı edilen insan manevî tatminsizlik içinde bunalır. Her şeyi manasız bulur. Hiçlik duygusuna kapılır. Ve tabii, yanlış sapabilir:

"bütün insanların mahvolarak kurtulmasını istiyorum."

"Hepsi mahvolsun... mahvolsun... mahvolsun..."¹⁹⁰

"Ben aşığım ama cinnet getirmeye... Beynimdeki hezeyanlarımı ağız dolusu kusmağa âşığım... Ben her şeyden, herkesten nefret etmiye aşığım. Bu nefretin aşkı..."

Her şeye karşı isyan etmek istiyorum..."¹⁹¹

Gösteriş tüketimini patolojik hal olarak sürdüren refah içindeki gelir grupları mensuplarının çocukları¹⁹² teröristlerin ağına takılabilir.

"Baba, bir işçinin ücreti ne kadar?"

"- İki bin beş yüz lira kadar"

"- Demek ki, senin bir akşamki şampanya ve meze paran. O parayla bir aile geçinecek öyle mi?"

"- Öyle... Bunda acaip olan ne var ki?"¹⁹³

Yenişehir'de Bir Öğle Vakti'nde de Sevgi Soysal mirasyedi, züppe, israfçı bir ailenin çocuğunun yoksullara duyarsızlıklarının oluşturduğu acı tezat dolayısıyla silâha sarıldığını söylüyor.¹⁹⁴

Düzene karşı olanlar, koruyucu, sağlıklı değerlerden yoksun iseler tabiatında eylem ve şiddet bulunan, çatışmacı fikir sistemine kapılıp terörist olabilirler.

"- Madem ki sen de bu düzeni beğenmiyorsun, neden bizim yaptıklarımızı yapmıyorsun?"

189) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.35.

190) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.5.

191) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.5.

192) Mustafa Erkal, Sosyal Meselelerimiz Ve Sosyal Değişme, 1.b., İstanbul, Ekim 1984, s.158.

193) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.22.

194) Sevgi Soysal, a.g.e., s.22

- Ben düzeni beğenmiyorum ama vatanımı ve insanlarını beğeniyorum, seviyorum, onlar için mücadele ediyorum."¹⁹⁵

Tepkilerin boşaltılması ve sığınma imkânı, hayatın yüzünü görmek, onun gerçekleriyle karşı karşıya kalmak gücünü kendinde bulamıyanları teröristleştirebilir:

"Eylemlere katılıyorum, beni yurtlarında misafireten yatırırlar."¹⁹⁶

Ve tabii ki bu şartlarda silahlı mücadele fazla gecikmez. Bazı örgütler gereğini yaparlar. Başlangıçta silah, genel olarak, basittir:

"Recep arka cebinden bir sustalı çıkardı. Düğmesine dokundu. "çıt" diye bir ses çıktı. Işığa tuttu.

- Yakın muharebe silahı derler buna. İyi iş görür."¹⁹⁷

Ama, çatışmalar sertleştikçe veya daha da sertleştirilmek istendikçe silâhlanma da tehlikeli şekil ve boyutlara büründü:

"Ne silahsız olur, ne de kansız! Kendine bir tabanca uydur.

- Nerden?

- Örgütten"¹⁹⁸

"silah da lazımdır."¹⁹⁹

Peki niçin silahlanılmıştır? Bu soruya romanımızın verdiği cevap şudur: Bir sistemi yıkmak, devrim yapmak için.²⁰⁰ Bunun için, pratikte, düğmelerine basılınca harekete geçen birer tedhiş makinesi haline sokulanlar²⁰¹ silahlarını önlerine çıkan karşı, farklı görüşlü herkese doğrulttular. Fakat, özellikle önceleri kuzu postuna bürünmüş kurtluğu da maske olarak kullanmayı ihmal etmediler:

"Bilirsin merhametten yana nasipleri yok. Tuttuklarını öldürüyorlar.

- Recep öyle demedi ama...

- Ya nasıl dedi?

- Sustalasını karşı görüştekilerin üçünün kanıyla yaldızlamış."²⁰²

Cinayetleri başkalarına yüklemeye her türlü entrikaya başvuruldu. Öldürülenle-

195) Refik Özdek, a.g.e., s.122

196) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.32.

197) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.14.

198) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.14.

199) Tarık Buğra, a.g.e., s.230.

200) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.14.

201) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.189.

202) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.15.

rin üzerine öldürenlerin görüş ve örgütlerine bağlı olduğu zannı uyandıracak belgeler kondu. Böylece, polis, kamuoyu ve kendi taraftarları yanıltılarak masuma düşman hale getirildi. Bazı yanlı gazeteler ve yazarlar bilerek, hileli suçlamaya katıldı. Halkı kendi lehlerine, engel saydıklarının aleyhine tahrik etti: ²⁰³ Hatta bu çirkin oyunlara, sapık anlayışa uyanıp örgütten ayrılmak istedikleri için öldürülenler de karşı tarafa yıkılarak kendilerine hizmette kullanıldı. Hedefe varmaya vasıta edildi. Böylce karşı taraf ve iktidar biraz daha yıpratıldı. Kendi taraftarları biraz daha bilendi. ²⁰⁴ Yani mücadele saptırıldı. Sözde burjuvaziyi ortadan kaldırmak, proletaryayı uyandırmak için yapılan savaş materyalizmin amansız düşmanı köylü çocuklarına yöneltildi. Kendileri ile birlikte olunması gerekenler mücadeleyi aksatmaya kalkan gerici güç olarak düşman sayıldı. ²⁰⁵ Böylece kardeş kavgası başladı. Taraflar birbirlerine girdi. Ortalık giderek iyice karıştı:

"Mehmet'in gözü pencereye ilişti. Adnan'ı dürtüp işaret etti. Hepsi gördüler. Hiç bir şey konuşmadan, Dursun'un bacaklarından ve kollarından tutup, bir iki salladılar ve hız alıp, kapalı cama doğru fırlattılar." ²⁰⁶

"Arkamızda, az önce bıraktığımız sokağın içinde bir silah patlıyor.

Tezel kolumda, sıçıyor. Tek kurşunla vurulup can veren kendisiymiş gibi ansızın bir sıçıyor, sonra kıpırtısız kalıyor.

"Biri vuruldu" diyor hemen hemen uzak.

"Öyle" diyorum.

Tezel'in kolumdaki ağırlığını duymuyorum.

Hakan mı birini vurdu, Hakan'ımı vurdular? Tuncer mi birini vurdu, Tuncer'i mi vurdular? Ahmet mi birini vurdu, Ahmet'i mi vurdular?" ²⁰⁷

"karşı gruplarla yaptığımız çatışmalarda ölmedik mi, öldürmedik mi?" ²⁰⁸

Olay üzerinde çalışma yapıldığı, faillerin yakalanacağı belirtilir. Fakat, faili meçhuller arttıkça artar. Şaşkınlık ve korku içinde kalan halk pasifleşir, siner:

"Şoför hızlı hızlı arabasından indi, içerdeki insanlar hissiz duruyorlardı, sinirden bağırdı:

- Allah belânızı versin be.. Siz insan değil misiniz? Baksanıza çocuk ölüyor." ²⁰⁹

"Bunca banka soygununda bir tek veznedar, bir tek müdür karşı gelmemiştii bize." ²¹⁰

203) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.18.

204) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.59, 93.

205) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.73,75.

206) Emine Işınsoy, a.g.e., s.350.

207) Adalet Ağaoğlu, Bir Düşün Gecesi, 6.b., İstanbul, 1984, s.359.

208) Refik Özdek, a.g.e., s.33.

209) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.132.

210) Refik Özdek, a.g.e., s.9.

"Polis yalnız bir iki olayı biliyor. Oysa hem parayı veren hem de olayı polise duyurmayan ödleler de var."²¹¹

Pusula şaştı. Etkraf karıştı. Ok yaydan, dizgin elden çıktı. Demokratik zihniyete sahip olanlar bile mecburiyetin mahkumiyeti sonucu silâha sarıldı:

"Biz öldürmesek onlar öldürecek. Biz vurmasak onlar vuracak"²¹²

Yurtlar karargâh haline getirildi. Günde bir boykot yapıldı:

"Ders yok arkadaşlar! Çıkın dışarı! Bu düzenin Üniversitesini bitirip bu düzenin bir yerinde bir şey olmak istemiyoruz! Boşaltın burasını!.. Halkımız emperyalizmin kısımcı altında inim inim iniyor. Bunlarsa bize hâlâ, yok Özel Kalkanma Mantığı, yok bilmem ne diye nutuk çekiyorlar..."²¹³

Fakülteler ele geçirildi. Üniversiteler işgal edildi. Öğrenci hareketleri, çok şiddetli bir safhaya sokuldu. Üniversite bir harp meydanına döndü.²¹⁴ Şehirler hakimiyet altına alındı.²¹⁵ Karşı olan herkes, hükümet, ordu, halk düşman ilan edildi. Diplomat kaçırıldı, öldürüldü.²¹⁶ Adam kaçırılıp fidye istendi. Bankalar soyuldu. İdeolojik grevler yapıldı.²¹⁷ İşyerleri mafya tarzında gasbedildi.²¹⁸ Zorla, örgütün karanlık ismini baskı için istismar vasıtası olarak kullanma yolu ile para toplandı.²¹⁹ Devlete,²²⁰ polise, orduya karşı ordu kuruldu. Bir iç savaş ortamı oluşturuldu. Devletin güvenlik tedbirleri yerildi. Devlet kuvvetleri acz içinde bırakıldı. Halkın devlete güveni sarsıldı.²²¹ Halk ile iktidar arasındaki bağlar koparılmaya çalışıldı.²²² Halk ayaklanmaya, ihtilâle çağrıldı, sürüklendi.²²³ Öncele-ri oluşturulan şehir gerillası hareketi, sonra kır gerillası hareketi ile desteklendi.

"Ke" bizi kır gerillasını başlatmak için donatıyor. Uçaksavar mermilerimiz bile var."²²⁵

Terör, dış kaynaklarca besleniyor ve destekleniyordu.

"Filistin'den eğitim görerek gelecek grupları bekliyorduk.

Barzani'nin adamları ile de temas kuruldu"²²⁶

211) Refik Özdek, a.g.e., s.9.

212) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.16.

213) Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s.163.

214) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.80,77,113.

215) Refik Özdek, a.g.e., s.30.

216) Refik Özdek, a.g.e., s.110.

217) Adalet Ağaoğlu, a.g.e., S.59,60.

218) Tark Buğra, a.g.e., s.174.

219) Hüsnü Aktaş, a.g.e., S.131.

220) Tark Buğra, a.g.e., s.249.

221) Refik Özdek, a.g.e., s.32,33,42.

222) Tark Buğra, a.g.e., s.54.

223) Emine İşinsu, a.g.e., s.216.

224) Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s.355.

225) Refik Özdek, a.g.e., s.22.

226) Refik Özdek, a.g.e., s.141-142.

"Bulgaristan'da yetiştirip, bir ajan olarak mı gönderdiler seni?" ²²⁷

Dayak ve işkence, iddia ve belirtileri büyük rahatsızlık meydana getirdi:

"Bu memlekette halk yıllardır karakollarda dayak yer."

"Oğlana bastılar falakayı, bastılar falakayı"²²⁸

"Yakalarlarsa, karakola götürürler, temiz bir dayak yersin, hattâ suçu kabul ettirinceye kadar döverler."²²⁹

"Önce dövecekler, tırnaklarımı sökecekler, sonra çırl çıplak soyarak ellerimi ayaklarımı bağlayacaklar ve hayalarımından elektrik akımı geçirteceklerdi"²³⁰

"Bir çığlık koptu. Korkunç bir çığlık... Bir çığlık daha... Bir ses yankılanıyordu koridorlarda:

- Ulan ibne...

Çığlıklar, inilti, küfürler... Ve sesler duyulmasın diye bir plak çalıyor."²³¹

"- Nasıl ölmüş..?

- Gece karakolda dövmüşler?

- Allah Allah demek karakolda dövmüşler?"²³²

Fakat, insanlık suçu olan işkenceyi lânetleyenlerden bazıları da onu uygulamaktan geri kalmadılar!

" Hainin üstünde sigara talimi yapıyoruz. Yanar sigarayı en nazik yerlerinde söndürüyoruz anlayacağın"²³³

Sıkıyönetimin ilanı da çözüm sağlamadı. Anarşinin kökünün kazınacağı, başının ezileceği sözleri havanda su döğmekten ileri bir şey getirmedi.²³⁴

Peki, ama bu acılar, bu sancılar nerede duracak, çatışmalar nereye varacak, bu işin sonu ne olacaktı? Bulunan cevaplar çeşitli, karşılıklar türlü türlü idi.

İhtilâl bekleyenler hiç te az değildi. Sancı, Yolbaşı, Gençliğim Eyvah, Sırtlan Payı sıkıyönetim ve ihtilâl ile ilgili satırlarla dolu. Fakat, halk, kurtulmak için, bazı gruplar ise hakimiyeti ele geçirebilmek için istiyordu ihtilâli. Dolayısıyla ihtilâle karşı herkesin tavrı

227) Emine İşinsu, a.g.e., s.295.

228) Sevgi Soysal, a.g.e., s.227.

229) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.118.

230) Çetin Altan, Büyük Gözaltı, 5.b., Nisan 1975, İstanbul, s.13.

231) Çetin Altan, a.g.e., s.254.

232) İbrahim Ulvi Yavuz, Dikenli Yollar, 3.b., İstanbul, s.40.

233) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.17.

234) Refik Özdek, a.g.e., s.51.

onun özelliklerine göre farklı farklı oluyordu.

Kavga insanlarımızı "birbirinin yüzüne bakamaz, uzlaşamaz, değil barışa hatta kısa süreli ateş kese yanaşmaz hale"²³⁵ getirdi. Hiç yoktan bir kavga yaşandı. Kimin kime karşı dövuştüğü belli olmadı. Kimin ne istediği anlaşılamadı. Düşman kardeşler gibi saf tutmuş kimseler kendi öz vatanlarında boğuştu. İdeolojik kavgaya yönelen fikir ve inanç iddiaları şöyle bir kazınınca altından hiç iyi şeyler çıkmıyor. Adeta kendi ellerimizle milletimizin mezarını kazmışız. Sevinç Çokum'un dediği gibi "Ayrı düşüncelerin bizi birbirimize düşman etmesi hiç de zor olmuyor. Zor olan sevebilmek. Zor olan kardeşçe yaşamak"²³⁶

Biz bize kalsak başaracağız. Fakat, romanımız, kaosumuzun yalnız kendi başımıza oluşturduğumuz bir belâ olmadığını söylüyor. Rus,²³⁷ Çin,²³⁸ Filistin,²³⁹ Fransa, Hollanda,²⁴⁰ Amerika²⁴¹ ve başka bir çok dış gücün doğrudan ve dolaylı tesirlerinden söz edilir.²⁴²

D- BÖLÜCÜLÜK

Ülkemizde bugün sayılamayacak kadar çok tezatlara şahit olmaktayız. Bunlar içinde günlük hayatta karşılaşılanlar bir yana, bilhassa, yüzyıllardan günümüze kadar gelen temel tezatlar önemli bir yer tutar. Bir gün bakarsınız, memleketimizin menfaatleri ile ters düşen bu tezatlara; iyi niyetli, vatansever bir el, milli bir müessese uzanıp, onları çözmek ister ve ağırlığını koyar. Fakat zamanla bazı çevreler bu tezatların devamından çıkar umdukları için sinsi, sessiz veya mevcut ortama göre sesli bir direnişe geçerek, o iyi niyetli müdahaleyi dondurmak, yozlaştırmak için, her yolu denerler. İdealistçe girilen milliyetçi teşebbüsler neticede yumuşatılmış, hedefinden saptırılmış bir hale getirilir. Bir gün bakarsınız iç düşmanların ileri sürdükleri gerekçeler, türlü engellemeler, bilimsel (!) bir örtü altında, dış düşman çevrelerin elinde Türkiye aleyhine kullanılacak bir koz haline getirilir. Büyük bir imparatorluğun önce siyasi birliğini, daha sonra dini birliğini bozup, O'nu Anadolu'ya hapseden, hatta milli birlik sayesinde kurduğu genç cumhuriyete bile tahammül edemeyip, bölücü cereyanlarla bunu parçalamak isteyenler, dün olduğu gibi bugün de sahnededir.²⁴³

En büyük problemlerimizden birisi de Kürtçülük ve mezhepçilik yolu ile oluşturulmaya çalışılan bölücülüktür. Henüz bugünkü açıklığı ile herkesin haberdar olmadığı

235) Refik Özdek, a.g.e., s.51.

236) Sevinç Çokum, Zor, 3.b., İstanbul, 1978, s.201.

237) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.146.

238) Emine Işın, a.g.e., s.162,191.

239) Refik Özdek, a.g.e., s.9,89.

240) Emine Işın, a.g.e., s.315.

241) Emine Işın, a.g.e., s.315.

242) Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s.52,80,190.

243) Mustafa Erkal, a.g.e., s.13.

bu tehlikeleri romanımız hem olumlu hem de olumsuz yönde önceden ortaya koymuştur.

Kürtler Türklükten ayrı bir varlık şuuru ile ayrılıkçılığa sürüklenmek istenmiştir. Bu gayret bu günün bir işi değildir.²⁴⁴ Milletimizi kendilerine engel görenler, emellerini gerçekleştirebilmek için özellikle birkaç yüzyıldan beri yoğun bir çaba göstermişlerdir. İngiliz'i, Fransız'ı, Ermeni'si, Alman'ı, Arab'ı; şanlı milletimizin kendine yaraşır güç ve ihtişama sahip olmasını engelleyerek, parsa toplamağa devam edebilmek için, hem doğrudan, hem dolaylı telkin ve tahriklerle ayrılık tohumları ekmiş ve yeşertmeğe çalışmıştır. İçimizdeki bazı gaflet, dalâlet ve hattâ ihanet içinde olanlar da onlara çanak tutmuştur.²⁴⁵

Kürd'e ayrı bir millet olduğunun telkin edilişi romanlarımıza da yansımıştır: "Kürk milleti diye ayrı bir millet yokmuş, onlarla aynı soydanmışız, törelerimiz, dinimiz birmiş, dilleri de yarı Türkçe, yarı İranca falanmış."²⁴⁶

"Kürtlükte zagonu budur bunun..."

"Kürt tüfeğidir ola Hamo oğlum!"²⁴⁷

"Kürtçede birçok Farisi söz var."²⁴⁸

"O zamanlar Kürtlük devri bey!..."²⁴⁹

"Kürt isyanı zamanında"²⁵⁰

Aşağılandıkları söylenerek Kürtlük şuuru tahrik edilir.

"- Aman gazeteden de haberi var. Bu nasıl bir Kürt?..

- Beğenmedin mi? Arslan gibi bir Kürt.

- Oğlum Kürdün arslan gibisi olmaz."²⁵¹

"Hele o Kürtlerle gezmene öyle canım sıkılıyor ki"²⁵²

"Onlara az mı propaganda yaptık. Onları kurtaracak bir düzeni getireceğimizi az mı anlattık. Onlar bu düzende köle durumunda değiller miydi?"²⁵³

Tabii böyle, milli birliği bozan hareketlere karşı müsamahalı davranamayız. Bir vatandaşın Kürt, Laz olması bizi asla rahatsız etmez. Fakat o vatandaş, Kürtçülük, Lazcılık

244) Mustafa Erkal, a.g.e., s.13.

244) Attila İlhan, a.g.e., s.267-268.

245) Emine Işınsoy, a.g.e., s.222

246) Emine Işınsoy, a.g.e., s.222.

247) Kemal Tahir, Namuscular, 3.b., Kasım 1981, İstanbul, s.33,45.

248) Kemal Tahir, a.g.e., s.141.

249) Kemal Tahir, a.g.e., s.384.

250) Kemal Tahir, a.g.e., s.374.

251) Kemal Tahir, a.g.e., s.134.

252) Kemal Tahir, a.g.e., s.286.

253) Refik Özdek, a.g.e., s.75.

etmeğe kalkarsa, yani Türkiye'yi bölme gayesi güden hareketlere girişirse ona karşı kayıtsız kalamayız.²⁵⁴

Amaç bellidir. Töremiz, dinimiz bir olan bizden ayrı bir soya mensup olmayan Kürtleri ayırmak Milletimizi, vatanımızı bölmek, parçalamak. Devletimizi yıkmak. Kürt milliyetçiliği oluşturarak bir Kürt devletinin kurulmasını sağlamak.

"Bir takım adamlar doğuda Kürt devleti kurmak istiyorlar."²⁵⁵

Memleketimizde bölücülük komünist hareketle de iç içedir. İki taraf ta birbirlerini kullanmağa çalışır.²⁵⁶

"Bizimkilerle Kürtçüler bir bakıma anlaşma içindeler"²⁵⁷

"Kendi aralarında yalnız Kürtçe konuşmaları bende kuşkular uyandırıyordu."²⁵⁸

"İrkçilik düşmanı örgütümüzde ne azılı ırkçılar olduğunu sezmeye başladım. Azınlık ırkçıları var bizde"

"Doğuyu kalkındırma" sloganı yerine "Halklara eşitlik ve bağımsızlık" sloganı kullanılır."

"Komünist olduğunu söyler, gerçekte koyu bir azınlık ırkçısıdır."²⁵⁹

"Doğu halkına yönetimde özerklik vermezsiniz, Barzani kuvvetlerinin Kerkük'te cumhuriyet kurmasına da razı değilsiniz, orasının da kendinizin olduğunu söylersiniz... İyisi mi şu Kıbrıs'ı alalım, yarım milyon Kürdü Kıbrıs'a sürelim, orada bir Kürt Cumhuriyeti kurulsun, bak o zaman Türkiye ne güçlü bir eyalete kavuşur..."²⁶⁰

"Bu azınlık ırkçıların tuttuğu yol Türkiye'yi "Sovyet'lere, halklara bölmek idi"²⁶¹

"Neden Türk halkından söz etmiyorduk da "Türkiye Halkları" diyorduk? Türkiye'yi halklara ayırmak bölücülüktü."²⁶²

Oysa, Hasan Kayıhan'ın da dediği gibi "Türkiye için bir tek halktan söz edebiliriz"²⁶³

Bölücüler mezhep kışkırtıcılığını da kullanmışlardır. Alevilik, sunnîlik ayırımı ile akılları karıştırmağa çalışıyorlar.²⁶⁴ Aralarında kavga çıkarmak istiyorlar. "Vay alevisin, hay sen sünnîsin, yok sen bilmem nesin" diyerek bizi bölük pörçük edip birbirimize vur-

254) Mehmet Kaplan, Büyük Türkiye Rüyası, 2.b., Ocak 1976, İstanbul, s.209.

255) Emine Işınso, a.g.e., s.221.

256) Emine Işınso, a.g.e., s.190.

257) Emine Işınso, a.g.e., s.222.

258) Refik Özdek, a.g.e., s.142.

259) Refik Özdek, a.g.e., s.36.

260) Refik Özdek, a.g.e., s.84.

261) Refik Özdek, a.g.e., s.59.

262) Refik Özdek, a.g.e., s.59.

263) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.53.

264) Emine Işınso, a.g.e., s.129.

duruyorlar.²⁶⁵ Farklı mezheplerden olanları birbirine düşman haline getirmek istiyorlar.²⁶⁶

"Dersim tek mil Alevi'dir. Şeyh Sait isyanında alevilik, sunnîlik davası açarak din uğruna harekete geçmedi. Şeyh Sait'in yenilmesine yardım etti. Bana (Alevi düşmanı) derler beyim.. Evet, ben alevi düşmanıyım..²⁶⁷

"Alevi- sünni çatışması, bazı kışkırtmalarla araya girip, parçalayarak hükmetmek isteyen dış kaynaklı tahriklerin eseridir."²⁶⁸

Bölücülüğü el birliğiyle ortadan kaldıracı çözümlerin getirilmesi arzumuz, romanımızca çok evvel dile getirilmiştir. ²⁶⁹

E- İÇKİ, UYUŞTURUCU, TERÖR

Hiçbir felaket insanlığı günümüzdeki alkol ve uyuşturucu salgını kadar tehdit eden bir mesele haline gelmemiştir. Maddi refaha rağmen manevi boşluk içine düşen insanlar adeta kendi kendilerini uyuşturma yoluna gitmektedirler. Böylece, sosyal çevrenin fert üzerinde yaptığı olumsuz etkiler giderilmeye çalışılmaktadır.²⁷⁰

"- Çarpacak elbet! Çarpsın diye içiyoruz... Altıncı bardaklarını boşaltırlarken kararlıydılar.

"Ah canına yandığının dünya!..."

"Ulan biz hep ezilmek için mi geldik bu dünyaya?"

"Hiç yüzümüz gülmeyecek mi be?"²⁷¹

Gerginliklerinden kurtulmak ve kendini ispatlama bakımından adeta doping arayışı içinde olan genç insan, içine düştüğü boşluktan kurtulmağa çalışmaktadır.²⁷² "boşluk, kadehin içindeki zehri yudumlayarak doldurmak isten"mektedir.²⁷³

"İntihar etmeyeceksek içelim bari!"²⁷⁴

İçki, uyuşturucu alışkanlığı maddi tatmine rağmen, milli ve manevi değerlerimizle yabancılaşmış hastalıklı belirtiler gösteren çevrelerde, üst gelir guruplarımızda gözlenebilmektedir.²⁷⁵

265) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.178.

266) Tarık Buğra, a.g.e., s.362,363.

267) Kemal Tahir, a.g.e., s.368.

268) Âmiran Kurtkan, Sosyoloji, 3.b., İstanbul, 1980, s.172.

269) Sevinç Çokum, a.g.e., s.42.

270) Mustafa Erkal, a.g.e., s.173.

271) Necati Cumalı, a.g.e., s.208.

272) Mustafa Erkal, a.g.e., s.173.

273) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.32.

274) Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s.5.

275) Mustafa Erkal, a.g.e., s.174.

"Doğru dürüst içki vermeyeceklerse, ne işim var benim bu yaşama fukaralarının töreninde?"²⁷⁶

İçkinin, toplumda statü sembolü haline gelmesi, statü ve prestij elde etmede içkiye yönelme yanlışı, ona olan talebi doğuran bir sebep olmaktadır²⁷⁷.

"Medeni insan gibi rakı içer, şarap içer"

"Hapishanelerde, hastahanelerde, tımarhanelerde, içki yüzünden başına bin türlü bela gelenlerden, trafiği alt üst edip, ocak söndüren, mahvedip ölenlerden ne ibret alınıyor ve ne de insan olmanın ölçüsüne varılıyor. Bu ölçüsüz insan topluluğu da kendilerini medeni ve ilerici adlediyor, uygar görüyorlardı"²⁷⁸.

Çeşitli alanlardaki modanın etkisiyle batılı genç ile kendini özdeşleştirmek isteyen bazı gençlerimiz, batılı gencin davranışlarını, giyinişini ve kullandıklarını taklit eder hale gelmektedir. Kişiliğini ve kendini ancak böyle kabul ettireceğini zannetmektedir. Memleketimizde bu tür kötü eğilimlerin görülmesi bazı maksatlı çevrelerin iddia ettikleri gibi, ailelerin, gençlerin hürriyetlerini kısıtladıklarından dolayı değil iyi rehber olamamalarının dandır.

"Emine piyano dersleri alabilecek, körpecik vücudunun üzerine bir mayo giyerek, bale derslerine çalışabilecek, anne ve babasıyla beraber yemeklerde bira içmesine memnuniyetle göz yumulacak fakat İslamiyeti öğrenmesi kesinlikle yasaklanacaktı ha! Demek buydu medeniyet dedikleri"²⁷⁹.

"İstanbul hayatı, Alile'ye içki, eğlence dans ve moda hastası olmaktan başka birşey vermemişti. Milli şuur adına hiçbirşey yoktu. Yesin, içsin, eğlensin, bunlardan başka birşey düşünmüyor ve hayatı tozpembe görüyordu. İslami terbiyeden mahrum yetişen bütün gençlik böyleydi"²⁸⁰.

Sosyal ilişkilerin, faydacı, maddeci ve fertçi oluşu, genci çevresi ile yabancılaştırmaktadır. Sosyal çevrenin olumsuz özelliklerini ve baskısını üzerinde hisseden gencin, gerginlik içine girdiği görülmektedir. Bundan dolayı kendini uyuşturma veya bir alt kültür adacı (cemaat) üyeliği kazanarak kişiliğini bulma ihtiyacı doğmaktadır.

Türk toplumu henüz maddi refahta doygunluk noktasına gelmemiştir. Maddi refahta doyma noktasına gelmiş toplumlarda kendi iç dinamikleri ile ortaya çıkan bu alışkanlık, ülkemiz için daha çok dış faktörler tarafından oluşturulmaktadır. Bu bakımdan silah ve uyuşturucu madde kaçakçılığı aynı hedefe yönelmiş ve Türkiye'nin milli varlığını hedef almıştır²⁸¹. Anarşi ve terörün uyuşturucu kullanımını kendi yararına çeşitli şekillerde kullandığı romanımızda belirtiliyor²⁸².

276) Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s.5.

277) Mustafa Erkal, a.g.e., s.174.

278) Fahrettin Can, Kızım Ayşe, _b., İstanbul, s.125.

279) Raif Cilasun, Bir Annenin Feryadı, 13.b., İstanbul, s.13.

280) Fahrettin Can, a.g.e., s.128.

281) Mustafa Erkal, a.g.e., s.170.

282) Tarık Buğra, a.g.e., s.231-232.

"Biz devrimciler cesaret için esrar içiyoruz²⁸³."

Fakat, anarşi ve terör karabulutunun memleketimizin üzerine çöktüğü dönemde, terör ön planda olduğundan, uyuşturucu gözden kaçtı. Terör azaldıkça ise netleşti²⁸⁴.

F- EĞİTİM, KÜLTÜR ve SANAT MESELELERİ

Kültür teması sonucu bazı kültür unsurlarının bir başka kültüre geçişi görülebilir. Kültürler kapalı değildir. Bizim kültürel yapı özelliğimizi Türklük ve İslâmlık oluşturur. Bu temeli zedelemeyecek kültür transferleri yapılabilir²⁸⁵.

Eğitim milletler için hayat kaynağıdır. Milliyetin geleceğe taşınmasını sağlayan çok önemli bir vasıta. Nesillerini daha iyi yetiştiren bir eğitim verebilen milletler diğerlerine göre daha avantajlı bir konuma sahip olurlar. Milletlerarası mücadelede eğitim öğretim verimliliği daha yüksek olan milletler kârlı çıkar.

"Eğitim ve öğrenimini en iyi ve en sağlam şekilde yapan nesil, milletin bayrağını bir sonraki kendi soyunun nesline, öteki milletlerdeki yarışmacılardan daha önce teslim edecek, o neslin yarışa daha önce başlamasını sağlayacaktır; bayrağı önce alanlar toplumlarını öne geçireceklerdir²⁸⁶."

Fakat iç ve dış şer güçler milletlerarası mücadelede kendilerine engel gördüklerini saf dışı bırakmak için; milletlerin dayanaklarını baltalar.

"Onu önleyecek bir neslin yetişmesini de önlemek için gerekeni yapıyordu; yâni, "adı millî" eğitim mekanizmasını da dinamitliyordu; hem de aynı ilke'nin bir başka çeşitlemesi ile: "Eğitim'i eğitim eliyle yıkmak"²⁸⁷."

Bunun için muhteva yabancı unsurlarla dolduruldu. Kendi varlığımızın kaynağı kurutuldu, dalları kesildi. Çağdaşlaşma adına batının geçmiş kültür motiflerine ve yeni modalarına kapılıp gidildi. Uyum şuurundan yoksunluk, ne yaptığını bilmezlik, maymunca taklitçilik bizi kemirdi durdu.

Gençliği milliyetine, dinine, törelerine bağlı yetiştirmek, bizi okuyup dokumak gerekirken başkalarının çiçeklerini koparmaya çalıştık²⁸⁸.

"İçtimâî mirası nesilden nesile aktaramayan, fakat köklü bir tarihi olan milletler, bu köklü tarihe sahip olmanın meseleleri çözmede kazandırdığı başarı ve yaratıcılık özelliklerini devam ettirememişlerdir. Nev'i şahsına münhasır düzenler ve müesseseler kuran bu milletler, zamanla maddi ve manevi kültürde meydana gelen gerileme, kopukluk ve çağı

283) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.99.

284) Mustafa Erkal, a.g.e., s.171.

285) Mustafa Erkal, a.g.e., s.10.

286) Tarık Buğra, a.g.e., s.330.

287) Tarık Buğra, a.g.e., s.92.

288) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.167.

takip edememek gibi durumlar sebebiyle meselelerini çözemez olmuşlardır. Çeşitli buhranlarla karşılaşmak onlar için kaçınılmaz olmuştur. Öte taraftan içtimai mirası ve yaşayan güçlü müesseseleri nesilden nesile aktarabilen milletlerde toplumun sosyal bünyesi bütünleşmiş ve dış tesirlere karşı dayanıklı hale gelmiştir. Bu gelişmenin bir neticesi olarak ortaya çıkan muhafazakâr nitelikli toplum ve sağlam sosyal bünyeli bir millet için artık bir arayış, bir kültür boşluğu söz konusu değildir. Bu millet artık kendine bir "efendi millet" de aramaz. Esasen, ihtiyaçta hissetmez. Kültürel yabancılaşıma da bu şartlar altında yeşeremez. Diğer bir ifade ile Grek ve Lâtin kültürü Türk kültürüne tercih edilmez. Bu tercihi yapacak devlet ve ilim adamları da çıkmaz²⁸⁹.

"Kaymakam okul kitaplarında kalmış bir teori bence, o kadar. Sanır ki ağaç köksüz büyür. Tanzimattan beri gelen bir boş beyin bir... Nasıl desem; Avrupalı olma sevdasında bir çocuk öz geçmişinde ne var ne yok bilmez, eski Yunan'ı ezberler.. Venedik kadifesi giydirmek ister köy kızımıza; lâkin ne köy kızı görmüştür ömründe ne Venedik kadifesi. Biri dediyse ki: Venedik kadifesi giydiriyorlar Frengistan'da köy kızlarına, dediyse... Tamam! Kaymakam için tamamdır bu kadar. Yahu bizim Bursa çatmalarımız bize daha uygundur, dedin mi sen Büyük Devrime karşı çıkıyor olursun gözünde²⁹⁰."

Değişme yanlış anlaşıldı. Kaynağımızdan, kökümüzden uzak düşüldü. Yabancılaşıma ve çözülme doğdu. Dolayısıyla çok kişiliklilik görüldü. Bazı insanlarımız rüzgâra karşı tükürdü. Ne yaparsa yapsın asla kurtulamıyacağı, damgasının izlerini taşıdığı kültürümüze karşı tavrı aldı. Batılılaşma anlayışı ile bağdaştıramadı. Kendisine çarpıklığını gösteren milli kültür aynamıza kızdı. Ve bunun tabii sonucu olarak ta milli kültürümüzün savunucularına çattı. Onları karalamaya çabaladı.

"Osmanlı kültürü Türk kültürüymüş, yüz akımız imiş, ne idüğü belirsiz bir Roma'ya değişilmemeliymiş. Yahu bu adam 1944 olaylarından kalma bir ırkçı olmasın sakın?²⁹¹."

Tabular, şartlanmışlık, zihin kilitlenmesi eğitimimizi gerçekten çağdaşılaşma fonksiyonunu gösterici ileri görüşe dayalılıktan alıkor. Onun şartları ve geleceği olduğu gibi anlama, kavrama ve istenilen şekilde değerlendirme vasıtası olmasına ayak bağı olur. Zaman sınırlanır. Bütün meseleler tek bir şahsa bağlanır. Her şey bir şey haline sokulur ve ona yapılan övgüler ve saldırılarla havanda su dövülür. Dünyanın dışında bir hayat ve ondan kopuk bir eğitim artık kaçınılmazdır²⁹².

"Hayatta hiç karşılaşmıyacağımız şeyleri nasıl araştıracağımıza ait bir takım metodik ve özellikle perspektifsiz bilgilerle gönderdiğimiz liselerde, hocalardan aktarılmış bir takım "havalı" tavırlar değil mi? Gerisi bir takım isimler, tarihler, yaşamayan kavramlar ve birer başıboş oyun aracı görünen kelimeler...²⁹³."

289) Mustafa Erkal, a.g.e., s.14-15.

290) Mustafa Necati Sepetçioğlu, a.g.e., s.424.

291) Mustafa Necati Sepetçioğlu, a.g.e., s.391.

292) Tarık Buğra, a.g.e., s.244.

293) Mustafa Miyasoğlu, Kaybolmuş Günler, 4.b., Mayıs 1982, İstanbul, s.170.

İnsan sormaktan kendini alamıyor: Hayatta uygulanmayanlar ne diye okutuluyor? Eğitim bilineni öğretmek değildir. Yeni bir açı, yeni bir yorum, yeni bir keşif yapılmasını sağlamaktır. Balta girmemiş ormanlardan, ayak basılmamış doruklardan, gemi geçmemiş deryaların derinliklerinden yeni bir gerçek getirtmektir²⁹⁴.

-Hayatın akışı içinde iyiyi, doğruyu, pürüzleri ve sakınma yollarını öğretmektir²⁹⁵.

Doğulu ve geri kalmış olmaktan gelen küçüklük saplantımız var. Batılı hayranı yobazlar ve yobaz beyinler bir sürü ezber bilginin yanında, değer yargılarından yoksun. Eğitim yetersizliği, noksanlığı, yanlış eğitimin diplomalı fakat değer yargılarından, sağlam inançtan yoksun, kıymet hükümleri temelinden bozuk ve batıdan aktarma verimsiz insanlar ortaya çıkıyor. Eksiklik büyük bir boşluk olarak tesirini gösteriyor. Kurtuluş için gereken sağlıklı, öze dönük bir eğitim politikası uygulanmıyor²⁹⁶.

Genç, bir çok defa üniversitelerimize onların amaçları doğrultusunda gidemiyor. Eğitim sisteminin bozukluğu gençlere kabiliyet ve istekleri doğrultusunda yetiştirme imkânı vermiyor. Bunun için zaman zaman ancak bir çıkış yolu bulana kadar, askerliği geciktirici bir vasıta olarak bile görülebiliyor²⁹⁷.

Başka çare bulamadığı için istemediği bölüme devam eden gençlerimiz ise okulda ve hayatta kapasiteleri oranında verimli olamıyabiliyor²⁹⁸.

Eğitimle ilgili olarak romanımızda görülen bir diğer mesele şudur: Okul ile aile arasında evvelce tam anlamıyla bir işbirliği vardı. Şimdi halk ile aydınlar arasında kopukluk var. Onun için yeteri derecede okul-aile işbirliği yok. Öğretmen öğrencisini evi, ailesi yönünden hiç tanımıyor. Şartlarını bilmiyor. Dolayısıyla özellikle eğitimcilik vazifesini layıkıyla yerine getiremiyor²⁹⁹.

Eski eğitim sistemimizi ruhunu sımsıkı koruyarak ıslah etmemiz gerekiyordu. Bizse onu yıktık. Fakat yerine ne koyacağımızı bilemedik, şaşırdık kaldık. Onun için eğitim sistemimiz bozuk³⁰⁰.

Yeni bir eğitim sistemi gerekiyor. Çünkü bir şey öğretmeyen, gerçek bir yol gösteremeyen eğitimin anlamı yoktur³⁰¹. İnsanı sonsuzluğa dönük davranışlarıyla değerlendiren bir eğitim gerçekleştirilmelidir³⁰².

İmam hatip okulu meselesi romanımıza da girmiştir. Onun ne verebileceği tartışılıyor. Gerekliliği üzerinde duruluyor. İmam hatip okulları öğrencilerine: Diğer okulların öğrencilerine verdikleri bilgiler ve dini bilgi ve eğitim olmak üzere iki şey veriyor:

294) Tarık Buğra, a.g.e., s.331.

295) Fahrettin Can, a.g.e., s.5.

296) Emine Işınsoy, a.g.e., s.167.

297) Sevgi Soysal, a.g.e., s.165.

298) Mustafa Miyasoğlu, a.g.e., s.12.

299) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.28.

300) Necip Fazıl Kısakürek, Aynadaki Yalan, 2.b., Ekim 1984, İstanbul, s.88.

301) İbrahim Ulvi Yavuz, a.g.e., s.13.

302) Hüseyin Karatay, Sürgün Öğretmen, İstanbul, Temmuz 1987, s.201.

Okullararası yarışmalar imam-hatip öğrencilerinin dini eğitim dolayısıyla, bilgi bakımından diğer okullardakinden aşağı olmadığını göstermektedir. Bunun için onlarda milletimize pekâlâ hatta diğerlerinden daha fazla hizmet edebilir³⁰³. Üstelik maneviyat eğitiminin birçok kötü hal ve hareketlerden daha fazla uzak tutucu olması, içine düşülen kaosta küçümsenemeyecek bir üstünlüktür.

Bir zamanlar imam-hatip mezunlarının gidecekleri bir yüksek okul yoktu³⁰⁴. Diğer fakültelerde onları almamaktaydı. Bu sebeple çocukların imam-hatip okullarına gönderilmesinde tereddüt gösteriliyordu. Romanımız bu eksikliği ve zaman içinde alınan mesafeyi de işlemektedir³⁰⁵.

Bayat ve sapık düşünce sistemleri bazı öğretmenlerimizi araç olarak kullanmıştır³⁰⁶. Yıkıcı ideolojiler beyin çürütme görevini onlara yüklemiştir³⁰⁷. Sonuçta çocuklarımıza yön veren öğretmenlerin arasından devleti yıkmak, milleti bölmek isteyenleri kahraman olarak vasıflandıranlar çıkmıştır³⁰⁸. Bu hal alt üst olmamıza sebep oldu³⁰⁹. Fakat eğitim vaktiyle maneviyat düşmanı ellere teslim edilmişti. Onun yetiştirdiği eğitim kadrosu elbette başka türlü olamazdı. Bu sebeple sonuç pek şaşırtıcı değil³¹⁰. Üstelik onlara Türk tarihinden çok yabancıların tarihi okutulmuştur. Türk yazarlarından ziyade yabancı yazarların eserleri öğretilmiştir. Beğenmediğimiz Osmanlı devrinin uygarlığını görüp etkileninceye kadar hamamı ve helası olmayan Avrupalı gibi düşünmek ve yaşamak hastalığı aşılanmıştır. Bu yüzden kendi değerlerimize kıymet vererek onları genç nesillerimize aktaramaz³¹¹. Bir Annenin Feryadı'nda belirtildiği gibi Allahsızlığı³¹² telkin eder, Maznun'da belirtildiği gibi ahlaksızlığı yaşayıp yaşatarak kötüye sürükler³¹³. Eteği baldırında dolaşan, hayasız kimselerin okuttuğu da öyle olur³¹⁴.

Kız çocuklarını okutmamak eğilimi özellikle kırsal kesimlerde görülen bir tutumdur. Fakat aydınlanan zihinler buna karşı çıkar. Kızlarımızın, kadınlarımızın da eğitim, öğretim hak ve hürriyetinden faydalanmasını sağlamağa gayret eder. Raif Cilasun "İlim, kadın erkek her müslümana farzdır" hadis-i şerifini hatırlatır³¹⁵. Fakir Baykurt "Köy yerinde okumuş avrat nerde? Değil köy yerinde şehir yerinde bile binde bir" diyerek yaraya parmak basar³¹⁶. Yılanı Öldürseler'de zincirin kırıldığı müjdelendir: "Ema okuryazardı, üstelik de köylerinde ilkokulu bitirmişti³¹⁷." Hasan Kayıhan kızların da katılabileceği kurslar

303) Ahmed Lütfi Kazancı, Üvey Anne, 9.b., İstanbul, 1989, s.122, 115, 125.

304) Hekimoğlu İsmail, Maznun, 17.b., İstanbul, 1989, s.282.

305) Hamdi Mert, Bizi Yaşatanlar, 5.b., Ankara, s.167, 168.

306) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.163.

307) Tarık Buğra, a.g.e., s.275.

308) Sevinç Çokum, a.g.e., s.83.

309) Sevinç Çokum, a.g.e., s.83.

310) Şule Yüksel Şenler, Huzur Sokağı, İstanbul, 1990 Şubat, s.281.

311) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.163.

312) Raif Cilasun, a.g.e., s.109.

313) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.12.

314) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.110.

315) Raif Cilasun, a.g.e., s.46.

316) Fakir Baykurt, Tırpan, 6.b., Nisan 1989, İstanbul, s.157.

açılmasını telkin eder³¹⁸.

Kaybolmuş Günler'de³¹⁹. ve Yoklar'da yurt ve pansiyon meselesine değinilir. Çekilen sıkıntının sona erdirilmesi istenir.

Sanat hayatımızın aksak yanlarından biri eserlerde kendini gösteriyor. Belli bir sistemi öven kitaplar piyasayı doldurmuş³²⁰. Bir espri halinde, bir ideoloji umdesi şuurun sezgisinden kurtarılıp şuur altına aktarılmaya çalışılıyor³²¹. Doğru dürüst bir kabiliyetleri olmayanları bile yıldızlaştırıyorlar³²². Kendilerinden olduğundan çok değersiz olsa da en değerli sanatçıya tercih ediliyor. Empoze edilip büyüttükçe büyütülüyorlar. Sık sık Nobel'e filan da aday gösteriliyorlar. Genç entellektüellerin kafasına "büyümek, yükselmek istiyorsan şu taraftan olacaksın" mikrobik düşüncesini sokmağa çabalıyorlar³²³. Meşhur edebilmek için ellerinden geleni yaptıklarını sanatından dolayı değil, kendi işlerine gelen küfürlü sözlerinden dolayı beğenip destekliyorlar³²⁴. Satılmışlık, dışa bağımlılık, halkımızın düşmanına dostluk, dostuna düşmanlık dolayısıyla aksi olan sanatkarlara faaliyetlerinde yer vermiyorlar. Maksatları doğrultusunda kullanabildiklerini anıp dururken onları doğru dürüst tanıtmıyorlar³²⁵.

Sinemanın sosyal hayatı şekillendirmede çok etkili bir rolü vardır. Fakat bu rol beyin yıkayıcı filmlerle istismar edilmiş, halkın beğenisi yozlaştırılmıştır³²⁶. Yıllardır bütün değer ölçülerini parçalamak için ellerinden geleni yapanlar, herhalde nasıl parçaladıklarını göstermek için Parçala Behçet filmini çevirdiler. Afışten belli olan şu: Boşluktaki gençleri uçkurundan yakalayıp seks ticaretinin acımasız batağına çekiyorlar ve birkaç kuruş menfaat karşılığı onları orada boğuyorlar³²⁷. Terbiyesizce sahnelerin gençliği temelden nasıl sarsıp mahvettiğini anlamak için öküz olmak bile kâfi. Bütün Türkiye'de hergün çok büyük bir seyirci kitlesi vaktini sinemada geçiriyor. Dolayısıyla onun olumsuz tesirlerle çözülmemize sebep olmasına seyirci kalınamaz³²⁸. Sevgi Soysal³²⁹ ve Ahmed Lütfi Kazancı³³⁰ "Sanatın toplum yararına kullanılması gerek. Bu hem sanata değer kazandırır, hem de toplumun hayır ve refahına yardımcı olur." düşüncesinde birleşiyorlar. Fakat tespit, muhteva ve amaçlar farklı. Soysal aşk ve kahramanlık filmleriyle halkın bilinçli olarak uyutulduğunu söylerken³³¹. Kazancı cinsel hayatın istismarına dikkat çeker³³². Soysal belgesel filmlerle halk hayatından yoksul görümler ortaya koyup toplumun, özellikle çocuk-

317) Yaşar Kemal, Yılanı Öldürseler, 9.b., İstanbul, 1990, s.22.

318) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.171.

319) Mustafa Miyasoğlu, a.g.e., s.12.

320) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.282.

321) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.97.

322) Tarık Buğra, a.g.e., s.271.

323) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.97.

324) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.87.

325) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.88.

326) Sevgi Soysal, a.g.e., s.169, 170.

327) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.195, 196.

328) Ahmed Lütfi Kazancı, a.g.e., s.146, 147.

329) Sevgi Soysal, a.g.e., s.168.

330) Ahmed Lütfi Kazancı, a.g.e., s.3.

331) Sevgi Soysal, a.g.e., s.169.

332) Ahmet Lütfi Kazancı, a.g.e., s.146.

ların bunlar yoluyla sağlanacak patlayıcı dinamizme sahip kılınmasını amaçlar³³³. Kazancı ise değer hükümlerini, yüksek gayeleri işleyip yüksek bir ahlâki hayat yaşanmasını sağlamayı hedef gösterir³³⁴.

Sevgi Soysal rabıtalı ailelerin sanatı güzel bulmakla beraber sanatçıları iyi gözle görmeyip, sanatçılığı kendilerine göre bulmadıklarını söylüyor.

"Babası yemekte baş balerinin elini öpmüştü. Ama Mevhibe Hanım, babasının kendi kızının balerin olmasına asla izin vermeyeceğini biliyordu. Herkesin tutacağı iş kendisine uygun olmalı. Vekil beybabanın kızı balerin olamaz."

Eşkiya ve orospu elinde sefalet ve bayağılığı akla getiren sanatın iyi aile çocuklarını sefil ve rezil edeceğinden endişe edildiğini belirtiyor. Sanatçılığın çocuklarını doğru dü-rüst okutamayanların, boşanmış, çocuklarına ilgi gösteremeyenlerin çocuklarına ya da yetenekli halk çocuklarına yani başka yükselme imkanı olmayanlara uygun görülüşünü yeri-riyor ve haklı olarak peki "O yapmayacak, bu yapmayacak, kim yapacak biz de iyi sine-mayı?" diye soruyor³³⁵.

A.Lütfi Kazancı her vatandaşın görevli olduğunu düşünür. Özellikle akıllı ve zen-gin kimseleri teşvik eder. Yol gösterici, kurtarıcı bir sinema oluşturulmasını bekler³³⁶.

G- AİLE, AHLÂK, CİNSELLİK

Aile; nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, sosyal mirası nakletme, çocukları sos-yalleştirme biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonunun yerine getirildiği bir müessese-dir.

Toplumun sürekliliğini sağlayan, vazgeçilmeyen temel bir unsurdur. Toplumun küçük bir hücresi, tipik bir modeli ve misalidir. Güçlü aile, güçlü millet ve devletin de temelidir.

Türk ailesi karşılıklı saygının, dayanışma ve bağlılığın, maddi ve manevi fedakârlığın doruk noktasında olan bir aile tipidir³³⁷.

Ahmet Lütfi Kazancı Üvey Anne romanında, karı-koca arasındaki ilişkideki inceli-ği "Adil Bey, ince düşünceli ve anlayışlı hanımını ağzının kokusuyla rahatsız etmekte ol-duğunu ilk defa o zaman düşünebildi³³⁸. diye belirtir. Aile huzuru için temel şartlardan biri olan karşılıklı anlayış ve saygıyı vurgular.

Ama, tabii, maalesef her ailede aynı güzellik görülmez. Kemal Tahir'in dediği gibi

333) Sevgi Soysal, a.g.e., s.168, 169.

334) Ahmed Lütfi Kazancı, a.g.e., s.3.

335) Sevgi Soysal, a.g.e., s.156, 157.

336) Ahmed Lütfi Kazancı, a.g.e., s.147.

337) Mustafa Erkal, a.g.e., s.96.

338) Ahmed Lütfi Kazancı, a.g.e., s.61.

"Evlendikleri halde, birbirlerine ölünceye kadar zıt yaşayan ve bir arada görüldükçe birbirlerinin şahsiyetini gülünç edecek kadar ezip bozan çiftler çoktur³³⁹."

Tırpan'da ifade edilen "Benim tabiyatımda, bir avrat, kocasının dediğinden dışarı çıkamaz. Ben itaat isterim³⁴⁰" sözleri romanımızca karı koca ilişkilerini zedeleyen bir sebep olarak yansıtılır. Yani, kadının gözlerini kapaması, vazifelerini yerine getirmesi emredilip emir eri gibi görülmesi aile yapısını sarsan bir tutum olarak değerlendirilir.

Köylük yerde işlerin ağırlığı da karı-koca ilişkilerini olumsuz şekilde etkiler. "Kendin bilmez değilsin ya, harman zamanında köy yerinde çocuk tutmaz! Sen tuttursan yorgunluktan karı atar tohumu³⁴¹."

Evlenmeye sadece basit bir sahiplenme duygusu, kıskançlık ve bencillik veya mülk edinme duygusu ferdi iradeyi sınırlayan bir kurum olarak bakmak insanın sosyal vasfını inkâr etmektir. Sorumluluktan kaçarak, fedâkarlık ve hissi bağlılık, sadakat, duygularından yoksun olarak sadece fonksiyonel ve nikâhsız işbirliği, birlikte olunan kimseye eşya gözüyle bakmayı gerektirir³⁴².

"Hayatta sevinci ve kederi paylaşma sorumluluğunu insanın hissetmesi yakınları için fedâkarlık yapabilmesi ve onlara sadakat duygusu ile bağlı olması, normal insanın hissetmesi gereken duygulardır. Sosyal hayatın getirebileceği yükü kaldırabileceğine inananlar, hayatta sürekli olarak yenileceklerine inananlar, fedakârlık ve sorumluluktan uzak olanlar, sosyalleşmemiş tiplerdir. Bu gibi tipler kendi dışlarındaki insanlarla ilişki kurmakta da zorluk çekerler. Bunlar yaşadıkları toplumu ve onun yerleşmiş değerlerini reddederler³⁴³."

Aile ilişkilerini bozucu, evlilik dışı ilişkileri teşvik hatta tahrik edici gayretler var.

"Görmeden evlenmeğe karşısınız, hissi bağlar kurarak evlenmeğe karşısınız. Siz aslında evlenmeğe karşısınız³⁴⁴."

"Devrimcilerle yatıyorsun, onlardan biri olıyormu seni?"

"Onlardan biri almıyor beni, çünkü evlenme önemli değil bizim için³⁴⁵."

"Devrimci evlenmeyi değil, eğlenmeyi düşünebilen insandır³⁴⁶."

Ülkemizde gidiş görünürde "kadın haklarının genişletilmesi" olarak sunulmakta, buna karşılık kadının en tabii hakkı olan eş ve anne olma hakları elinden alınmaktadır.

Ahlâki değerlerdeki aşınma, dağılma, kuraldışılık ya da bütün ahlâki ve manevi

339) Kemal Tahir, a.g.e, s.269.

340) Fakir Baykurt, a.g.e., s.180.

341) Kemal Tahir, a.g.e., s.33.

342) Mustafa E.Erkal, Sosyoloji (Toplumbilimi), İlaveli 3.b., İstanbul, 1987, s.78.

343) Mustafa E.Erkal, İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri, 2.b., İstanbul, 1991, s.63-64.

344) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.107.

345) Emine Işın, a.g.e., s.245.

346) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.108.

hayat ile çelişkiye düşmek yani anomi şeklindeki bir sosyal hastalığın yaygınlaşması insanı bencilleştirmekte, çocuğa gereksiz bir varlık gözüyle bakmayı doğurmakta, evlenmenin hürriyet sağladığını, boşanmanın bağımsızlık ve hürriyet sağlayacağını zanneden sadece her alanda kendini düşünen bir psikopat tipi ortaya çıkarmaktadır. Bunlar şahsi meselelerini sosyalleşen bir mesele gibi takdime de meraklıdırlar. Anayasamız ferdi hayatını korumaktadır. Ancak, bazılarının benliğindeki hastalığı topluma mal etmeye çalışmaları ve telkinlerde bulunmaları asla kabul edilemez³⁴⁷.

"Evlenmek, medeni koşulları altında esaret hayatına adım atmak demektir³⁴⁸."

"Evlilik kadın ve erkek için bir zulümdür. Kadın bir nevi kuluçka makinasıdır³⁴⁹."

"Kadın ve çocuk bu devirde lüzumsuzmuş gibi, söylentiler dolaşıyor³⁵⁰."

Tabii ve normal eğilimlerden uzaklaştırılan kadın, psikolojik yalnızlık ve yalıtılmışlığıyla buhrana, gayri tabii ve anormal davranışlara (yani ahlâk dışı fiillere) itilmektedir.

"Her çeşit aileyi ve aile yaşantısını küçümsemekle, küskünlüğünü giderebileceğini sanmıştı³⁵¹."

"Benimle evlenen kadına yazık değil mi? Ben onu yüzde yüz aldatırım, o da beni aldatır³⁵²."

Bu "gelişmeler" tek buutlu değildir artık. Bir taraftan kitle haberleşme vasıtaları uygun psikolojik ortamı oluşturmakta, diğer taraftan da toplum gayri tabii ve anormali "olabilir şeyler" olarak kavramaya alıştırılmaktadır. Yani genel bir kabul alanı açılmaktadır. Bu "gelişme" mevzuat düzenlemesi ile de desteklenmektedir³⁵³. Oysa, hastalıklı örnekleri idealleştirme eğilimleri, toplumumuza yapılabilecek en büyük düşmanlıktır. Ne gariptir ki, çağdaşlık iddiasında bulunanların bir bölümü çağın gelişmelerini kavrayamayanlar arasından çıkmaktadır³⁵⁴.

Kadın, milli kültürün değer hükümlerini öğrenerek ve benimseyerek milli ve dini ideallere ulaşmış bir şahsiyet seviyesine vardığı takdirde, gerek aile içinde, gerek daha geniş bir çerçeve olan toplum içinde görevlerini yerine getirebilir.

Kadın anne olarak aile ile toplum arasındaki en sağlam köprüdür. İyi yetişmiş ve eğitilmiş kadın hem toplum hayatında daha tesirli olabilir, hem de eğitimci rolü oynar. İlk eğitim ana kucağındaki ve daha sonra aile ocağındaki eğitimidir. Ferdi saran ilk sosyal çevre olarak ailenin, eğitici şahsiyet verici ve ferdi olgunlaştırıcı rolü çok büyüktür.

347) Mustafa E.Erkal, a.g.e., s.64.

348) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.102.

349) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.108.

350) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.257.

351) Attilâ İlhan, a.g.e., s.195.

352) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.102.

353) D.Mehmet Doğan, Dil Kültür Yabancılaşma, 1.b., Kasım 1984, Ankara, s.78.

354) Mustafa E.Erkal, a.g.e., s.65.

Eğer genç nesiller toplumun kültüründen pay alarak sosyalleşemiyorlarsa, bunun sorumluluğu Türk İslam kültürünün değerlerini iyi tanımayan ve tanıtmayan yetişkinlere ve milli eğitime aittir³⁵⁵.

"Annelerin vereceği ders ve çocuklarına olacağı örnek, çocuklar üzerinde büyük iz bırakır. Ve o iz çocuklara büyüdülerinde bir kılavuz olur³⁵⁶." Fakat birçok aile eğitimci rolünü oynayamaz durumda. Bilgisiz ve yetersiz oluşlara hem çocukları hem de geleceğimiz açısından olumsuz sonuçlar doğuruyor.

Pek az aile çocuğuna dinini anlatacak güçtedir. İzdırap ve acılarımızın en büyüklerinden birisi de budur. Ben bile ailem dindar olduğu halde İslâm'ı başka arkadaşlardan öğrendim³⁵⁷."

İnsanlarımız, yanında çıplak denecek bir kıyafetle dolaşan kızına veya torununa söz anlatma ve onları biraz olsun yola getirme gayretini en azından yeterince göstermiyorlar³⁵⁸.

Ailenin değer aktarma vazifesini yerine getirmeyişi boşluk meydana getirir. Onu dolduracak çevre ise pek büyük bir tesadüf, talih sayılır. Oysa gençlik ve gelecek asla şansa, çarpık bir talih anlayışına bırakılamıyacak kadar hayatidir. İşte bunun için Şule Yüksel Şenler Huzur Sokağı'nda "dindar da olsa, cahil bir kadınla evlenme³⁵⁹" tavsiyesinde bulunur. Raif Cilasun da "Bir toplumda gençlerin inançsız olarak yetişmelerinde en büyük suç, bana kalırsa anne ve babalarıdır³⁶⁰" der.

"Ayrıca, ruhi gerginliklere saptırma, anarşi ve terör olaylarına karışmadan çevreyi tahribe dönük eylemlerde; çocuğa rehberlik yapamayan, onu sosyalleştiremeyen ailelerin rolü büyük olmaktadır. Sadece maddi tatminde doygunluk noktasına getirilen hatta refah içinde lüks tüketim yapan çocuklar amaçsızlık ve gayesizlik (anomi) içine düşerek sapma davranışlara sürüklenmektedirler³⁶¹."

Üvey anne aile problemlerinden biri olarak karşımıza çıkar. Ve hemen her zaman soğuk bir etki yapar. Çünkü "Şayet ben ölseydim ve benim yavrularımın başına bir kadın gelseydi ne yaparsa memnun olurum³⁶²." düşüncesi yeterince davranışa dönüştürülemez. "Evladını bağrına basan bir kadın, anne olduğunu ispat eder, öksüzünü kendi yavrusu gibi bağrına basan anne, ayrıca insan olduğunu da ispat etmiş olur³⁶³ anlayışı yaşansa, yalnız üveylik değil, aynı zamanda diğer birçok sosyal ilişkilerimiz de çeşitli hastalıklardan kurtulur. Fakat ne yazık ki üvey anne elinde büyüdüğünü anlamak için, ikinci defa bakmaya gerek duyurmayacak öksüz sayısı hiç te az değil³⁶⁴. Ama bir öksüz, suçun yal-

355) Mustafa Erkal, Sosyal Meselelerimiz Ve Sosyal Değişme, 1.b., İstanbul, Ekim 1984, s.99-100.

356) Fahrettin Can, a.g.e., s.12.

357) Fahrettin Can, a.g.e., s.198.

358) Ahmet Lütfi Kazancı, a.g.e., s.162.

359) Şule Yüksel Şenler, a.g.e., s.328.

360) Raif Cilasun, a.g.e., s.156.

361) Mustafa E.Erkal, İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri, 2.b., İstanbul, 1991, s.69.

362) Ahmet Lütfi Kazancı, a.g.e., s.76-77.

363) Ahmet Lütfi Kazancı, a.g.e., s.175.

nız üvey annelere yüklenemeyeceğini bize fısıldıyor. Babanın, üvey anneli çocuk karşısındaki tutumunun öz anneliymiş gibi olması gerektiğini belirtiyor. İçi burkularak, acıyla ve içimizi yakarak. "Annem sağ olsaydı ben de sana bir gül olur kokardım. Şimdi de diken oldum batıyorum değil mi?"³⁶⁵

Fakir Bayburt Tırpan'da evlilik problemleri üzerinde durur. Kızların mal gibi alınıp satılmasını yerer. "Eğer elinde üç beş kuruşun var da kendine yeni bir karı arıyorsan, gökçimene git, kız al." Parayı kuşağına doldurup gelen, istenen altınları da takınca, istediği kızı ata bindirip götürürmüş.³⁶⁶ Belâ haline büründürülen başlıktan şikâyet Kemal Tahir'in Namuscular'ında da kendini gösterir: "her birinin başlığı iki üç bin liradır. Ben, amcamın kızı olduğu halde bizimkine üç bin lira başlık verdim."³⁶⁷ Para, mal, zenginlik; aile, çevre ve kız için tavrı değiştirici bir güç olarak görülüyor:

"Gökçimen'in avratlarına beş yüz lira dağıttım mı o dürünün ağzından girip burundan çıkarım"³⁶⁸ "Yüklükten bohçayı indirdi Velikul. Buluzları, entarileri çıkarıp gösterdi kızına. Naylon çamaşırları çıkarıp gösterdi." "Bir yoksulun evine gidip sefil olacağına, varsılın evine git de ırât et..." dedi fısıltıyla.³⁶⁹

Özellikle kırsal kesimde maddi sebep ve engellerin gençlerimizi soktuğu sıkıntıdan yakınılır: "Köyün yoksul oğlanları da evlenebilmek için Ankara'ya, İstanbul'a göçtüler. Odacı oldular. Akılları sıra bol para biriktirip geri geleceklerdi. Nasıl birikir yoksulun elinde para? Hiç biri geri gelemedi."³⁷⁰

Evlilik bazı dengelere dayanmalıdır. Birbirlerinin dengi olmayanların evliliği, mutluluk ve huzurdan uzak kalabilir. Hele karşılıklı sevgiden yoksun maddi gücü zorlama aracı olarak kullanarak, istenmeden yapılan evlilikler her iki taraf için de yıkım olur.

Yaşça birbirlerinin dengi olmayanlar arasında, zorla, istenilmeden gerçekleştirilmeye kalkışılan evliliklerin yol açabileceği kötü sonuçlar üzerinde durulur. Evliliklerin bazı dengelere dayanması gerektiği belirtilir. Karşılıklı sevgiden yoksun evliliklerin huzursuzluk doğurduğu her iki taraf için de yıkım, felâket olduğu gösterilir.³⁷¹

"Uluğuş nine, neye kimse düşmez dengine?"

"Uluğuş nine, bizi de mi verecekler böyle moruklara?"³⁷²

"Bu kız senin emsalin mi ulan? Bu sana eyilik getirir mi? Ellisini geçmiş herifsin. Kız da onüçünde. Yarın altmış olursun, kız da on sekiz. Yetmiş olursun kız yirmi beş, otuz. Sen haydi süprüntülüğe. Emme kız ne olacak? Otuzuna da varmaz, sen altmış dedin

364) Ahmet Lütfi Kazancı, a.g.e., s.88.

365) Ahmet Lütfi Kazancı, a.g.e., s.185.

366) Fakir Baykurt, a.g.e., s.69.

367) Kemal Tahir, a.g.e., s.272.

368) Fakir Baykurt, a.g.e., s.130.

369) Fakir Baykurt, a.g.e., s.108.

370) Fakir Baykurt, a.g.e., s.149-150.

371) Ramazan Kaplan, Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy, 1.b., Ankara, 1988, s.288, 289.

372) Fakir Baykurt, a.g.e., s.45.

mi tamam, kız on sekizinde!"³⁷³

"Mâkeme açar büyültürüz yaşını. Tanığın eyisi yirmi pangnot."³⁷⁴

"Para kuvatıynan istersem yaşımı da güccüldürüm mına goyum? Bir tanık on lira, çok çok otuz lira!"³⁷⁵

"Emsali değilmiş? Ulan kız kısmının evlenmesinde emsal mi aranır? Herifin malı, variyeti eyiyse tamam!"³⁷⁶

Kadın düşkünlüğü dolayısıyla çok eşliliğe, küçük yaştaki kızları yaşlı erkeklerin almasına mazeret uydurulması eksik kalmaz: İlk eşin yardımcı ile rahatlatılması zenginlik dolayısıyla çevrenin ikinci evliliği uygun bulup teşvik etmesi.³⁷⁷ İçki, kumar, metres hayatı gibi kötülüklerden korunmak.³⁷⁸ Hatta bu hususta dinin işe geldiği gibi yorumu da pekiştirici bir delil olarak sunulur.³⁷⁹ Kanuni engellere ise sözde geleneklere ters düştüğü için uyulmaz, kızılır: "İsviçre'nin, İtalya'nın kanunlarını getirip sırtımıza zorlan geydirilmesinler. Biz onlara mayış veriyoruz. Kendimize uygun kanunlar yapsınlar."³⁸⁰

Nikah çeşidi de romanımıza eksetmiş bir evlilik problemimiz olarak görülüyor. Resmî nikâhın bağlayıcı, sınırlayıcı, güven verici, hak kazandırıcı özelliği vurgulanıyor. "Musdu onu sağlam hükümet nikâhına bağlayacak. Aile yapacak. O yandan hiç şüphelenmesin."³⁸¹ "Emme Kabak Musdu'nun kaç günlük ömrü kalmış şurda? Hükümet nikâhını yaptırın da yisin mallarını dürzünün!"³⁸² Toplumumuzda genellikle medeni nikâhı tamamlayıcı bir fonksiyona sahip olarak görünen imam nikâhı ise kadın haklarının çiğnenmesine, çok eşliliğe fırsat olarak istismar ediliyor: "Gel demiş imama, kıydırmış bir nikâh, ondan sonra istediği kadar çalıştırmış, istediği kadar çocuk doğurtmuştur. Yıllar geçip Gökçimenli kız biraz kocayınca, onu bir köşeye itmiş, belki o kızın da kazancıyla, Gökçimen'e varıp yeni bir kız almıştır"³⁸³ "Ben ne diyorsam onu yap. Zaten hoca nikâyınan duruyorsun üzerimde. Daha olmadı bir cızık çekerim, kalırsın yetim cin gibi. Yenisini de hükümet nikâhı yaparım, tamam. Takır-tukur çalım edip durma bana karşı!"³⁸⁴

Gencin eş seçimine ailenin aşırı müdahalesi var. Evlilikte özellikle kızlara, annelere özellikle kırsal kesimde âdeta hiçbir söz ve kaderi belirleme hakkı tanınmayışı acı veriyor. Fatura ise yine dinimize ve gelenek göreneklerime kesilir. Hayatımızda da görülen cahilleğin, istismarcıların bu cahilliği onların cahilliğine verilebilir. Fakat yazarın ve temsil ettiği çevrelerin bunu kasıtlı olarak varlık sebeplerimize yüklemesi, onları yıpratmakta kullan-

73) Fakir Baykurt, a.g.e., s.127.

74) Fakir Baykurt, a.g.e., s.20

75) Fakir Baykurt, a.g.e., s.130

76) Fakir Baykurt, a.g.e., s.98.

77) Fakir Baykurt, a.g.e., s.41.

78) Fakir Baykurt, a.g.e., s.83.

79) Fakir Baykurt, a.g.e., s.279, 36.

80) Fakir Baykurt, a.g.e., s.280.

81) Fakir Baykurt, a.g.e., s.279.

82) Fakir Baykurt, a.g.e., s.48.

83) Fakir Baykurt, a.g.e., s.9-10.

84) Fakir Baykurt, a.g.e., s.43.

ması kendilerinin de yerdiği hoş görülemez, affedilemez sonuçların sebebidir.

"Danışır Havana'ya usulen. Ve de lüzum görüyorsa. Emme bir kızın alınıp verilmesi önce bubasından sorulur. Bubanin evet dediği bir yere ne kızı hayır diyebilir, ne de anası. Toprağımızın göreneği budur, dıggat edelim. İçimize laylon adetler getirip sokmayalım arkadaş!"³⁸⁵

"Kime danışacan? Kariya mı? Kariya tenezzül ettiğin var mı senin? Karının aklını akıl saydın mı heç ömrünce?"³⁸⁶

"Senin kadar düşünemiyor muyum evlâdımın güzel istikbâlini? Dediğime tabii geleceksin! Bu evde erkek sen misin, ben miyim? Gelmeyip de ne bok yiyeceksin?"³⁸⁷

"Avrat kısmına yüz verdin mi azıyor Linlin."

"Sırtından sopayı eksik etmiyeceksin!"³⁸⁸

"Karı kısmının ipliğini gevşek tutmayacaksın. Sıkı tutacaksın ki başına dert olmasın sonunda."³⁸⁹

"Karı kısmını çok eğsikli yaratmış cenaballah!"³⁹⁰

"Hep ellerin sözlerine kulak verdi de, kendi öz avradını dinlemedi."³⁹¹

"Kız kısmı itâtlı olacak. Bubası nere keserse kanı oraya akacak. Atamızdan, dedemizden gördüğümüz bu! Bunları yaşatmak ilâzım!..."³⁹²

"Kızın gönlünü sormaya kalkarsan baş mı olur köylerde? Bubası nere dedi, ora olacak."³⁹³

Hata yapan yalnız babalar değil.

Bazı annelerin kızlarını çaresizliğe sürükleyişi de romanımız da yerini alır: "Rahim'e gidersen, benim kızım değilsin. Arkana bakmazsın. Ne anne var ne baba var. Babanın sana yaptıkları gözüne dizine dursun." dedi. Şimdi, dört gündür annem benimle konuşmuyor."³⁹⁴

"Sana kaçamam babam kederinden ölür. Annem beni sana vermiyor. Ben hasretinden öleceğim. Bilmem ki ne olacak."³⁹⁵

Ana baba da çevre baskısı karşısında çaresiz kalır: "Herif atmaca kuşu gibi kanatla-

385) Fakir Baykurt, a.g.e., s.23-24.

386) Fakir Baykurt, a.g.e., s.32.

387) Fakir Baykurt, a.g.e., s.210.

388) Fakir Baykurt, a.g.e., s.190.

389) Fakir Baykurt, a.g.e., s.202.

390) Fakir Baykurt, a.g.e., s.208.

391) Fakir Baykurt, a.g.e., s.98-99.

392) Fakir Baykurt, a.g.e., s.201.

393) Fakir Baykurt, a.g.e., s.279.

394) Kemal Tahir, a.g.e., s.282.

rını açıp çullandı üstüme. Bir sürü arkadaşını başıma toplayıp kısıvrak bağladı beni."³⁹⁶
 "Bana kabât bulma Ulaguş! Ben ne yaparım tek başıma? Hacısıyla, hocasıyla geldiler. Kadınları erkekleri ayrı ayrı bindiler omuzlarıma. Hırım yok, hısımım yok. Ne yaparım tek başıma?"³⁹⁷

Karı koca hak ve hukukunun doğru milli, İslâmi ölçülerden uzaklaştırılarak yozlaştırılmış bulunması, aile ilişkilerinin sağlıklı olamaması maddi güce insanı, insanî değerleri ve özellikleriyle kavramayı önleyici ölçüde önem verilmesi, sakat tutumu, doğruya engel olur.

"Bir inadın uğruna kızı verdirdin Kabak Musdu'ya beni!"

"Nasıl verirsin kendi başına, nasıl? Sen bubasıysan ben de anasıyım! Bubası kadar da anasının hakkı yok mudur kızının üstünde?"

"Ne hakkından bahsediyorsun ulan? Herif diyor ki işte altın işte para, Dürü benim! Sen hâlâ haktan söz ediyorsun!"³⁹⁸

Kızlarını, Kabak Musdu'ya vermek istemeyen Velikul ve karısı Havana her şeye rağmen göstermeleri gereken ciddi, inandırıcı hiçbir girişimde bulunmaz. Elikolu bağlı dururlar. Güçleri oranında, en küçük bir çaba göstermezler. Yalnızca üzülp sıkılırlar.

Hatta baba kendi gelecekleri bakımından olumlu bularak verimkâr olur. Olmaz da olmaz diyen kızını ikna edemeyince döver. Anayı okuyup üflerler, yarı rıza gösterir. Yani suyun akışına uyulur. Geleneksel tutum içine girilir: "Bu kara yazılar bize kuderetten yazılmış sileriz sileriz çıkmaz.Silsek de, kazısak da çıkmaz..."³⁹⁹

Tabii kız da alışlagelmiş yapar. Kendini asmayı düşünür. Fakat Ulaguş'ça kurtarılır. Çünkü Baykurt, kötü kadere boyun eğici, her şeyi Allah'a havale edici, talihe bırakıcı tavrı tatmin edici bulmaz. "Bak Rahim Bey ben namaz kılıyorum. Sen de namaz kılmaya başla... Allah belki bize acır. Bize bir usulle birbirimize kavuşturur."⁴⁰⁰ Kamyon'da görülen kaçma yolunu da tutmaz. "Madem ki senin kaçırman suçtur, ben kaçır oldum. Sen beni yarın dağda bulmuş olursun."⁴⁰¹ Direnişi baş kaldırışı telkin eder: "Kim takar kadını, köleyi? Kadın ev kölesi? Kadın doğurur, ölümü yener. Kadın koskocaman ölümü yener de bir kaderini yenemez. Bütün köyün karıları, kızları bir olup bir Kabak Musdu'yu yenemez! Güleşmek istemez. Pes der. Kendi gönlü ile yatar alta..."⁴⁰² Öldürücü gücümüz suçlu kim ise onun, onların üstüne yönelmelidir."⁴⁰³ der. Kendini asmakla halledemiyeceğini belirtti-

395) Kemal Tahir, a.g.e., s.288.

396) Fakir Baykurt, a.g.e., s.85.

397) Fakir Baykurt, a.g.e., s.141.

398) Fakir Baykurt, a.g.e., s.85.

399) Fakir Baykurt, a.g.e., s.45.

400) Kemal Tahir, a.g.e., s.289.

401) Tahir Kutsi Makal, Kamyon, İstanbul, 1979, s.30.

402) Fakir Baykurt, a.g.e., s.46.

403) Fakir Baykurt, a.g.e., s.7.

ği meselelerin çözümü olarak zorla almak isteyeniyi öldürmeyi gösterir. Katillik bir devrimcilik ögesi olarak kullanılır.⁴⁰⁴ Genç kızları astıran, kolaya kaçarak, ağaları öldürten bir yazar olur.

Kabak Musdu zifaf gecesi fazla içip kendinden geçer. Gerdek gecesi ne yapacağı iyice anlatılmış olan Dürü giyinir. İhtiyar Uluğuş'un bulunca bohçaya sarıp kendisine verdiği, roman boyu arayıp bulduğu kocasından yâdigar, tırpanı alır. Var gücüyle, uyuyan Musdu'nun karnına saplar, bastırır. Yani hedefe ancak kan dökülerek ulaşılabilceği belirtilir. Bununla da kalınmaz. Dürü şafağı söktürmek için eşkiyaların yanına dağa çıkarılır. Bu aynı zamanda Baykurt'un tesirinde kaldığı Yaşar Kemal'in eşkiya ülkücülüğünün ür-kütücü bir sonucudur.⁴⁰⁵

Kız erkek ilişkileri sosyal hayatımızın krizlerinden biri olarak romanımızda aksini, ifadesini bulur. Bazıları evlilik konusunda bilgi sahibi olması için, gençlerin birbirleriyle tanışıp arkadaşlık etmesini hattâ bâzı mâceralara girmesini gerekli ve faydalı görüyor.⁴⁰⁶

Kadın erkek ilişkilerinde hiç bir sınır tanımayanlar flörtü şart sayıyor.⁴⁰⁷ Serbest ilişki özgürlük sayıldı. Cinselliği sınırlandırıp ölçülendiren anlayış dar görüşlülük, iki yüzlülük olarak gösterildi. Cinsellik tabularını yıkmak bahanesiyle gençler çevrelerine başkaldırmaya itildi. Ama kurulan gayri meşru ilişkiler bunalım doğurdu.⁴⁰⁸ Fakat toplumumuz büyük ölçüde aksi anlayışa sahip. Özellikle köy ve kasaba çevrelerimizde muhafazakâr ölçüler hakim:" Bizim oralarda falanca filancaya yangınmış deyi bir söz çıksa, gayri o kızı alan olmazdı"⁴⁰⁹ Değil birlikte düşüp kalkmak mektuplaşmak bile şeref ve haysiyeti gölgeleyebilecek bir davranış olarak yorumlanabiliyor.⁴¹⁰ Bir kızın ancak mahremi ile birlikte olması sakıncalı bulunmuyor. Yabancı bir erkekle yalnız kalması ise çok çirkin bir şey sayılıyor.⁴¹¹ Zihniyette Batılalmış kesim ise, habersiz bulunduğu var olan ölçüler karşısında hayrete düşüyor. Bir kadının kendisini dostuna; hoşlandığı birisine vermesini organik bir alışveriş olarak görüyor.⁴¹² Bunun reddedilişini kabul edemiyor.⁴¹³ Anlamakta güçlük çekiyor. Çünkü gerçekten, yerli sosyal değerlere dayalı ilişkiler ağı ile Batı damgalı serbest ilişkiler arasında feci bir uçurum oluşmuştur. Körü körüne olduğu gibi benimsetilmeye kalkışılan Avrupalı hayat şekli zıt değerler arenası doğurmuştur.

"Nuray Hanımın yokluğundan istifade eden Aliye arada bir Tayyar'la eve bile geliyordu. Bir parti veya güne giden Nuray Hanımın arkasından bir telefon Tayyar'ın gelmesi

104) Naci Çelik, Romanda Hesaplaşma, 1.b., 1971, Ankara, s.128.

105) Naci Çelik, a.g.e., s.116.

106) Raif Cilasun, a.g.e., s.36.

107) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.192.

108) Sevgi Soysal, a.g.e., s.198.

109) Sevinç Çokum, a.g.e., s.25-26.

110) Kemal Tahir, a.g.e., s.294.

111) Fahrettin Can, a.g.e., s.178.

112) Hüseyin Karatay, a.g.e., s.184.

113) Raif Cilasun, a.g.e., s.99.

için yeterli idi."⁴¹⁴

"Bazı küçük (marjinal) gruplar kendi bünyelerindeki bozuklukları ve sapma davranışları topluma mal ederek bunları sosyal bir hastalık haline getirmeye çalışmaktadırlar. Bu konuda bekarettten kurtulmak, evlilik öncesi cinsel ilişkiyi savunmak " sadakat köpekliktir" örnekleri verilebilir."⁴¹⁴

"Ne iffeti kızım? Sen nelerden bahsediyorsun. Unutma yirminci asırdayız. Avrupa'nın bazı ülkelerinde bakire kızı kızdan saymazlar... Tecrübesiz diye yüzüne bakan olmuyor."⁴¹⁶

Bozuk çevre ve kötü arkadaşlar sağlam değerlerle donatılmamış insanlarımızı kararsızlığa sürükleyip, bocalatıyor. Etkisi altına alarak sosyal çözülmenin yaygınlaşmasına sebep oluyor:

"Ayşe yavaş yavaş gelerek Erol'un yanına oturdu. Hayatında ilk defa bir erkeğin yanına oturması, korku ile karışık bir heyecana sevketti. Böyle olduğunu bilse gelmesine imkân var mıydı? Aklının ucundan bile geçmezdi. Aliye'nin tuzağına düşmüştü. Heyecandan titriyordu."⁴¹⁷

"Yabancı bir erkeğin mahrem olup olmadığı onu fazla ilgilendirmiyordu. Sosyete de böyle şeyleri incelemek ayıplanırdı. Yabancı erkeklerden kaçınmak gerilik-gericilik sayılırdı."⁴¹⁸

Milletimizin masum evlatlarına ancak hayvanlarda görülen sokak fuhuşunu aşılama için ellerinden geleni yaptılar.⁴¹⁹

Sinemalar, kitaplar, dergiler... ölçsüzlüğü, ahlaksızlığı destekleyip tamamlayarak özendirince yıkım büyür. Muhafazakâr anne babaların evlâtlarına karşı kayıtsızlığı⁴²⁰ koruyucu ve yükseltici değerleri etkisizleştirdiğinden, hızla gelişme fırsatı bulan çözülmeye; çöküş halini alır. Böylece ilişkilerde ipin ucu kaçır:

"Gençler birbirlerinin kız arkadaşlarına kur yapıyor ve tavlama yolları arıyorlardı. Onlardan aşağı kalmamak için çalışan kızlar da az değildi. İçkiyi fazlaca kaçıranların çirkin davranışları açıktan açığa oluyordu"⁴²¹

Maddeci, çıkarıcı, taklitçi, ölçsüzlük içinde, kız erkek ilişkilerinin cinsellik boyutunda hastalık oluşması, hiç şaşırtıcı değil.

"Kızların göğüs, kol ve bacaklarının hemen hemen tamamı meydanda, erkeklerin

414) Fahrettin Can, a.g.e., s.205.

415) Mustafa E.Erkal, a.g.e., s.65.

416) Fahrettin Can, a.g.e., s.210.

417) Fahrettin Can, a.g.e., s.135.

418) Fahrettin Can, a.g.e., s.150.

419) Fahrettin Can, a.g.e., s.221.

420) Ahmet Lütfi Kazancı, a.g.e., s.131.

421) Fahrettin Can, a.g.e., s.139.

ise bakışları onların vücutlarının üzerindeydi.⁴²²

Böyle bir ortamda "Bir ırz ve namus düşmanı olan genç kızların iffetiyle oynamayı meslek edinen"⁴²³ alçakların türemesi geçikmez:

"Tayyar dün doktora muayene oldum.

-Eee?

-Hamileymişim!

Tayyar hiç işitmedi sanki... Aliye'nin konuştuğu umurunda bile değildi. Çok serbest ve kayıtsız görünüyordu. Aliye sapsarı olan yüzü ile devam etti:

-Korktuğum başıma geldi Tayyar... Keşke kampa gitmeseydik.

Tayyar, bir plan kuruyor gibi, mânalı düşünürken, Aliye söylendi.

-Yalnız ben değilim... Serpil'de, Maviş de benim gibiymiş."⁴²⁴

"Aliye ve emsalleri, aslında bizim mekteplerimizdeki eğitimsiz eğitimin kurbanı olmuşlardı. Gençlerimizin Avrupalılara benzemesini isteyen zihniyet, çocuklarımızı hayvanlaştırarak bu hale getirmek için büyük gayret sarfediyorlardı"⁴²⁵ Ahlâki değerlerden uzaklaşma, izzet ve iffetlerin korunması onlara göre mesele bile değil⁴²⁶.

"Bir zamanlar en yüz kızartıcı bir hayatın içinde olan kadınlar bile örtülü gezmek zorundalardı. Ya şimdi?. Açıklık günlük hayatın en normal manzarası oldu. Bir moda, bir ilericiliktir tutturuldu. Batılılaşmak dendi; batının ne kadar kötü âdeti varsa aynen ve hatta daha fazlası alındı. Moda dendi; aile hayatımızın temelini sarsan bir yaşayış şekli bizde de hemencecik kabul edildi. Biz oğullarımıza, kendi neslimize sahip çıkamadık, şimdi de oğullarımızın torunlarımıza söz geçirememeleri gayet tabii oluyor. Ve düşmanlarımız zaafılarımızdan faydalanmayı gayet iyi biliyorlar. Çünkü gençliğimizin bozulması onların işine geliyor. Çeşitli yollarla gençliği kendi emellerine âlet edebilmek için ellerinden geleni yapıyorlar."⁴²⁷ Gençliğin dini duyguları köreltilmiş, ahlâki sarsılmış, örf ve adetlere olan bağlantıları zorla kopartılmış. Buna karşı çıkanlar ise gerici damgasıyla etkisizleştirilmiş.⁴²⁸ Böylece dünyanın en kuvvetli ordularının baş edemediği milletimizin çocukları, fikir ve ahlak yönüyle rüyada görenin inanmayacağı kadar bozuldu⁴²⁹ Tüfeğin olmadığı yerde sopayla memleketten attığımız düşman, sinsi sinsi nasıl da geriye döndü. Moda oldu, sosyete oldu, kılık kıyafet değiştirdi ve yaptı yapacağını⁴³⁰ Âdeta kimsede din iman bı-

22) Raif Cilasun, a.g.e., s.111.

23) Fahrettin Can, a.g.e., s.210.

24) Fahrettin Can, a.g.e., s.208.

25) Fahrettin Can, a.g.e., s.209.

26) Fahrettin Can, a.g.e., s.134.

27) Raif Cilasun, a.g.e., s.45.

28) Raif Cilasun, a.g.e., s.105.

29) Ahmet Lütfi Kazancı, a.g.e., s.131.

30) Raif Cilasun, a.g.e., s.15.

rakmadı.⁴³¹ Evlatlarımızın dinî ve millî hisleri yıpratıldı. Namus ve utanma duyguları yitirildi. Körpeçik zihinlere Avrupa'nın aile kutsiyetinin temelini dinamit koyan rezil hayatı enjekte edildi.⁴³² Aile düzenine ters gelen her şeye sahip çıkıldı.⁴³³ Çıplaklık ve seks yoluyla gençlerimiz benliklerinden koparılmak istendi. Milletimizin bağrında derin bir yara açıldı.⁴³⁴ Her geçen gün sonu meçhul bir uçuruma itildik.

Bu gidişin sonu ne olacak? Buna kim dur diyebilecek? Şuurlu, dinine, örf, âdetlerine bağlı insanlarımız yok mu?.. Var elbette. Fakat onlar millete ve memlekete faydalı olabilmek için imkan bulamıyorlar. Çünkü genellikle orta halli veya fakirler. Gerek tahsil, gerekse iş hayatında büyük güçlüklerle karşı karşıyalar. Onlarla ilgilenecek kuruluşlarımız ise çok az. Var olan zenginlerimiz ise sorumluluklarının farkında değil.⁴³⁵ Akı başında geçinen bir kaç kişi de camilere cemaat toplamaktan çok, şadırvanları tamir etmek, camilere yeni halılar sermek veya mihrabı mermerle kapatmakla uğraşır olmuşlar. Hesapsız kitapsız bir hayat yaşamamak, medeniyet diye körü körüne ahlâksızlığın kurbanı olmamak, dünyanın adiliklerine uymamak gerekir. Kurtuluş İslâm'la mümkündür. Fakat İslami şekillere bürünmek ve taraftar olmak yetmez. Dışın mamurluğu çözüm getirmez. Asıl, huyların İslâmileştirilmesi, için düzeltilmesi ve tenkit edilene benzememek gerekir.⁴³⁶ İnsan, dışıyla içi arasında bir uyum-ahenk sağlamaya mecburdur. Örnek alınmıyorsa tenkit edilenlerle ilişkilere son verilmeli veya hiç başlatılmamalı. Aksi halde onların bulaşık işlerine karışıp karalanmaktan kurtulmak mümkün olmaz.⁴³⁷

Romanımız dudak ısırtıcı, ürpertici oluşlarıyla ahlâk çöküntüsünü ihtar eder. İnsanların huzur, güven, mutluluk ve barış içinde yaşamalarının kaynağı olan millî, manevî ve insani değerlerin inkârının, yoksunluğunun doğurduğu çirkefi sergiler. İlişkilerimizde fazilet eksikliğinin, başıboş serbesti rezilliğinin sebep olduğu dertleri dile getirir.

Yükseltici özelliklere, saldırap, hayvani hayatı idealleştirenler ektiklerinden fazlasını biçerler. Fakir Baykurt Tırpan adlı romanında borçlusu olan arkadaşını bulamayınca evinde onun avradının başına çökmeyi aklından geçiren Musdu için "İnsan arkadaşının avradına bunları geçirir mi aklından?"⁴³⁸ diye yersiz hayret ifade ediyor. Üstelik kahrman ahlâksızlığı aklından geçirmekle de kalmaz. "Dadına tuzuna"⁴³⁹ da bakar. Ama ahlâksız olan yalnız erkek değildir. Selver başlangıçta "Bu senin yaptığın çok ayıp!" Sonra "gören olur adım çıkar" sözleriyle⁴⁴⁰ kapıyı aralar. Zinaya dünden hazırdır. Sadece basit engellerden çekinir. Musdu ise onu ikna etmekle kalmaz, ruh sefaletlerini daha da kökleştirerek iyice gevşetir. Borcunu ileri sürerek kocası için "Parası varsa saysın bini, alsın seni

431) Sevinç Çokum, a.g.e., s.46.

432) Raif Cilasun, a.g.e., s.6.

433) Sevinç Çokum, a.g.e., s.110.

434) Raif Cilasun, a.g.e., s.6.

435) Raif Cilasun, a.g.e., s.45.

436) Fahrettin Can, a.g.e., s.120, 121, 144.

437) Fahrettin Can, a.g.e., s.221.

438) Fakir Baykurt, a.g.e., s.59.

439) Fakir Baykurt, a.g.e., s.60.

440) Fakir Baykurt, a.g.e., s.60.

elimden. Yoksa keyfime dokunmasın." ⁴⁴¹ der. Alacağından dolayı borçlusunun namusunu kendisi için hak sayar. Üzücü olan diğer bir taraf ise hangi sebeble olursa olsun yazarın cinsel ilişkiyi anlatış şeklidir. Bazı yazarların en önem verdikleri nokta, açık-saçık, müstehcen sahneleri bol, skatoloji, yani pislik edebiyatı diye adlandırılan galiz küfürlü, cinsi sapıklı, iğrenç şehvet edebiyatı oluşturmaktadır. En küçük ayrıntıya kadar ballandıra ballandıra ifade, cinselliği tabu olmaktan çıkarmak veya realistlik gibi bahanelerle maskeleyemez. İnsanları tabulardan kurtarma yolu put oluşturmak olamaz. Tahsîl-i kemâlât kemâlât ile olmaz. Zihniyette aydınlanma ve ilerilik sağlamak pisliği yüze göze bulamayı gerektirmez. Ama yazar zinayı âdeta oluş çıplaklığıyla sayfalarına sokar. ⁴⁴³ Zevkle porno film seyreden ve seyrettirmekle kalmayıp tahrike yönelen sözüm ona ahlâkçı tavrı gösterir. Yapmak için yıkmaya yönelir. Yıktağı ile de kalır. Orhan Kemal de Kaçak'ta sayfalar dolusu süren kadının erkeği, erkeğin kadını arzulamalarıyla cinsel açlık psikolojini verdiğini sanır. ⁴⁴⁴

Her şeyin bir edeb dairesinde açıkça işlenmesi, sır ve gizlilik kalmaması gerekir. ⁴⁴⁵ Fakat, günah işlemeye teşvik ve fitne uyandırma olmamalıdır. Günahlar süslenir, rezillik hayat diye empoze edilmeye çalışılır. Onu çevrelemiş şeytanların kimliğine ışık tutulursa, şehvete teşvik vesvesesi, zaaf, heva ve fesat insanları kahredebilir. Dolayısıyla, red ve tel'in edici ifade biçimi seçilmelidir. Böylesi çirkin konularda sözü çoğaltmamak uygundur. Yani tasvirde veya müşahadede kısa geçilmelidir. Çünkü esas olan keyfiyettir. ⁴⁴⁶

Âdilik sanat değildir. Sanat mabedine utanılacak üslûplarla, iğrenç duygular ve pespâyê sözlerle girmek yanlışır. İnsanların temiz ve ulvî tarafları kadar, iğrenç ve bayağı taraflarını da sanat yoluyla belirtmek başka; bu işi, âdi veya iğrenç bir üslupla yapmak bambaşka şeylerdir. Sayfalarını umumhâne cilverlerinin bayağı lâflarıyla, en pervasız ifâdelerle örenler, işi başkalaştırmaktadır.

Sanat, toplumun yarasına dokunmalı, fakat onu patlatıp, iğrenç cerahatlerini etrafa saçmamalıdır. ⁴⁴⁷

Fizikî aşkların, cinsî hayatın en mahrem teferruatına kadar açılma toplum bağlarının çözülüşüne işârettir. Dağılıştan ise tesirli oldukları oranda sebeplerin sahipleri sorumludur. ⁴⁴⁸

Zinanın değil de yapanların yakalanma beceriksizliğinin kınandığı bir ortam bini- len dalın kesilmesinden doğmuştur. Namuscular da bir koca zina halinde basıp tuttuğu karısını vurur. Fakat erkeği kaçıır. Bunun dedikodusu ise ilginçtir: "Oğlan pencereden cıpcıbil komşunun avlusuna hoplayıp tatlı canını kurtarmış... Ne olduysa avanak karıya

441) Fakir Baykurt, a.g.e., s.61.

442) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.97.

443) Fakir Baykurt, a.g.e., s.61.

444) Naci Çelik, a.g.e., s.107.

445) Necip El-Keylani, İslâmi Edebiyata Giriş (Çeviri: Ali Nar), İstanbul, Şubat 1988, s.121.

446) Necip El-Keylani, a.g.e., s.121, 116, 117.

447) Nihad Sami Banarlı, Şiir ve Edebiyat Sohbetleri 1, 2.b., Ocak 1982, İstanbul, s.188, 191, 189.

448) Peyami Safa, Sanat Edebiyat Tenkit, 4.b., İstanbul, 1990, s.220.

oldu. Bre kahpe desem, işte hovarda gezdirecek tetikliğin yok... Sen bu yollara neden heveslenirsin?" ⁴⁴⁹

Maddeciliğin hayvandan daha aşağılaştırdıkları, sosyal hayatımızın kara ve kızıl lekeleri olarak pisliklerini sermaye payar.

"Benim avrat sana kurban olsun!"

-Vay, bize kendi avradını süreceksin, hele namussuz dümbük!

Oğlum senin pisi bu topraklarda kullanmayan kaldı mı?"

Romanlarımız, toplum hayatımızın dayandığı kıymetlerin sarsılmasıyla artık iyinin iyi olduğunun hepimizin katıldığı bir kanaat olmaktan çıkmaya başladığını göstermektedir. Aynı şekilde kötünün kötü, doğrunun doğru, yanlışın yanlış olma özelliğinin de kaybolmaya başladığını ortaya koyuyor. Yanlışın doğru, kötünün iyi... olmaya yüz tuttuğunu haber veriyor. ⁴⁵¹

Romanlarımız kadın-erkek ilişkilerimizin yozlaşmanın son kertesine doğru süratle tırmandığının delilleriyle dolu:

"Bacısı orospu... Kendisi ibne." ⁴⁵²

"Evet, kaynatam üstüme çöktü. Ne yaptımsa elinden kurtulamadım. Sonunda razı oldum." demiş. Daha çocuktuk bey... Oniki yaşında var yoktu... Aklı mı erer?" ⁴⁵³

"Baba...Gece oldu mu, güveyin beni uyutup yanımdan kalkar, anamın koynuna gider. Ben uyumuşluğa vurmaktayım, ama yorganın altından gözetlemekteyim. Güveyin yerine gelecek olur gerisin geri anam bırakmaz!" ⁴⁵⁴

"Ablanı boşayacağım da seni alacağım. Kurtuluş yok.... Mustafa'yı vururum ha..." ⁴⁵⁵

"Babamların yatak odasından bir ses duyar gibi olmuştum. Korka, korka odanın anahtar deliğinden içeri baktım. Çok korkunç birşeydi gördüklerim. İçerde annemin yanında yabancı bir adam vardı. Beynimden vurulmuşa dönmüştüm." ⁴⁵⁶

İnsan ilişkileri öylesine yozlaştırılmıştır. Dolayısıyla hiç bir kadının hiç bir erkeğe, hiç bir erkeğin de hiçbir kadına çarpıtılmamış bakışı âdetâ mümkün olamamaktadır. Kemal Tahir Namusçular'da kahramanlarından İstanbullu'ya "Galiba, bu günlerde biz hepimiz, bir parça orospuyuz Mehmet..." dedirterek yozlaşmanın yaygınlığını, boyutunu ortaya koyar. ⁴⁵⁷

449) Kemal Tahir, a.g.e., s.21.

450) Kemal Tahir, a.g.e., s.35.

451) O.Mehmet Doğan, a.g.e., s.70.

452) Kemal Tahir, a.g.e., s.256.

453) Kemal Tahir, a.g.e., s.127.

454) Kemal Tahir, a.g.e., s.45.

455) Kemal Tahir, a.g.e., s.371.

456) Raif Cilasun, a.g.e., s.109.

457) Kemal Tahir, a.g.e., s.181.

Peki, sebep ne? Suçlu kim? Namuscular'a göre sebep iktisadî düzendir. Kurtuluş ise derhal, birdenbire değiştirilmesine bağlıdır.⁴⁵⁸ Suçlu ise milliyetçilik ve dindir:

"Orospuluk bile milliyetçiliği, yüksek ırkçılığı propaganda eden vasıta haline geliyor. Yani birkaç sene sonra onu, yalnız mazûr görmeyeceğiz, bir taraftan da alkışlayıp tamime çalışacağız."

"Orospuluk bir yüz karası olmaktan maalesef çıkıyor müdür bey, bir ırk üstünlüğü misali oluyor."⁴⁵⁹

"Çiftlikteki hizmetkârlardan birinin kızını evde çalışsın diye getirmiş. Bu herif kızın ırzına geçti. Kız gebe kaldı. Çocuğu üç aylıkken düşürmüşler. Bu hafız, kimse sırrıma âgâh olmasın diyerek üç aylık ölüyü ocağa atıp yakmış."⁴⁶⁰

"Bir gece bunlara gittim. Parayı muhasebeye yatırmışım. İçtik. Otele döneceğim zaman sofrada beni dürttü. Karının oturduğu odanın kapısı açıldı: "Kız bana bak! dedi. Vâiz efendi misafir gelmiş. "Ben yalnız yatamam, diye tutturdu, bu gece berabersiniz. Göreyim beni mahcup edersen karışmam..." dedi."⁴⁶¹

Millî ve manevî ölçülerin emir ve yasakları dikkate alınmaz. Onların istismarcıları istismar edilerek en azından istismarcılık yapılır. Dinî etiketini kötüye kullananlar bahane edilerek zihnî bir takıntıya uğranılmış gibi dönölüp dolaşılıp temel dayanaklarımıza sataşılır. Onlara duyulan bağlılık yok edilmek istenir. Şeyh, ondört yaşındaki kıza bir ramazanda 99 bin defa tesbih çektirir. Sonra da tutup ırzına geçer.⁴⁶²

Namuscular'da hemen her çirkin, bozucu suç, ve suçlu ile milliyetçilik ve müslümanlık iç içe gösterilir. İnsanı insan yapan yüksek değerler, kötü örnekler ve Allahsız, komünist İstanbul'un çarpık görüşleriyle bozulmaya çalışılır. Ayak bağı sayılan ölçüler, inançlar hafife alınır, pislik kılıfına sokulmaya kalkışılır. Boş ve yanlış gösterilerek sarsılmak, yıkılmak istenir:

"Namusu da Allah gibi belliyorlar"⁴⁶³

"Kerhane kalûbelâdan beri mevcut"⁴⁶⁴

Böylece, alıştırma ve telkin süreçleriyle millî ve manevî değerler yıpratılır.

Kadın ve giyim her ne kadar şekli bir konu görürse de sonuçları bakımından manevi bir yaranın ilk mikrobu veya ruh güzelliğinin kapılarından biri olma özelliğini taşımaktadır. Aktüel ve acı bir problemdir.

A.L. Kazancı baş açıklığını ve bacakların çıplaklığını görmek istemez.⁴⁶⁵ S.Y. Şenler

458) Kemal Tahir, a.g.e., s.105.

459) Kemal Tahir, a.g.e., s.94.

460) Kemal Tahir, a.g.e., s.192.

461) Kemal Tahir, a.g.e., s.145.

462) Kemal Tahir, a.g.e., s.350.

463) Kemal Tahir, a.g.e., s.91.

464) Kemal Tahir, a.g.e., s.93.

465) Ahmet Lütü Kazancı, a.g.e., s.157.

kadını vitrindeki satılık eşyalar gibi cümle âleme teşhir eden açık saçık giyim kuşamı tiksindirici ve korkutucu bulur.⁴⁶⁶ Pespaye kılığı kadınlık izzet ve şerefini ayaklar altına düşüren bir hal sayar.⁴⁶⁷ Yoklar'da "Kısacık etekliği, öne doğru eğildikçe göğüslerini gösteren bluzu, dudağında sigarası ile ağustos akşamlarında Kızılay'da müşteri arayan sokak kadınlarına dönmüştü."⁴⁶⁸ Sürgün Öğretmen'de ise kızın, gelinin gizli yerleri olur. Eşeğin ayıpları gibi bunların ki de açıkta. Avrattan ziyade er meydanlarında soyunmuş pehlivanlara benziyorlar.⁴⁶⁹ yergisinde bulunulur. Karısını, kızını açık saçık gezdirip vücutlarını teşhir ettiren erkeklere şaşkınlık belirtilir.⁴⁷⁰ Kadının niçin açıldığının, neyi, kime reklâm ettiğinin⁴⁷¹ ailesini mezada çıkarılan mal misali satılık bir vitrin eşyası gibi yatak odası kıyafetiyle teşhir edenlerin kimleri taklit ettiklerinin düşünülmesi istenir.⁴⁷² Gerçekten şekli yönlendirmelerin de etkisiyle "Bugün rağbet alın açıklığına değil, kadın açıklığına, İslâm âdetlerine değil, İngiliz, Fransız âdetlerine, Resulullah'ın emirlerine değil, Avrupa'da ne idiği belirsiz, bilmem hangi soysuzun arzularına yönelmiştir."⁴⁷³

"Çağdaş kadın olmanın yollarını, mahalle sinemalarında gördüğü Amerikan filmlerinden öğrenmişti." "olduğuyla olmak istediği arasındaki farkı yaratan da, kapatan da sinema olmuştur denebilir: davranışlarıyla Joan Crawford, alımıyla Ava Gardner, sporculuğuyla Esther Williams olacaktı o oldu da:"⁴⁷⁵

"Onun için" dışarda erkeklerle haşır-neşir" olmayan⁴⁷⁶ "lüzumu olmadıkça asla sokağa çıkmayan saadeti, huzuru yalnız evinde duyan, zevki maddede değil manada bulan iffet ve izzet sahibi"⁴⁷⁷ yalnız kocasına ait olan⁴⁷⁸ kadın kahraman olarak görülüyor. Aksi olanlar ise "Haya perdesi yırtılmış, Garp bozuntusu acayip varlıklar, kız ve kadın kıklıklı bir sürü insi şeytan"⁴⁷⁹ olarak aşağılanarak hayatımızın bir tezadı sergileniyor.

Romanımız hayatımızın tezatlarından doğan trajediye tanıklık ediyor. Bir yandan "erkek arkadaşlarının arasında karısının sigarasını yakmak için çakmağa davranan centilmen (!) bir salon erkeği" diğer yandan da açık ve kafasına eştiğince serbest hareket eder (196) biri olduğu için ilerde hayatını ait üst eder düşüncesiyle⁴⁸⁰ sevdiğiyle evlenmeyen genç gözler önüne getiriliyor.

İnsanlarımız birbirlerinin parçasıdır. Fakat sosyal çözülme maalesef onları birbiri-

466) Şule Yüksel Şenler, a.g.e., s.52.

467) Şule Yüksel Şenler, a.g.e., s.22.

468) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.93.

469) Hüseyin Karatay, a.g.e., s.74.

470) Şule Yüksel Şenler, a.g.e., s.183.

471) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.194.

472) Ahmet Lütfi Kazancı, a.g.e., s.162-163.

473) Ahmet Lütfi Kazancı, a.g.e., s.160.

474) Attila İlhan, a.g.e., s.180.

475) Raif Cilasun, a.g.e., s.119.

476) Şule Yüksel Şenler, a.g.e., s.194.

477) Şule Yüksel Şenler, a.g.e., s.22.

478) Şule Yüksel Şenler, a.g.e., s.52.

479) Şule Yüksel Şenler, a.g.e., s.22,23.

480) Şule Yüksel Şenler, a.g.e., s.183, 196, 182.

ne oldukça yabancılaştırdı. Son üç neslimize şekli açıdan şöyle bir bakınca karşılaştığımız manzara bunun açık delilidir: Çok yaşlı olan çarşafli, orta yaşlı olan mantolu, pardesülü, yeni yetme kız ise mini eteklidir. Üç türlü düşünüşün yaşama tarzının, üç cins anlayışın yaşayan üç kuşağın bir üç temsilcisi kol kola fakat birbirlerinden asırlarca uzaktır. Yanya- na ama aralarında uçurumlar vardır. Ninenin eli kınalı, annenin eli kremli, genç kızinki uzun tırnaklı ve mutlaka boyalıdır.⁴⁸¹

Üstad Necip Fazıl hali ne güzel özetlemiş:

"Utandırıp burnunu göstermekten sütninem,

Kızımın gösterdiği, kefen bezine mahrem."⁴⁸²

Farklılaşma, çözülme, yalnız nesiller arasında sürmekle kalmıyor. Aynı neslin insanlarını da pençesine aldı. Çoğu kadınıımızın kızımızın kırıksız bir inancın, saf bir iman- nın, pürüzsüz ve katıksız bir ruhun bayrağı olan başörtüsü artık bir kısım kızlarımızın, ka- dınlarımızın başında yoktur. Küçükken başını iyice örten mantolu kadınlarımız onu da atarken⁴⁸³ diğer taraftan, dizlerinin bir karış üstünde duran mini etek giyen kızlarımız el- biselerini uzattı, yıllardır açıkta kalan saçlarını örttüler.⁴⁸⁴ Kapanmaya taraftar olan, İslâmi ölçülere göre giyinenler gün geçtikçe arttı. "Kol ve bacaklarının güzelliğini herkese ispat etmek istercesine dekolte kıyafetler içindeki hanımlar" yanında boynu, kolları örten, hiçbir vücut hattını belli etmeyen elbiseler giyen, saçların bir tek telini bile göstermeyen başörtü- sü örten hanımlar yer aldı.⁴⁸⁵

Yeniden oluşuma iki türlü tepki görüldü. Sayıları az olsa da bazıları asırlarca Türk İslâm tarihini yapanların İslâmî kıyafetini yadırgadı, gülünç,⁴⁸⁶ devre aykırı buldu. "Yeni anaları, kendi anaları gibi başını örten bir köylü kadını değildi. Baş açık geziyor ve koca- sıyla cumhuriyet balosuna gidiyordu."⁴⁸⁷ Yüzünü astı, dişlerini sıktı, ve nefret duydu.⁴⁸⁸ Yobazlık sayıp utanç verici gördü.

"Başını örtüp bizi sağa sola rezil etmesine tahammül edemiyoruz."⁴⁸⁹

Açıklığı güzellik ve medenilik vasfı sayanlar:

"Namuslarını karılarının elbiselerindeki iki paralık açıklığa karşı koymakla koru- yacaklarını sanırlar." şeklindeki alay ve hafife almalarla örtünmeyi önlemeye çalıştı.⁴⁹⁰

"Kadın için örtünmenin ne lüzumu var? Allah'ın bana vermiş olduğu güzellikleri

481) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.131.

482) Necip Fazıl Kısakürek, Çile, 8.b., Mart 1981, İstanbul, s.320.

483) Raif Cilasun, a.g.e., s.9.

484) İbrahim Ulvi Yavuz, a.g.e., s.205.

485) Raif Cilasun, a.g.e., s.107, 48.

486) İbrahim Ulvi Yavuz, a.g.e., s.171.

487) Sevgi Soysal, a.g.e., s.134.

488) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.9, 11.

489) İbrahim Ulvi Yavuz, a.g.e., s.215.

490) Sevgi Soysal, a.g.e., s.7.

niçin saklıyayım? Ben herkes tarafından beğenilen bir kadın olmak isterim. Örtünsem ne kıymetim kalır?"⁴⁹¹ denir. Kadının "kıymeti bilinen ve belirtilen her şey gibi, mahfaza içinde mücevher"⁴⁹² vasfı ve çekicilik, cazibe kazandıran örtü, kapanma⁴⁹³ gereksiz gösterilmek istendi. Kur'an-ı Kerim'de örtünmeyle ilgili bir çok ayet-i kerime varken kadınların örtünmesi öteden beri gelen bir adet, görenek gibi gösterilerek zihinler karıştırılmaya çalışıldı.⁴⁹⁴

Açma gayreti başırlamayınca zorlamaya gidildi. Hak mahrumiyetleri yolu ile özellikle baş örtüsüne ve onun temsil ettiğı zihniyete savaş açıldı. Çocuklar, gençler okula alınmadı, sınıflardan çıkarıldı imtihana sokulmadı, cezalandırıldı, sınıfta bırakıldı, başörtüleri zorla çekilip alındı, üniversitelerimizden atıldı:

"Başındaki örtüyü çıkarmasını istemişler. Okula gittim. Kızımın başını açtıramayacağımı söyledim. Güldüler bana."⁴⁹⁵

"Okulda zaman zaman hocaları, başları örtülü olduğı için onları sınıftan çıkarmıştı."⁴⁹⁶

"Ben böyle bir kıyafetle seni imtihana kabul edemem."

"Başamın örtüsü ile imtihanın ne ilgisi var? Siz benim örtüme değil, bilgime not vereceksiniz!"⁴⁹⁷

"Kız talebelerinin başlarında bulunan namaz örtülerini, çekiştire çekiştire başlarından topluyordu."⁴⁹⁸

"Belki hatırlarsın başı kapalı diye üniversiten atılmıştı..."⁴⁹⁹

"Tepkiye tepki de sayı ve niteliğıyle giderek büyüdü"

"Eteğini dilediğı kadar kısaltanlara disiplin kurulu bir şey demiyor da, uzatanları niçin atıyor?"⁵⁰⁰

"Öğretmen olduğum kasabada gezerken başımı örtüyorum, okulda da çıkarıyorum."⁵⁰¹

Güzellik ve dişilik büyüleri peşinde gezmekten başka tasası olmayan kasaplık bir et yığını gibi çengele asılmış zavallıların tersi olabilmek, bayağılıktan kurtulup idealleş-

491) Şule Yüksel Şenler, a.g.e., s.123.

492) Necip Fazıl Kısakürek, Aynadaki Yalan, 2.b., Ekim 1984, İstanbul, s.180.

493) Ahmet Günbay Yıldız, Çiçekler Susayınca, 13.b., İstanbul, 1986, s.239.

494) Şule Yüksel Şenler, a.g.e., s.126.

495) Raif Cilasun, a.g.e., s.40.

496) İbrahim Ulvi Yavuz, a.g.e., s.219.

497) İbrahim Ulvi Yavuz, a.g.e., s.221.

498) Şule Yüksel Şenler, a.g.e., s.272.

499) Ahmet Günbay Yıldız, a.g.e., s.349.

500) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.202.

501) Mustafa Miyasoğlu, a.g.e., s.52.

ilmek için ⁵⁰² başörtüsüne, kalın çorabına, pardesüsüne bürünenler arttıkça arttı.⁵⁰³ Ma-
anın ölçüleştirdiği gösterilebilir ve gösterilemez yerler açık sınırlamasına tam bir saygı
inde dünyanın en ziynetli, en zevkli, en güzel kıyafetiyle toplum meydanında, vitrininde
oy gösterilmeğe gayret edildi.⁵⁰⁴ İslâmî kadın modası çıkarıldı ve uygulandı.⁵⁰⁵ Böylelik-
e, ayrıca, asırlar boyu, örtünme emrini çarşafa, yalnız iki gözdeliği bulunan çuvala girme
eklinde yorumlayan ham yobaz ve kaba softa elinde kadının İslâmî mânasını ve
lemdeki büyük inceliğini kaybederek en galiz kabalık olarak meydana çıkmasının doğur-
luğu çirkinlik ve istismar kapısı da kapatılmaya çalışıldı.⁵⁰⁶

H- SOSYAL YAŞAYIŞTA DİN

Doğrudan ve dolaylı olarak yönetilen saldırılarla dini hayatımız en azından kısmî
elce uğratılmıştır. Dinimiz hurafeler yığını gibi gösterilmiş dindar atalarımızın torunları-
nın inanç ve güveni sarsılmıştır. Onun özü, ruhu akıllara âdeta kapanmış ve prensipleri
ütündeki yerlerinden koparılıp ifade ettikleri mana ve fonksiyonun dışına çekilerek istis-
nar edilip kendisini yıpratma vasıtası olarak kullanılmıştır.

"- Hırsızlık edenlerin kolunu kesen şeriatî çağımıza nasıl uydurabilirsiniz?

"- Hırsızlık cemiyetin kolunu kesmektir. Cemiyetin kolunu keseni kolsuz bırak-
naksa toplumu kurtarmak.. Şeriat, hırsızlık sürgün ve boyuna kol kesilsin diye emretmez,
ırsızlık kalsın ve kol kesilmesin saadetini getirir. Yani hastalık iyi olsun.. Neden vücudu
urtarmak için kol kesen cerrahî suçluyoruz?" ⁵⁰⁷

İslâm'a aykırı şeyler, onun doğru bulmadıkları müslümanlara maledilerek İslâm
nancı çürütülmeğe çalışılır. Din cahil müslüman örnekleri ile üstü kapalı bir şekilde yoz-
aştırılıp batırılmak istenir. Şüphe kapıları aralanır.

"Yoksul Allah'ım, yalnız Allah'ım, temiz Allah'ım! Bu gece her işini bırak, benimle
!!" ⁵⁰⁸

Kemal Tahir Namuscular'da bir şeyhi dünyanın yuvarlaklığına inanmaz gösterip
omünist kahramanına doğruyu söyleterek dinin saçmalığı iddiasını dellilendirmeğe uğ-
aşır. Ve onun yerine dolaylı yolla komünizmi telkin eder. ⁵⁰⁹ Fakir Baykurt'ta Tırpan'ı ile
ep din aleyhine savurur. Bir kahramanına dini kendine, menfaatlerine göre yorumlatıp
özcüsü olan diğer kahramanı sözde ona karşı çıkarak gerçekte dini yerer. İslâmı zenginin
anında fakirin karşısında gösterir. Din adına konuşup dini batıran da yine bir dini hüvi-

2) Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s.5, 144.
3) Şule Yüksel Şenler, a.g.e., s.121.
4) Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s.128.
5) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.267.
6) Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s.128.
7) Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s.86.
8) Fakir Baykurt, a.g.e., s.367.
9) Kemal Tahir, a.g.e., s.333, 334.

ret sahibidir. Yani evirip çevirip dini elle tutulur, akıl, vicdanın kabul eder bir şey olmak-
an çıkarır.

"Uluguş, "Bütün kitapları kendinize yondun deli Hafız!" dedi. "Karıya kıza, yoksu-
a bir şey bırakmadın!"⁵¹⁰

Baykurt'un telkinine bakan, aldanan, dini hakların gaspına yarayan, sömürü vası-
ası bir afyon gibi görür. Eh bu çağırışla da gitmesi gerekene yolu budur!

Fakir, dinin ölçülerini kirletip bozmakta ısrarlıdır. İslâm'a inanmayın demez. Fakat
onun emir ve yasaklarını çarpıtarak gösterir. Hep yanlışlığını ispatlamak, kabul ettirmek
gayreti içindedir. Haksızlık, adaletsizliklerle dolu ve çağdışı olduğunu imaya çalışır. Söz-
lerinin içi temiz değil. Batıl sebeplerin karanlık atmosferinde balık avlamak ister.

Kadın, çocuk, hak ve hukuklarını İslâm adına çiğnetip ilân etmediği suçlunun din
olduğu düşüncesini oluşturmağa çalışır. Maksat, üstü kapanmış karalamayı dine ait bir
vakikatmış gibi göstererek imanı çalmaktır.

"Kocasına itaat etmeyenler yüz bin gün yanacaklar!"⁵¹¹

"Cenabullah ananın hakkını ayrı, bubanın hakkını ayrı dartmıştır. Elli gram ağır
asmıştır bubanın hakkı."

"Buba hakkının ana hakkından ağır gelmesi gibi koca hakkı buba hakkından ağır-
dır."

Cehaletin suçunu cahile yüklemiyen cahil değilse istismarcı, hilecidir. Doğruya,
gerçeğe dayanmayan onlar ortaya çıkınca zail olur. Güneş balçıkla sıvanmaz.

Onu anlamayanları, kaba nefslerine indirenleri ve hayata yanlış uygulayanları
slâmi esesları bulandırıp alaya alarak tahrip etmekte kullanmak çirkin bir yoldur.

Kemal Tahir Namuscular'da "Mukadderat da yalnız fıkâralar için mi? Hiç bir zen-
cini mukadderat neden çarpmıyor⁵¹² sözleriyle fakirleri savunmak için uyduruk kader
lığını parçalamak dolayısıyla de bunu başa ören dini yıkmak gerekir demeye getiriyor. İn-
anı soyma vasıtası olarak gösterdiği kader ve dini, iftiharla "Ben komünistim"⁵¹³ dedirdi-
ği kahramanına İslâmi kader anlayışını yansıtmaktan uzak ve hatta ona aykırı örneklerle
adaletsiz, boş ve yanlış göstermek istiyor.⁵¹⁴

Çetin Altan'ın kahramanı radyoda bulduğu Arap istasyonlarındaki Kur'an'ı dinlet-
neğe kalkan cici annesinin inadına istasyonları değiştirip caz çalan yerler bulur. Kendisi-
ne müslümanlığın kerametini sayıp dökmeğe kalkan cici annesinin kafasına bir sandalye
ırlatır.⁵¹⁵ Aynı kahraman namazda ve secde halindeki babaannesinin göğüs ve kalçaları-

0) Fakir Baykurt, a.g.e., s.119.
1) Fakir Baykurt, a.g.e., s.118.
2) Kemal Tahir, a.g.e., s.332.
3) Kemal Tahir, a.g.e., s.328.
4) Kemal Tahir, a.g.e., s.105-106.
5) Çetin Altan, a.g.e., s.223.

na şehvetle cinsel bir gözle bakar ve köşe yastığıyla kafasına vurur. ⁵¹⁶ Bazıları kafalarını belden aşağılarıyla bozmuşlar. Herşeye onu bulaştırıyor ve herşeyi onunla çirkinleştirmeye, bozmaya çabalıyorlar. Dinin aleyhinde bulunmak için de onu kullanıyorlar.

Bir vahşi kabilenin putlara tapması bile, bizim müslüman halkımızın abdest alıp, namaz kılmasından çok daha saygılı bir dille anlatır.

Din duygusunun incitmeden, softalıkla savaş imkânsız değildir. Faydalı veya zarsız geleneklerimize dokunmadan, taassubu yenmenin yolu bulunabilir. Bayağı veya iğrenç olmadan bir takım gerçeklerin dile getirilmesine engel yoktur. Ne yazık ki, kendilerine "toplumcu" diyen yazarlarımızın çoğu bu inceliklere kulak asmıyor, bakılması gereken bağlara makas yerine balta ile giriyorlar: Yaptıkları iş budamak değil kökleme. ⁵¹⁷

Bütün istismarın sebebi bellidir. Namuscular bunu açıkça ortaya koyar. Roman boyunca oluşturulmaya çalışılan yeteri kadar olgunlaştırıldığı düşünülerek sonunda bakla ağızdan çıkarılır.

"İyi ama bakalım ahret var mı?"

"Ben Kur'an'ı bazı güzel mısralar yazılı bir şiir kitabı sayıyorum. Zamanında Arap milletine iyiliği dokunmuş bir kitap.. Fakat eskidikçe zarar vermeğe başlamış. Galiba bugün zararı o kadar yığılmış ki, eski iyiliklerini ileri sürmek biraz müşkül..." ⁵¹⁸

Müslümanlıkta olmayan şeylere İslâm'ın gereği sanıp inananlar var. Yılların ihma- inden doğan hurafe perdesi, engeli İslâm fıtratı ile yaratılmış insanların İslâm'a koşmasını zorlaştırıyor. Ağaçlara, mezarlığa çaput bağlamak, boncuktan, kaplumbağa kabuğundan, nezardan yardım ummak, ziyarette mum yakmak. ⁵¹⁹ Düz ovada tek çalılara her yan göz gözü görmez karanlık iken bir ışık görmeyi tekin saymamak ⁵²⁰ muska yapmak ⁵²¹ gibi ba- ıl inançların din diye görülmesi veya gösterilmesi. İslâm üzerinde şüphe doğurmuştur.

Ama İslâm'a göre hak ve gerçek meşru ve muteber olmayan, hükümsüz, mânasız, niçimsiz şeylerden dolayı İslâm'a isnatta, iftirada bulunmak ve bu sebeple ondan yüz çevirmek ile insan ancak kendisine gündüzü gece yapar. Art niyetli, gafil bazı kimselerin Ba- ıl, hurafe olan şeylerle ilgili doğru sözlerini İslâm'ı, yıkma batıl gayelerine alet etmelerine ıldanmamaya dikkat edilmelidir. İslâm hayaldeki kalpteki vehimler değil Kur'an ve ha- listeki gerçeklerdir.

"Şeriatte emirler ve yasaklar, Kitap'tan ve sünnet'ten gelen en keskin çizgilerle el- nas bir menşur içinde pırıl pırıl gösterilmiştir. Onu şeriatte olmayan hükümlerle karartan- ar ise dışından parçalanmağa kalkışanlar derecesinde ve belki daha fazla suçludur. ⁵²²

Dine aykırı yaşayıp dinden söz edenler de aksi tesirli oluyor. ⁵²³ Zarar veriyor.

16) Çetin Altan, a.g.e., s.17, 18.

17) Mehmet Çınarlı, Halkımız Ve Sanatımız, 1.b., Ankara, 1988, s.28.

18) Kemal Tahir, a.g.e., s.345.

19) Hüseyin Karatay, a.g.e., s.97, 108.

20) Mustafa Necati Sepetçioğlu, a.g.e., s.161.

21) Kemal Tahir, a.g.e., s.283.

22) Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s.107.

23) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.36.

Çünkü, insanlar, papaza kızıp oruç bozmaktan bir türlü kurtulamıyor. Yaptıkları, söylediklerine uymayanlara bakıp, kızıp onların ağzında kirlenen gerçeğe sırt çevirenler de bir başka yanlışla düşmüş oluyor.

Hekimoğlu İsmail'in Mazmun adlı romanında "Ben de müslümanım, fakat İslâmiyet adına hiç bir şey bilmiyorum. Niçin böyleyim?" denir. ⁵²⁴

Çiçekler Susayınca'da Ahmet Günbay Yıldız "Bir Hristiyan, bir Musevi bile dinin en ince teferruatına kadar incelerken, ben dinlerin en yücesi olan dinimden habersizim." ⁵²⁵ ızırabı içinde kıvrananlar olduğunu söyler.

Maznun'da birçok kimsenin nasıl ibadet edeceğini bilmediği belirtilir. ⁵²⁶

Huzur Sokağı'nın bir kahramanı "Ben namaz kılmasını bilmiyorum" ⁵²⁷ diyor. Aynadaki Yalan'da yaşlı bir kahraman gence abdest ve namazı öğretiyor. ⁵²⁸ Yine, maznun'da birçoklarınca ibadetlerin tam ve doğru olarak yerine getirilemediği gerçeği dile getirilir. ⁵²⁹ Abbas Sayar'ın Yılık Altı'nda yalan yanlış bildiği bir ayeti okuyup biraz rahatlayanlar ⁵³⁰ Şule Yüksel Şenler'in Huzur Sokağı'nda ise annesinin babasının ardından bir Fatiha bile okuyamayanlar ⁵³¹ gözler önüne getirilir.

Dikenli Yollar, Bir Annenin Feryadı ve Maznun sonuca sebep gösterir:

"Bir sürü gence, dini ve mili duygulardan uzak olarak okullardan mezun olup hayata atılıyorlar" ⁵³²

"Minik yavrunun anne ve babası evlâtlarının Kur'an okumasını kesin şekilde yasaklamışlardır." ⁵³³

"Sadece dedesi gibi yaşlı insanların namaz kıldıklarını, camiye gittiklerini görmek, dini yalnızca yaşlı insanların inanmaları gereken birşey olduğu gibi bir inanç vermişti ona" ⁵³⁴

"İbadet etmek için, kaynanasının yaşına gelmeyi bekliyordu. ⁵³⁵

Tutulacak yol ise ilmi ile amel eden âlimlerden dini öğrenmek, öğrenilenleri yaşanmak ve dilden ziyade halle konuşmaktır. ⁵³⁶

"İtalya'da hâlâ katolik prensipleri geçerli, kilisenin izni olmadan evli çiftler

24) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.200.

25) Ahmet Günbay Yıldız, a.g.e., s.43.

26) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.69.

27) Şule Yüksel Şenler, a.g.e., s.38.

28) Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s.80.

29) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.14.

30) Abbas Sayar, Yılık Atı, İstanbul, 1984, s.99.

31) Şule Yüksel Şenler, a.g.e., s.265

32) İbrahim Ulvi Yavuz, a.g.e., s.112.

33) Raif Cilasun, a.g.e., s.8.

34) Raif Cilasun, a.g.e., s.20.

35) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.15.

36) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.36-37.

doşanamıyor." ⁵³⁷ Fakat, "bizim üzerimizde İslâm gibi bir yüce dinin birleştirici vasfını, dinimizin nüfuz sahasını daraltarak yok etmektedirler." ⁵³⁸ Müslüman dindarlar için sık sık nakheme, teklif haberleri ve uydurma olumsuz haberler bunun için yayınlanıyor gibi görünüyor. ⁵³⁹ Dini faaliyetlere konan yasaklar, getirilen kısıtlamalar çoğu defa kanuni değil keyfi oluyor. ⁵⁴⁰ Müslümanım demenin serbest olduğu memleketimizde ahlâksız, komünist yayınlar dağıtılırken bazı dini kitaplar yasak sayılıp toplatılıyor. ⁵⁴¹ Onları okuyanlar cezalandırılıyor. ⁵⁴² Birçok dini faaliyetler hilâfet isteği olarak görülüyor. Devrimlere aykırı, medeniyete karşı şahsi nüfus oluşturmaya yönelik bulunuyor. Tarih sayfalarındaki birçok isyanın dini gösterilmesinden endişe edilip baskı altına alınıyor. ⁵⁴³ Memleketin dini, namusunu, istikbalini yıkmak isteyenler karşısında, din, namus ve istikbalin selâmeti için yapılan dinî çalışmaların ve onları yapan dindarların yollarının kesilmesi, suçlu görülmeleri hazin bir gerçek. ⁵⁴⁴ Kur'an'a hürmetli, yeri geldikçe Allah diyen fakat bilmediği İslâmiyete gafilce düşmanlık edenler ise şartlar içinde tuhaf fakat şaşırtıcı olmasa gerek ⁵⁴⁵

I- AYDINLAR- DEĞİŞME-KİMLİK KRİZİ

Bazı aydınlarımızda milli kültüre ve onun maddi veya manevi unsurlarına karşı tavır alış; statü sağlayıcı ve itibar kazandırıcı zannedilmektedir. Bunlar yabancı kültür çevrelerinin insanları değildir. Ancak kendi kültürleri ile yabancılaşmışlardır. ⁵⁴⁶ Bu mesele romanımızda yer almıştır. ⁵⁴⁷ Bazı aydınlarımız şartlarımızı, ihtiyaçlarımızı, hedeflerimizi dikkate alarak yetişmedi. Gösterişe kapıldı. İlgi toplamak gayesiyle hareket etti. Dolayısıyla, halka yeterince katkıda bulunmak yerine kendi egosunu tatmin etti. İnsanlarımızla bağlarını kopardı. Teori batağına saplandı. Tümünden gelimci, otoriteci, mantıkçı, kısacası, skolastik bir metotla genel, katı değişmez yargılar ortaya atıp izlerin içinden çıkabileceğini sandı. ⁵⁴⁸ Maddi meseleleri bilen ise iktisattan habersiz yetişti. Çünkü yanlış politikalarla millî, dini özelliklerle var olmak isteyenler ürkütülüp sindirildi. ⁵⁴⁸ Allahsızlık aydın olabilmeyen ilk şartı sayıldı. Bir çok kimsenin aydın olabilmek uğruna inançsızlaşmasına sebep olundu. ⁵⁵⁰ Aydın olabilmek için belli bir taraf olmak gerektiği telkin edildi. ⁵⁵¹ Gececondu aydınları, milletin taban tabana zıddı bir istikamet tutturdular. Dolayısıyla, yabancılaşma, aydının halktan uzaklaşma sürecinde ortaya çıktı. ⁵⁵² Entellüktüel tabaka inançsız

- 37) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.68.
- 38) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.89.
- 39) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.104.
- 40) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.84.
- 41) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.92, 59, 183.
- 42) İbrahim Ulvi Yavuz, a.g.e., s.8.
- 43) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.113, 258, 110.
- 44) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.59, 92.
- 45) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.65.
- 46) Mustafa E.Erkai, İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri, 2.b., İstanbul, 1991, s.116-117.
- 47) Tarık Buğra, a.g.e., s.249.
- 48) Sevgi Soysal, a.g.e., s.102,103.
- 49) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.107.
- 50) Raif Cilasun, a.g.e., s.124.
- 51) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.101.
- 52) Mustafa E.Erkai, Sosyoloji (Toplumbilimi), İlâveli 3.b., İstanbul, 1987, s.307.

etştirildi. Laboratuvara sokamadığı hiç birşeye inanmaz oldu. Bildiklerine temel bulandı. Entellektüel gururu denilebilecek kendini büyük görme, kurtarıcı gibi görme eğilimiyle milletin çoğunluğunun bağlı bulunduğu değerleri küçümsedi. Bu yüden ondan toptu, gittikçe uzaklaştı. İnansızlığından, inançlı millete dayanamadı, boşlukta, muallakta kaldı. İnkârcılık dayanak oldu. Millet kabe'ye yönelmişti. O'na sırt çeviren aydınlar haliyle kisi istikameti hedeflemiş oldular. Kimisi batıyı tercih etti, kimisi doğuyu. Bazen doğulu, bazen batılı oldular. Tanımadan anlamadan, bilmeden... Kendi potamızda eritip eritemeyeceğimize bakmadan. Ne buldularsa alıp zorla da olsa kabul ettirme yolunu tuttular.⁵⁵³ Arkında olarak, olmayarak yabancıların çıkarlarını müdafaa eder duruma düştüler.⁵⁵⁴

Kim bilir, belki de , bu Jön Türklerden beri sürüp gelen aydın lekesi⁵⁵⁵ emperyalizmin iğdiş edilmiş aydınlara dayadığı bir oyunudur.⁵⁵⁶ Ve anlaşılan bu oyun oldukça tutnuştur ki aydınlar oturdukları yerleri, semtleri bile ayırmışlar,⁵⁵⁷ kendilerinden görme-likleri halkı yanlarına sokmamışlardır. Halk ta onları kendinden ayrı saymıştır.⁵⁵⁸

Sözde aydınlar halktan aldıkları güçle ona üstünlük taslayıcı, haksız ayrıcalıklar yaşamaktan da geri kalmamış. Yöneticilere, aydınlara, sanatçılara, öncü kadrolara halkınızın göstermiş olduğu samimi sevgi, ilgi ve saygıyı, hayranlığı, övücü de istismar etmişlerdir.

"Kendilerine aydın diyen fakat gerçekte karanlıkta dolaşanlara ihtiyaç yok. Bize hakiki münevverleri gerekiyor. Bizi bilen, daha doğrusu kendini bilen, tanıyan"⁵⁵⁹

Allah'a şükür sayıları bir avuç ta olsa kavgayı kazanmaya soyunmuş aydınlıktan uzak Aydınlar Semti'nin kuruntulu suratına gururla inecek bir yumuruk" sahibi aydınlarnızda var.⁵⁶⁰

Ve, halkımız, milletimiz kendini "aydın" ilan etmiş bir azınlık zümrenin, bir lotarya grubunun inhisarından⁵⁶¹ gaflet ve dalâlet batağındaki "aydınlara" rağmen kutarılacaktır.

"Değişme karşısında ne peşin kabul, ne de peşin red söz konusudur."

" Hiçbir toplumda eski eski olduğu için atılmaza; yeni de sadece yeni olduğu için kabul göremez. Eskiye yeni de zamanla ilâve edilmektedir."⁵⁶²

Her sosyal grup için değişme kaçınılmazdır. İlerleme, gelişme için şarttır. Tam maasıyla durgunluk asla mümkün değildir. Var olanlara yenilerini eklemek, daha iyiye, daha mükemmele ulaşmak bir ihtiyaçtır. Önüne geçilemez bir tamlaşma, bütünleşme arzu-

53) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.100, 101.

54) Attila İlhan, a.g.e., s.227.

55) Mustafa Miyasoğlu, a.g.e., s.103.

56) Attilâ İlhan, a.g.e., s.228.

57) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.171.

58) Necati Cumalı, a.g.e., s.29.

59) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.133.

60) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.169, 239.

61) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.139.

62) Mustafa E.Erkâl, İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri, 2.b., İstanbul, 1991, s.16, 17.

udur. Hiç bir sosyal varlık sosyal değişmeden kaçamaz. Değişme mukadderdir. Her sosyal yapı olumlu veya olumsuz olarak değişir.

Biz de değişmeyi, kendimizde, evimizde, sokağımızda hissettik, gördük yaşadık. Romanımız da buna tanıklık ediyor. "Dünyada olan şeyler sokağımı, sokağımda olan, şeyler dünyamı yakından ilgilendirir." ⁵⁶³ diyen Bahaeddin Özkşi, geçirmekte olduğumuz değişimi sokak sembolü ile anlatıyor. "herşey, itibar edilen bütün değerler, evler, evin içinde yaşayanlar, kadınlar, erkekler, gençler yaşlılar hep değişmiş durmuşlardı. Değişme, sokağımızda durmak bilmeyen ve devamlı büyüyen bir yuvarlanma şeklinde başladı. Sonra la durmadı dinlenmedi. Halbuki insan böylesine sakin ve kenar bir sokakta bu kadar kökü değişiklikler olmaz sanırdı." ⁵⁶⁴ diyor. Ve, sergilediği değişimleri "milyonları içine alan atliamın bir sokaktaki serpintisi" olarak değerlendiriyor. ⁵⁶⁵ Dolayısıyla, tabii bir hal olan değişmeyi, hayatımızda olduğu gibi, romanımızda da olumlu bir oluş olarak göremiyüz.

Neden? Çünkü, Türk-İslâm terkihi ve Batıdan geçen değerlerden oluşan kültürel yapı özelliğimiz zedelendi. ⁵⁶⁶ Aralarındaki ilişki bir akordiyonun açılıp kapanmasına benzeyen "olması gereken" (kültürel yapı) ile "olan" (sosyal yapı) arasındaki fark, mesafe ürekli açıldı. Dolayısıyla toplumda sağlıklı bir gidiş değil, çözülme ve anomi ile ilgili bir durum ortaya çıktı. ⁵⁶⁸

"Bizim okullarda, biz öğretilmiyoruz... Gavur öğretiliyor", "çamurdan olsun, çâvurdan olsun, diyorlar", "onların kurşunla yapamadıklarını, biz kendimiz yapıyoruz, çâvurun kültürünü, töresini, âdetini gümrüksüz sokuyoruz memlekete, hem de bayıla bayıla", "kendini kendi milletini küçümseme illetini tutulmuş"uz: ⁵⁶⁸

"- Mürebbiye tuttunuz, Türk mü?

- Tabii ki hayır, bir Fransız, tam bir batılı, çocuklarım iyi bir terbiye alsınlar istiyorum." ⁵⁶⁹

Fakat, "monşer" dedik, "bonjur-bonsuvar" dedik, yine de olmadı." ⁵⁷⁰

Okullarımızda müziğimizi öğretmeyi yasakladık, gâvurun müziğini bilmeyeni sıfta bıraktık. ⁵⁷¹

"Alaturka evleri sevmem, alaturkacılıktan tiksiniyim: sallanan bir salıncak, ninni öyleyen bir kadın, taşlıktaki takunya sesleri beni deli edebilir. Ne yapasınız ki kanımıza şlemiş, en Avrupalı görünenlerimiz, en kibar pavyonlarda, gecenin bir saatinden sonra

- 3) Bahaeddin Özkşi, Sokakta, 2.b., İstanbul, 1978, s.107.
- 4) Bahaeddin Özkşi, a.g.e., s.12.
- 5) Bahaeddin Özkşi, a.g.e., s.143.
- 6) Mustafa E.Erkai, a.g.e., s.125.
- 7) Mustafa E.Erkai, a.g.e., s.118.
- 8) Emine Işinsu, a.g.e., s.164.
- 9) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.210.
- 0) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.210.
- 1) Emine Işinsu, a.g.e., s.163-164.

çiftetelli oynuyorlar!.." ⁵⁷²

Batı hayranlığı ve özentisi içinde Avrupalıları, Paris'i, operaları, Roma'daki kiliseleri, kiliselerdeki resimleri anlattık. ⁵⁷³ Sosyal yaşayışımızı tamamıyla batıya uydurduk. Zevkte, güzel sanatlarda, mobilyada, döşeme ve dekorasyonda, sofrada ve mutfakta kendimizden koştukça koştuk:

"Duvarlarda Van Goh taklidi tablolar, Lui stili koltuklar, alçak garp sehpaları, piyano... perdeler kadar her şey batılı." ⁵⁷⁴

"Millet konağında, yalısında masalara kurulup çatal bıçakla alafranga yemek yerken, onların konuklarını yer sofrasına çöktürerek eline, fildişinden yapılmış ve mercan saplı da olsa, eski zaman kaşıklarını vermeleri yakışık alır mı?" ⁵⁷⁵

"Onların da batı tarzında, konuklarını ağırlayacakları bir yerleri vardı artık" ⁵⁷⁶

Erkek ve kadın kıyafetindeki değişikliğe son derece önem verilerek ve bazen telkin ve ikna ile bazen de zor kullanılarak sürdürüldü:

"Ben ömrümde pantolon giymedim ki...: Hacı Abdullah pişman pişman başını salladı: Pantolon... Yahu biz pantolonlularla alay ederdik..."

- Şimdi de biraz seninle alay etsinler. Parayla değil, sırayla.. İyi ama senin eski arkadaşlarından hiç birisi artık şalvar giymiyor." ⁵⁷⁷

"Zavallı dedemi "şapka" yüzünden astılar." ⁵⁷⁸

Geçmişimizden gelen, bizim olan, bizi biz yapmış bulunan her ne varsa hepsi silindi, süpürüldü, çözüldü, yıkıldı. Elin yabanın en kötü, çirkin ve değersiz şeyleri ise yüceltip, medeniyet adına gaye olarak işlendi.

Kız-erkek ilişkilerinde giderek ölçsüzleşmek, Vurun Kahpeye, Öldüren Dudaklar, 31r Geline Yedik Koca gibi filmleri göstermek gibi marifetlerle dejenerasyona sebep olunlu. Haklı, haksız her direnişe de kızılıp, sövüldü:

"Plajlar kapasın, kulüpler kapasın, meyhaneler kapasın, barlar, randevu evleri, genelevler kapasın; geriye ne kaldı? ⁵⁷⁹

"Ne biçim adam! dans etmez, içki içmez, karı, kız bilmez! Eee ne olacak?.." ⁵⁸⁰

"Kızıl kahveyi ilk" açmakla övünmek ⁵⁸¹ bazı batılı memleketlerde erkeklerin bir-

⁷²) Attilâ İlhan, a.g.e., s.217-218.
⁷³) Sevgi Soysal, a.g.e., s.48-49.
⁷⁴) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.91.
⁷⁵) Attilâ İlhan, a.g.e., s.315.
⁷⁶) Rasim Özdenören, Gül Yetiştiren Adam, 2.b., İstanbul, Eylül 1985, s.72.
⁷⁷) Kemal Tahir, a.g.e., s.264.
⁷⁸) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.82.
⁷⁹) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.24.
⁸⁰) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.45.
⁸¹) Kemal Tahir, a.g.e., s.12.

birleriyle resmen evlenmelerini düşündüren hareketleri kınayanları dünyanın gidişatın-
lan habersiz olmakla suçlamak ⁵⁸² gibi sahip olduğumuz değerler sistemine ters tutumlar
akınıldı.

Değişme, toplumları daha çok bütünleşmeye ve birlik haline sokabiliyorsa mesele
oktur. Ancak, eğer değişme, toplumları çözülme sürecine yönlendiriyorsa, böyle bir de-
ğişme sadece değişme olduğu için kabul göremez. Önemli olan toplumun düzensiz ve is-
tikrarsız dönemleri atlatabilmesi veya bu dönemlerle karşı karşıya kalmamasıdır." ⁵⁸³

Korunmadan, kaynağa bağlı kalmadan gelişmeci olunamamaktadır. Bu âdeta te-
neli ve zemin katı olmayan bir binanın birinci katından söz etmeye benzer. Önemli olan
neyin hangi vasıtalarla ve hangi hedeflere yönelik olarak muhafaza edilmesi veya değişti-
lmesi gerektiğinin farkedilmesidir. Fakat, bizde, Batının ilmine ve ilmî araçlarından çok
onun inanç boşluklarından kaynaklanan pozitif, maddeci ve aşırı fertçi özelliklerine öze-
tilmiştir. Orada belki de bir ölçüde haklı olarak Hristiyanlığa karşı takınılan tavır,
slâmiyet'e karşı da sürdürülmek istenmiştir. Bunda da taklitçi olunmuştur. ⁵⁸⁴

Bilge Kağan'ın öğütleri ile uzay çağı arasında bir denge kurmak ⁵⁸⁵ gerekirken müs-
üman Türk kimliği zül sayıldı. ⁵⁸⁶ Paçasına biraz Batı uygarlığı bulaşanlar, ona özentî,
çemişlerine ve kendilerine tiksintiyle Bilge Kağan'ı çatlatırcasına kimlik değiştirmeye
başladı. Ayten adı Eytın ⁵⁸⁷ Sami adı Sam, Recep Raco oldu. Bunları da beğenmeyenler, bir
gavur artistinin adını kullandı: Brijit, Klark, Merlin, Sofya, Con" ⁵⁸⁸ Değişmeyen şimdilik
üfus cüzdanlarındaki kayıtlar. İşte bu yüzden feryadımız yükseldi:

"Ruhumun üzerinde şeytanın ayak izlerini hissediyor, o izlerin açtığı yaraları bir
örlü dolduramıyorum." ⁵⁸⁹

Oysa, biz hiç te böyle düşünmemiştik. Batının ilmi ve tekniği ile aydınlanmış bir
esil hayal etmiştik. ⁵⁹⁰ Fakat, tutulan yolda ulaşılan netice ortada: Dün birer büyük mânâ
aşırıyan değerlerin hemen hepsiyle alay edilir oldu. ⁵⁹¹ Fransız, Alman, Rus, Amerikalı.. gi-
i yaşanların memlekete soktuğu diken herkesi rahatsız etti. "Sen Hatice, Ayşe, Fatıma an-
elerimiz gibi olmaya çalış; ben de Ebû Bekir, Ömer, Osman Ali Radiyallahü Anhlara ben-
emeğe gayret edeyim" ⁵⁹² anlayışında olanlar da "Biz bu züppeler için mi gavurnan harp
ttik? Bu gavurlaşanlar için mi?" ⁵⁹³ tepkisini doğurdu. Dünyamıza, özümüze sürülen ya-
anın silgisi binlerce yılın izlerini silemedi. Bu yüzden ne kendimiz kalabildik ne de baş-

- 2) Attilâ İlhan, a.g.e., s.160.
- 3) Mustafa E.Erkal, a.g.e., s.16.
- 4) Mustafa E.Erkal, a.g.e., s.129, 131, 132.
- 5) Emine Işın, a.g.e., s.192.
- 6) Raif Cilasun, a.g.e., s.209.
- 7) Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s.11.
- 8) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.30-31.
- 9) Hüsnü Aktaş, a.g.e., s.13.
- 10) Bahaeddin Özkış, a.g.e., s.80.
- 11) Hasan Kayıhan, a.g.e., s.226.
- 12) Hekimoğlu İsmail, a.g.e., s.119.
- 13) Hüseyin Karatay, a.g.e., s.47.

kası olabildik. Arada bir boşluk oluştu, büyüdü, yayıldı. Her köşede suni bir silinmişlik, her bucakta Doğu-Batı çekişmesinin yumruk sesleri özelliğimiz oldu. Altın kasede sunulan zehiri gören halkımız zehirlenmeye karşı çıktı. bazı çevreler ise onu çağdaş medeniyet vasıta ve imkânlarını istemiyor sandı.⁵⁹⁴ Oysa halkımız kör taklitçiler gibi zarfa değil mazrufa baktı. Yani, batılılaşma, çağdaş teknolojik seviyeyi tutturmak şeklinde anlaşılıyordu mesele kalmayacaktı. Fakat, kılıkta, kıyafette, eteğin minisinde, başlığın siperlisinde arandı.⁵⁹⁵ Bizleri ruhumuzla serbest bırakmış görünüp maddemizle zaptetmek ve serbest bırakmış görüldüğü ruhumuzu bir kavonoz içinde dondurup Batı aşısıyla fesada uğratmak emeline âlet olundu. Ermişlik içinde görülen batıya her gün biraz daha fazla özenmemiz ve kendimizden tiksинmemiz felâketlerin felâketi oldu.⁵⁹⁶ Pırıl pırıl hayat sularımız bulandırılıp bataklıkla çevrildi. Kısacası, son değişim devremizin birçok sonucu keder uyandırıcı, karanlık bir görünüş oluşturdu. Karanlıklara dolu dizgin at koşturmuş ruhumuzu sıktı. Kurtuluş çaresi olarak sunulan reçetelerin çoğu milli bünyede alerji meydana getirdi. Hastalığı teskin edeceği yerde azdırdı yahut başka hastalıklara sebep oldu. Bunun için reçeteyi millî benliğimizden, öz medeniyetimizden çıkarmak zorundayız.⁵⁹⁷

"Her çağa özgü sosyal miras sonraki çağa devredilmektedir. Belirli bir birikin olmadan değişme ve gelişmeden bahsedebilmek zordur. Her neslin bir sonraki nesle cevabı, daha önceki nesilden aldığı, anlamlı katkılar yaparak ihtiyaçlara ve zamana göre yenilediği değerler bütünüdür."⁵⁹⁸

94) Kemal Tahir, a.g.e., s.266.

95) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.31, 91, 68.

96) Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s.173, 88.

97) Yavuz Bahadıroğlu, a.g.e., s.132-133.

98) Mustafa E.Erkai, Sosyoloji (Toplumbilimi), İlâveli 3.b., İstanbul, 1987, s.147.

SONUÇ

Edebiyat sosyolojisi alanında sınırlı amaçlara yönelik bir deneme yaptık. 1970-1980 dönemi yayınlanmış bir kısım romanımız açısından, sosyo-kültürel meseleleri belirlemeye çalıştık.

Meseleler, romanımız ve sosyal ilimlerimiz, özellikle sosyolojimiz açısından birlikte ele alındı. Böylece ilmi gerçek ile sanattaki gerçeklik arasında karşılaştırma yapma imkanı doğdu, kolaylaştı. Dolayısı ile romanımızdan hareketle varılan sonuçlar, verilen hükümler, sanat eserlerinden çıkarılan bulgular ilmin denetimine sokuldu. Geçerlilik ve güvenirlilik özelliği kuvvetlendirildi.

Seçilen romanlar edebiyat sosyolojisi çerçevesinde kalan bir yaklaşım içinde içerikler açısından değerlendirildi.

Romancıların, içinde yaşadıkları dönemin çalkantılarını, kültür yapısını ve sosyal ilişkiler ağının arka plandaki değer, norm, rol ve davranış tarzlarını romanlarında yansıtmaması düşünülemez. Bu sebeple, romanların ifade ettiği veya yansıttığı anlam değerleri üzerinde durduk. Çeşitli sosyal ilimler, sosyologlar tarafından ileri sürülmüş görüşlere verilmiş hükümlere çok yakın sonuçlar elde ettik.

Ele alınan romanların anlam özellikleri ile ilgili bulgular bizi önceki beklentilerimizi destekleyen şu sonuçlara ulaştırdı:

Romancılarımız romanlarıyla fertleri ve toplumu aydınlatıp onlara klavuzluk ediyor. Romancılarımız için asıl olan adeta söylemek istediklerini okurlara iletmek: Arkadaş, işte bunlar, bunlar, bunlar yaşıyor: İşte bunlar bunlar, bunlar oluyor! Aç gözünü de gör!

Bir takım insanlar, olaylar anlatılarak tarihsel ve toplumsal kesit verilmek istenmiş. Göz, kulak, kamera kesilmiş romancılarımız, bellek ve bilgi ile, hem yaratılan kişiler ve olaylarla somutlaştırarak dönemi özetliyor, hem de ortaya çıkan bir takım sorunları tartışıyor.

Sanatçı, bilginlerin göremediği gerçekleri büyük bir sezisile aydınlatabiliyor. Bütün olayları, kişileri konuşturuyor. Gerçek hikâyelerimizi düşünülmüş olay ve kişilerle canlandırıyor. İçinde yaşadığı toplumu bir piyano gibi çalmasını biliyor. Romanlarımız bahtsız çağa tutulan bir ayna gibi. Günümüzü oluşturan şartları araştırıp, tartışıyor. Toplumun her kesiminde dolanan dev birer sosyal bilimler laboratuvarı özelliğinde, toplumumuzun yoğun bir özeti. Milletimizin özelliklerini taşıyor. Sosyal hayatımızın izdüşümünün belgeleriyle örülü. Yarını tarihçisi, sosyoloğu, yaşadığımız hayatı anlamak için romanlarımıza mutlak bir güvenle eğilebilir.

Romanımız toplumu derinlemesine kavırıyor, onunla ilgili her mesleyi kucaklamaya çalışıyor. İçinden çıktığı toplumun modeli oluyor. Gündelik olayların gerisindeki gerçeği kavrayarak, bizim de bu seviyeye ulaşmamıza yardım ediyor.

Ortak şuuraltı ile ferdi şuur arasındaki kabul çatışmalarının, toplum planındaki

inalizi için Emine Işınsu'nun Sancı, Tarık Buğra'nın Gençliğim Eyvah romanlarını okunak yeterlidir. Romanlarımız ya içtimâî adaletsizliğe, ya aileye, ya devlet sıkısına, ya kâunların aczine, ya gelenek ve göreneğe, ya iktisadi veya ahlâki düzene karşı, meydanda reya saklı bir başkaldırmayı gösteriyor.

İlim, teknik, felsefe gibi bilgi alanlarına dayanmakla kalmayıp, çoğu zaman bunların ötesine uzanıyor.

Günümüz toplumunu sorunları, onun içinde oluşan ve toplumsal hayatı yönlendiren değer, norm ve davranış tarzları romanımıza bütün gerçekliği ile girmiştir. 1970-1980 arası yayınlanmış romanlarımız günümüz toplum yapısını ve onda yansıyan değerleri işlemektedir. Yazarlar ellerinden geldiğince o günlerin sorunlarına değinmişler. Toplum yaşamımızdaki değişik durumları vermişlerdir.

Romanımız çözülüş halinde bulunan toplumumuzun iştahlara bölünüşünü gösteriyor. Bütün sosyologların gözlerini dört açtıracak unsurlar ve misaller veriyor. Çözülüşün sebeblerini ve sorumluluğunu toplum bünyemizde ve bunu geçirdiği değişimlerde aramak gerektiğinin belirtiyor. Toplum ruhumuzun kapısından girmiş, eşliğini aşmış, deruni mırıltılarda gizlenen dramı keşfetmiş. Toplumumuz neyse o da o olmuş.

Türkiye'de olup biten ve hiç bir tarihin kaydetmediği içten değişiklikleri değerlendirmiş, toplumun tepkisini göstermiştir. Toplumumuzun ve insanımızın değişme ve çağına uyma çabasını bütün çetin ve acı taraflarıyla meydana koymuştur. Gelenekleri hiçe sayan, gerek yaşamada, gerek düşünmede bütün bütüne yenileşme isteyen azınlık ve yenileşmenin yalnız maddi yanlarını alıp, milli, İslâmî geleneklerin dışında bulunan dini ve kültürel yanları istemeyen çoğunluk ve bunların bir araya gelmesi arzusu dile getirilmiştir.

İlerde bir gün, Türkiye'yi on yıl kasıp kavuran anarşinin ve onun sebep olduğu binlerce ölümün üzerinde durulacaksa, bildiriler, gazete haberleri, makaleler ve polis bültenlerinden daha önce, sanat adamlarının eserlerine bakılmalıdır. Çünkü hiçbir gazete haberinde, bir siyasi beyanatta sanatkârın geniş görüş açısı, kılı kırk yaran titizliği, derinliği ve tarafsızlığı yoktur.

Romanımız, nerdeyse on yıldan beri şahsi ve milli hayatımıza musallat olan anarşi canavarının sebebi, seyri, çaresi üzerinde sağlam ve derin bir teşhis ortaya koyuyor. Anarşinin, ailenin, çevrenin okulun ve toplumun anlayışsızlıkları, bilgisizlikleri ve daha önemlisi günahlarının oluşturduğu bataklıkta büyüyüp geliştiğini gösteriyor. Bu bataklık kurulursa yani herkes kendi sorumluluğunun gereğini yaparsa, o zaman "gençliğim eyvah" diye yanmamak mümkün olur. Dost dostla, kardeş kardeşle savaştırmaz. Çanakkale'ye saldıran daha sömürücü güçlerin ortaya koyduğu teneke madalyaların peşinde çürüyüp gidilmez diyor.

Romanımız, öze ve Batı'ya yönelik değişme, değiştirilme teklif ve zorlamalarıyla karşı karşıya olduğumuzu söylüyor. Ve ne yazık ki, muhafazakârların imkânlarının çok yetersiz olduğunu belirtiyor. Değişmeye razı, istekli olan halkımız bunun varlığımıza dayalı bir gelişme şeklinde olmasını arzu ediyor. Yabancılaşmanın ve kopukluğun sona er-

nesini şiddetle istiyor. memleketimizdeki kültür çatışması romanımıza da yansımıştır. Romanımız, asırlardır Türk-İslam kültür ve medeniyeti içinde yoğrulmuş olan toplumu-
nuzun, -normal olarak- kendisine zorla şırınga edilen Batı kültür ve medeniyetini yer yer
adırgayışına hatta isyan etmesine; hem öz benliğinden kopamayan, hem de Batılı olma
necburiyeti hisseden inaslarımızın yıllarını bocalamakla geçirmesine tanıklık ediyor.

Hızlı bir değişim süreci içerisindeki günümüz toplumsal yapısında değişik yönel-
ne ve oluşturma çabaları gözlenmektedir. Cinsellik, sınır, tabu tanımayan bir açıklıkla iş-
lenmiş. Bazı romanlarımız konusu ne olursa olsun, okuyucuya, kahramanları yatak odala-
rında da izletiyor. Okucuyunun hayal gücüne hiç gerek göstermeyecek biçimde en küçük
ayrıntılara kadar işlenen sevişme, cinsel birleşme sahneleri romanımızda cinselliğin bo-
rutlarını gösteriyor.

Aile, cinsellik ve başka konularda bakış açısı, ölçü farklılığı, zıtlığı görülüyor. Ge-
nelce, kendiliğinden bir değişme zannedilse de gelenekleri şuurlu bir yıkma gayreti var.
Din, devlet, ahlâk, namus, fazilet ve milliyet kavramlarını yıkmak için bütün hünerlerini
sunlar üstüne teksif edenler romanımızda boy gösteriyor. Yerleşik, milli, İslâmi değerleri
halkın gözünden düşürmek isteği romanımızca haber verilen tehlikelerden. Değerlerimizi
ancak kötülemek, aleyhinde bulunmak için ağzına alanlara karşı uyarılıyoruz.

Yani romanlarımızı okuyarak kendimizi tanımak, kendimiz hakkında hüküm ver-
mek imkânını kazanabiliriz.

Buraya kadar yaptığımız değerlendirmelerin sonunda meselenin özü olarak bazı
romancılarımızın yanlış tavırlarını aşağıdaki veciz ifadelerle hülâsa edebiliriz:

"Her şey tecrübeden ibarettir, tecrübe edilmeyen gerçek olamaz veya tecrübe de-
valı ilmin değeri yoktur anlayışlarının ikisi de eksiktir. Pozitivistler sadece gördükleri ve
tasnif edebildiklerine inandıkları için, spirutialistler ise, zihinlerindeki ideali gerçek (reel)
andıkları için yanırlılar." ⁵⁵⁹

Demek ki bazı romanlarımızdaki fikir ve motifler pozitivist ve maddeci açıdan de-
ğerlendirilmekte ve hataya düşülmektedir. Diğer taraftan zihinlerdeki sosyal gerçeklerden
kopuk ideali gerçek kabul ederek konulara yaklaşmak ta eksik sayılmalıdır.

Çalışmamızın, bir nebze de olsa, ilme katkısı, insanımıza hizmeti olursa ne mutlu
ize.

59) Mustafa Erkal, Sosyoloji (Toplumbilimi), İlâveli 4.b., İstanbul, 1991, s. 68.

BİBLİYOGRAFYA

ROMANLAR:

- GAOĞLU, Adalet, Bir Düğün Gecesi, 6.b., İstanbul, 1984.
- AKTAŞ, Hüsnü, İsyan Çiçekleri, 8.b., İstanbul.
- ALTAN, Çetin, Büyük Gözaltı, 5.b., Nisan 1975, İstanbul.
- AHADİROĞLU, Yavuz, Yolbaşı, 8.b., İstanbul, 1980.
- AYKURT, Fakir, Tırpan, 6.b., Nisan 1989, İstanbul.
- BUĞRA, Tarık, Gençliğim Eyvah, 4.b., İstanbul, 1989.
- AN, Fahrettin, Kızım Ayşe, 8.b., İstanbul.
- İLİSUN, Raif, Bir Annenin Feryadı, 13.b., İstanbul.
- UMALI, Necati, Acı Tütün, 6.b., İstanbul, 1984, Şubat.
- OKUM Sevinç, Zor, 3.b., İstanbul, 1978.
- ŞİNSU, Emine, Sancı, 11.b., İstanbul, 1989.
- LHAN, Attila, Sırtlan Payı, 2.b., Ocak 1981, İstanbul.
- SMİL, Hekimoğlu, Maznun, 17.b., İstanbul, 1989.
- KARATAY, Hüseyin, Sürgün Öğretmen, İstanbul, Temmuz 1987.
- KAYIHAN, Hasan, Yoklar, 3.b., İstanbul, 1978.
- KAZANCI, Ahmed Lütfi, Üvey Anne, 9.b., İstanbul, 1989.
- KEMAL, Orhan, Kaçak, 7.b., İstanbul, 1986 Eylül.
- KEMAL, Yaşar, Yılanı Öldürseler, 9.b., İstanbul 1990.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, Aynadaki Yalan, 2.b., Ekim 1984 İstanbul.
- MAKAL, Tahir Kutsi, Kamyon, İstanbul, 1979.
- MERT, Hamdi, Bizi Yaşatanlar, 5.b., Ankara.
- MİYASOĞLU, Mustafa, Kaybolmuş Günler, 4.b., Mayıs 1982, İstanbul.
- ÖZDEK, Refik, Hücre, İstanbul.
- ÖZDENÖREN, Rasim, Gül Yetiştiren Adam, 2.b., İstanbul, Eylül 1985.
- ÖZKİŞİ, Bahaeddin, Sokakta, 2.b., İstanbul, 1978.

- AYAR, Abbas, Yılkı Atı, İstanbul, 1984.
- EPETÇİOĞLU, Mustafa Necati, Karanlıkta Mum Işığı, İstanbul, 1984.
- DYSAL, Sevgi, Yenişehir'de Bir Öğle Vakti, 7.b., Şubat 1988, İstanbul.
- ENLER, Şule Yüksel, Huzur Sokağı, İstanbul, 1990 Şubat.
- AHİR, Kemal, Namuscular, 3.b., Kasım 1981, İstanbul.
- AVUZ, İbrahim Ulvi, Dikenli Yollar, 3.b., İstanbul.
- TILDIZ, Ahmet Günbay, Çiçekler Susayınca, 13.b., İstanbul, 1986.

.KİTAPLAR:

- AKALIN, L.Sami, Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Genişletilmiş 5.b., İstanbul, Ocak 1980.
- BANARLI, Nihad Sami, Edebî Bilgiler, 4.b., İstanbul 1948.
- _____ , Şiir ve Edebiyat Sohbetleri 1,2.b., Ocak 1982, İstanbul.
- ÇELİK, Naci, Romanda Hesaplaşma, 1.b., 1971, Ankara.
- ÇINARLI, Mehmet, Halkımız ve Sanatımız, 1.b., Ankara, 1988.
- DOĞAN, D.Mehmet, Dil Kültür Yabancılaşma, 1.b., Kasım 1984, Ankara.
- DUVERGER, Maurice, Sosyal Bilimlere Giriş (Türkçesi Ünsal Oskay), 4.b., İstanbul, 1990.
- ERKİZ, Osman Nuri, Ansiklopedik Edebiyat Bilgileri Sözlüğü, İstanbul 1984.
- ELIOT, Thomas Stearns, Edebiyat Üzerine Düşünceler (Çeviren: Sevim Kantarcıoğlu), Ankara, 1983, Ağustos 1983.
- EL-KEYLANİ, Necip, İslâmi Edebiyata Giriş (Çeviri: Ali Nar), İstanbul, Şubat 1988.
- ERDEM, Selman, Sosyoloji, Gözden Geçirilmiş 6.b., İstanbul, 1982.
- ERKAL, E. Mustafa, Sosyoloji (Toplumbilimi) , İlâveli 3.b., İstanbul, 1987.
- _____ , Sosyoloji (Toplumbilimi) , İlâveli 4. b., İstanbul, 1991, s. 68
- _____ , Sosyal Meselelerimiz Ve Sosyal Değişme, 1.b., İstanbul, Ekim 1984.
- _____ , İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri 2.b., İstanbul, 1991.
- ESCARPIT, Robert, Edebiyat Sosyolojisi (Çeviren: Âli Türkay Yazıcı), İstanbul 1968.
- GÜLERMAN, Adnan, Türkiye'nin Ekonomik ve Toplumsal Yapısı, İzmir, 1987.

- ÖLLÜLÜ, Sabahattin, Ortaokul Türkçe Kitapları İçeriğinde Ulusal Karakter Modernlik-Geleneksellik, (Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe-Sosyoloji Bölümü Basılmamış Doçentlik Tezi), Erzurum, 1982.
- BAKLI, Ahmet, Türk Edebiyatı, 1.Cilt, 6.b., İstanbul, 1985.
- APLAN, Mehmet, Büyük Türkiye Rüyası, 2.b., Ocak 1976, İstanbul.
- APLAN, Ramazan, Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy, 1.b., Ankara, 1988.
- ARPAT, Kemal H., Çağdaş Türk Edebiyatında Sosyal Konular, 2.b., İstanbul, Kasım 1971.
- ORTKAN, Âmiran, Genel Sosyoloji, İstanbul, 1976, 358 s.
- _____, Sosyoloji, Üçüncü b., İstanbul, 1980.
- SAKÜREK, Necip Fazıl, Çile, 8.b., Mart 1981 İstanbul.
- ERİÇ, Cemil, Kırk Ambar, İstanbul 1980.
- ORAN, Berna, Edebiyat Kuramları Ve Eleştiri, Genişletilmiş, 7.b., İstanbul.
- ACI, Fethi, Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme, 2.b., İstanbul, 1990.
- İRÜN, Nihat, ve Diğerleri, Sosyoloji 3, 1.b., İstanbul, 1986.
- LEKHANOV, G.V., Sanat ve Toplumsal Hayat (Türkçesi: Selim Mımoğlu), 3.b., İstanbul, 1987.
- AFA, Peyami, Sanat Edebiyat Tenkit, 4.b., İstanbul, 1979.
- URAL, Sadık Kemal, Zamanın Elinden Tutmak, 1.b., İstanbul, 1982.
- YGUR, Nermi, İnsan Açısından Edebiyat, İstanbul, 1985.
- ELLEK, Rene, WARREN, Austin, Edebiyat Biliminin Temelleri (Çeviren: Ahmet Edip Uysal), 1.b., Ankara, Aralık 1983.
- ALÇINKAYA, Aynur-Akpınar, Vahap, Türkçe, Ankara.
- ILMAZ, Durali, Romanımız ve İnsanımız, İstanbul, 1976.

1. MAKALELER:

- SCARPIT, Robert ve diğerleri, International Encyclopedia Of The Social Sciences, Cilt: 9, The Macmillan Company The Free Press, 1968.
- ERİÇ, Cemil, Edebiyat ve Sosyoloji, Hisar, Nu: 83, Kasım 1970, İstanbul.
- _____, Edebiyat ve Sosyoloji III, Hisar, 1971, Sayı: 85.

- _____ , Edebiyat ve Sosyoloji IV, Hisar, 1971, Sayı: 86.
- _____ , Edebiyat ve Sosyoloji V, Hisar, Sayı: 87, 1971.
- _____ , Edebiyat ve Sosyoloji VI, Hisar, Sayı: 89, 1971.
- _____ , Edebiyat Tarihi ve Sosyoloji I, Hisar, 1976, Sayı: 154.
- _____ , Edebiyat Tarihi ve Sosyoloji II, Hisar, Sayı: 155, 1976.
- _____ , Bizde Roman, Hisar, 1980, Sayı: 276.
- SEMİHAL, Nurettin Şazi, Edebiyat Sosyolojisine Giriş, Sosyoloji Dergisi, Sayı: 19-20, İstanbul, 1964-1966.
- ZEMİR, Mehmet, Edebiyat ile Sosyoloji ve Ekonomi İlişkileri, Ankara Ticaret Odası Dergisi, Sayı: 9-10, İstanbul, Eylül-Ekim 1977.
- LMAZ, Durallı, Roman ve Millet, Hisar, Nu: 257, 1979, İstanbul.
- _____ , Türk Romanında Roman Kahramanı, Hisar, Nu: 273, 1980, İstanbul.
- _____ , Roman Kahramanı, Hisar, Nu: 279, 1980, İstanbul.
- _____ , Romancı ve Kahramanları, Hisar, Nu: 259, 1979, İstanbul.

Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi